

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A MUNKA TERMELÉKENYSÉGÉRE HATÓ TÉNYEZŐKRŐL

2026. június

www.asz.hu

**ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK**

ELEMZÉS

A MUNKA TERMELÉKENYSÉGÉRE HATÓ TÉNYEZŐKRŐL

2026. június

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK
ELNÖK
dr. Windisch László
elnök

Elemzésvezető:

DR. KÁDÁR KRISZTA elemzési tanácsadó

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN vezető közgazdász

Készítették:

DUDÁS PÁL DÁNIEL számvevő

VAJDA TAMÁS GÉZA számvevő

MIHÁLSZKY KÁLMÁN számvevő

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-4003-006/2026.

Tartalom

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	2
BEVEZETÉS	5
AZ ELEMZÉS CÉLJA.....	5
AZ ELEMZÉS MÓDSZERE.....	6
1. A MUNKATERMELÉKENYSÉG VÁLTOZÁSÁRA HATÓ FŐBB TÉNYEZŐK	7
2. A MAGYAR GAZDASÁG TERMELÉKENYSÉGE	9
2.1. A hazai munkatermelékenység alakulása az EU tagországok és a V4 országok munkatermelékenységével összevetve	9
2.2. Magyarország NUTS 2 régióinak munkatermelékenysége	14
2.3. A munkatermelékenység alakulása nemzetgazdasági ágak szerint	16
2.4. A munkatermelékenység alakulása vállalatméret alapján	18
2.5. A mikrovállalkozások termelékenységi lemaradásának hátterében álló lényeges tényezők	22
3. A FOGLALKOZTATÁS SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSA ÉS ENNEK HATÁSA A TERMELÉKENYSÉGRE	27
3.1. A foglalkoztatottak számának alakulása	27
3.2. A foglalkoztatás szerkezetének alakulása.....	28
3.3. A foglalkoztatásban bekövetkező változások az egyes régiókban	30
3.4. A foglalkoztatásban bekövetkező változások nemzetgazdasági ágak szerint.....	31
3.5. A foglalkoztatásban bekövetkező változások vállalati létszámkategória szerint.....	32
4. A KÜLFÖLDI KÖZVETLEN-TŐKE BERUHÁZÁSOK HATÁSA A MUNKATERMELÉKENYSÉG ALAKULÁSÁRA	33
4.1. A külföldi közvetlentőke befektetések megoszlása a régiók között és ezek hatása a munkatermelékenységre.....	34
4.2. A külföldi közvetlentőke befektetések megosztása a nemzetgazdasági ágak között	35
4.3. A külföldi irányítású leányvállalatok részesedésének változása a Magyarországon előállított hozzáadott értékből és foglalkoztatottakból.....	38
5. AZ ÁTLAGKERESLET-ALAKULÁS ÉS A MUNKATERMELÉKENYSÉG ALAKULÁSÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI 2013-2023. KÖZÖTT	40
5.1. Összefüggések a bérek és a termelékenység növekedése közt	40
5.2. A bérek és a termelékenység növekedése az elemzett időszakban	40
5.3. A munkaerőpiac feszességének hatása a bérek növekedésének ütemére	42
5.4. Termelékenység és bérek az eltérő méretű vállalkozásoknál.....	44
5.5. Termelékenység és bérek az egyes nemzetgazdasági ágakban	45
6. A MUNKABÉREK MUNKATERMELÉKENYSÉGET MEGHALADÓ NÖVEKEDÉSÉNEK INFLÁCIÓS HATÁSAI 2013-2021. KÖZÖTT	47
6.1. A társadalmi jövedelmek változása	48
6.2. A megtakarítások alakulása	50
6.3. A szociális hozzájárulási adó csökkentésének hatásai	51
6.4. A szürkegazdaság visszaszorításának, a bérek kifehéritésének hatásai.....	53
IRODALOMJEGYZÉK	55
RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK.....	61

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

2013-2023. között a magyar nominális munkatermelékenység EU átlaghoz mért szintje mintegy 10 százalékponttal emelkedett, de így is csak annak 52%-át érte el 2023-ban. A közeledés összhangban van azzal, hogy a magyar reál munkatermelékenység növekedési üteme éves átlagban 1,5%-ot ért el, míg az EU-ban átlagosan évi 0,6%-kal nőtt. A GDP 2013. és 2023. közötti növekedési ütemét tekintve Magyarország az EU tagállamok közül a 7. helyre került, és mindez a foglalkoztatás jelentős bővülése mellett ment végbe. A reál munkatermelékenység emelkedési üteme azonban nem volt egyenletes az elemzett időszakban, a 2013-2016. közötti időszakban elmaradt az EU átlagtól. 2017-2019 között az EU átlagot jelentősen meghaladó ütemben nőtt a munka termelékenysége Magyarországon. A termelékenységi mutatókban visszaesést okozó koronavírus járvány (2020.) utáni gyors talpra állás ismét a munka termelékenységének erőteljes emelkedéséhez vezetett. A 2023. évi gazdasági recesszió azonban visszavetette a termelékenység növekedését is.

A munkatermelékenység növekedésének ütemét leginkább a gazdaság technológiai (milyen új technológiák jelennek meg, és ezeket milyen gyorsan és milyen széles körben alkalmazzák), szabályozási (pl. mennyire rugalmas a munkajogi szabályozás) és strukturális tényezők befolyásolják. Az elemzés ez utóbbiakra koncentrál, azaz arra, hogy a foglalkoztatás ágazati, területi, vállalati méret, életkor, képzettségi szint szerinti jellemzői, illetve a vállalkozások hazai és külföldi tulajdon szerinti szerkezetének változása mennyire segítette elő vagy hátráltatta a munka termelékenységének emelkedését. Itt két kérdést vizsgáltunk. Az egyik az, hogy a tényezők termelékenyebb kategóriáiban nőtt-e meg a foglalkoztatottak aránya. A másik, hogy a tényezők egyes kategóriáiban milyen ütemkülönbséggel változott a munka termelékenysége. A foglalkoztatás szerkezeti változása és a munkatermelékenység növekedése között az alábbi összefüggéseket tárta fel az elemzés:

Magyarországon 2013-2023. között a 15-74 éves népesség foglalkoztatási rátája 52,9%-ról 64,8%-ra emelkedett. A foglalkoztatottak száma 2013-2016. között évente 2,7-4,8%-kal nőtt, majd 2017-től az éves növekedés üteme 1,5% alá csökkent. A 2013-2016 között a munka termelékenysége lényegében stagnált, 2017 és 2019 között dinamikus emelkedett. Az eltérés összefüggött azzal, hogy az első szakaszban a jellemzően alacsony hozzáadott értéket teremtő közfoglalkoztatásban dolgozók átlagos létszáma több mint 70 ezer fővel nőtt, 2017 és 2019 között pedig hasonló mértékben csökkent.

A **foglalkoztatás bővülése** meghatározó mértékben az idősebb korosztályban valósult meg. A 60-64 éves népesség foglalkoztatási rátája a 2013. évi 15,5%-ról 2023-ra 55,0%-ra emelkedett, összefüggésben a nyugdíjkorhatár emelkedésével. Közel 10 százalékponttal emelkedett a 65-69 éves korosztály foglalkoztatási rátája is. Következésképpen idősödött a munkaerőállomány, ami egyes szakirodalmi források szerint lassítja a munka termelékenységének növekedését. A teljes időszakban a 60 évnél idősebb foglalkoztatottak körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya lecsökkent, azonban a 2020-2023. közötti időszakban a 60-69 évesek között a foglalkoztatás a felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportjában nőtt a legnagyobb mértékben. Ennek, valamint a felsőfokú oktatás kiterjesztésének következtében az összes foglalkoztatotton belül is nőtt a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya, ami kedvező feltételt teremtett a termelékenység növeléséhez. A magasabb termelékenységű országokhoz való felzárkózásunk szempontjából azonban ez nem volt elégséges, mivel ezekben az országokban továbbra is markánsan magasabb a diplomások aránya, mint hazánkban.

A **foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak közötti megoszlása** 2013. és 2023. között alig változott, mindössze egy nemzetgazdasági ág esetében érte el az arányváltozás az 1 százalékpontot. Következésképpen a foglalkoztatás ágazati szerkezetének változása érdemben nem járult hozzá a nemzetgazdasági szintű munkatermelékenység javulásához.

A **foglalkoztatás vállalati létszámkategóriák szerinti szerkezetének változása** ellentmondásosan befolyásolta a munkatermelékenység alakulását. A legmagasabb munkatermelékenységi színvonallal rendelkező nagyvállalatok részesedése a foglalkoztatásból a 2013. évi 31,6%-ról 2023-ra 34,5%-ra emelkedett, ami pozitív hozzájárulás a munkatermelékenység változásához. Ezzel szemben a legalacsonyabb munkatermelékenységi színvonallal rendelkező 1 fős mikrovállalkozások részesedése is jelentősen emelkedett a 2013. évi 14,8%-ról 2023-ra 18,1%-ra. A legdinamikusabb emelkedés 2019 és 2021 között következett be, ami egyrészt azzal függött össze, hogy a COVID következtében megnőtt a futárszolgáltatások iránti igény, így ugrásszerűen emelkedett az ezt a tevékenységet végző egyéni vállalkozók száma. Másrészt a kisadózók tételes adója (KATA) kedvező szabályait kihasználva munkavállalók tízezrei korábban munkaviszony keretében végzett résztevékenységeit vállalkozásba szervezték ki. Mindkét folyamat azzal járt, hogy a korábbi átlagnál alacsonyabb termelékenységű egy fős vállalkozások tömegei alakultak, jelentősen lerontva e kategória átlagos termelékenységét. A KATA 2022. évi szigorítását követően számottevően csökkent az egy fős vállalkozások száma, és ezzel párhuzamosan lényegesen javult a kategória átlagos termelékenysége. A nagyvállalatok és az egyéb kategóriába tartozó vállalkozások közötti termelékenységi különbség – az egy fős vállalkozások kivételével – az elemzett időszakban csökkent.

A **külföldi közvetlentőkével (FDI) létrehozott vállalatok** átlagos termelékenysége magasabb, mint a hazai tulajdonú vállalkozásoké. Ezért a nemzetgazdasági szintű munkatermelékenység növekedése szempontjából kedvezőtlen volt, hogy a külföldi közvetlentőkével működő vállalkozások részaránya a foglalkoztatáson belül csökkent. Ezt a hatást némileg kompenzálta, hogy a tisztán hazai tulajdonú vállalkozások termelékenysége átlagosan dinamikusabban nőtt, mint a részben vagy egészen külföldi tulajdonban állóké.

A **foglalkoztatottak régiók közötti megoszlásában** is minimális változások történtek, ezek viszont összességükben hozzájárultak a nemzetgazdasági szintű munkatermelékenység emelkedéséhez: a legmagasabb átlagos termelékenységű közép-magyarországi régióban a hazai foglalkoztatottak aránya 2013-2023. közt 0,9 százalékponttal nőtt, az alacsonyabb termelékenységi színvonalú dél-alföldi és dél-dunántúli régiókban viszont 0,6, illetve 0,5 százalékponttal csökkent. A régiók munkatermelékenységének átlagos növekedése az elemzett 11 év során csak kis mértékben közeledett egymáshoz. Az éves átlagos növekedés a legnagyobb mértékű Nyugat-Dunántúlon volt (1,8%), míg a legkisebb Dél-Alföldön (1,0%). Ugyanakkor a külföldi közvetlentőke befektetésekből az időszak végén nagyobb arányban részesülő Észak-Alföldi régióban a munka termelékenységének növekedése (1,4%) nem volt kiemelkedő mértékű.

Összefoglalóan az emelhető ki, hogy 2013-2023 között a foglalkoztatás szerkezete csak kis mértékben változott. (Ez összefüggésben lehet azzal, hogy a foglalkoztatás bővülését elsősorban a nyugdíjkorhatár emelése okozta, így a létszám növekedése viszonylag egyenletesen oszlott meg a különböző nemzetgazdasági ágak, régiók, vállalat típusok között.) A szerkezeti átalakulás egy része hozzájárult a nemzetgazdasági szintű termelékenység növekedéséhez, más része viszont visszafogta a növekedés ütemét. Következésképpen a foglalkoztatás szerkezetének a különböző dimenziók szerinti átrendeződése összességében nem gyakorolt számottevő hatást a munkatermelékenység alakulására. Kiemelendő, hogy a

munkatermelékenység EU-átlagot meghaladó mértékű javulására a munkaerő-tartalék jelentős bevonása, a mikrovállalkozások térnyerése, a közfoglalkoztatottak munkaerőpiaci integrálása és dinamikus gazdaság-fehéredés mellett került sor. Mindez arra enged következtetni, hogy a GDP előállításában élen járó ágazatokban és vállalkozásoknál az időszakban egyebek mellett jelentős technológiai váltás, modernizáció (automatizáció, robotizáció) következett be, ami növelte az egy főre jutó munkatermelékenységet, és ellensúlyozta az újonnan belépők által okozott termelékenység-romlást.

A szerkezeti változások közül kiemelést érdemelnek a feldolgozóiparban végbement folyamatok. 2013. és 2015. között a feldolgozóiparban közel 15%-kal nőtt a munkatermelékenység. Ezt követően azonban a munkatermelékenység növekedési üteme visszaesett 2017-ig, összességében a 2013 és 2023 közötti növekedése mindössze 11,5% volt. Párhuzamosan a külföldi közvetlentőke befektetések tekintetében is lényeges változás történt. 2013-ban a külföldi közvetlentőke-befektetésekből a feldolgozóipar 21%-ban részesült. 2017-re ez az arány 41,9%-ra nőtt, majd tovább emelkedve 2022-ben érte el csúcspontját (47,4%). Következésképpen a feldolgozóiparban negatív összefüggés figyelhető meg a befektetett külföldi közvetlentőke mennyisége és a termelékenység növekedési üteme között. Erre nem ad magyarázatot a foglalkoztatottak létszámának felfutása sem, mivel 2017-ben a feldolgozóipar az összes foglalkoztatott 22,3%-át alkalmazta, 2023-ban pedig már csak 20,8%-át. A számok azt mutatják, hogy – minden erőfeszítés ellenére – a 2016-tól megugró külföldi közvetlentőke befektetések nem hoztak létre összességükben magas hozzáadott értékű tevékenységeket a feldolgozóiparban, azaz nem járultak hozzá a nemzetgazdasági termelékenység növekedésének dinamizálásához.

A foglalkoztatás szerkezeti változására jelentős hatással lehet a munkabérek alakulása, mivel a munkaerő jellemzően a magasabb jövedelmet kínáló munkahelyek felé áramlik. Az elemzett időszakban ez az összefüggés nem volt kimutatható. A bérek alakulásában inkább kiegyenlítődés figyelhető meg. A béremelések mértékét elsősorban nem a termelékenység változása határozta meg, hanem a legsúlyosabb munkaerőhiánnyal jellemezhető nemzetgazdasági ágazatokban volt kiemelkedő mértékű béremelkedés.

Az elemzett időszakban a magyar reál munkatermelékenység értéke 15,6%-kal nőtt, a reálbérek azonban 50,9%-kal. A hazai reálbérek termelékenységtől való elszakadásának hátterében egy tudatos bérfelzárkózási törekvés állt, amit a versenyszférában bérmegállapodások segítettek, a közszférában pedig ágazati kiemelt bérfelzárkózási programokkal valósítottak meg. A nominális bérek gyorsütemű növeléséhez hozzájárult, hogy a fesszé válta munkaerőpiacon erősödött a munkavállalók alkupozíciója. Az elemzés feltárta, hogy a bérek növekedési ütemének tartós elszakadása a munkatermelékenység növekedési ütemétől azért nem járt – 2022-ig – az infláció felgyorsulásával, mert a háztartások fogyasztási keresletének bővülése több tényező következtében alacsonyabb mértékű volt, mint a munkajövedelmek statisztikailag kimutatott emelkedése. Ilyen tényezők voltak: a társadalmi jövedelmek növekedési ütemének elmaradása a munkajövedelmektől, a háztartások megtakarítási rátájának jelentős emelkedése 2017 után, a szürke gazdaság fehérredési folyamata, amely során a korábban be nem jelentett jövedelmek egy része is kimutatásra került a kereseti statisztikában. Ezek azonban alapvetően egyszeri, az adott időszakra jellemző tényezők voltak, következésképpen a jövőben már nem tudnának az inflációra fékező hatást gyakorolni, amennyiben a bérek növekedése tartósan elszakadna a termelékenység emelkedésétől.

BEVEZETÉS

A munkatermelékenység növekedése hozzájárul a gazdaság versenyképességének javulásához, ami hazánk számára is kiemelt cél. Magyarország gazdasági nyitottsága, a globális folyamatokba való erős beágyazottsága miatt fontos a termelékenység és a versenyképesség folyamatos növelése. A termelékenység javulásának fontos szerepe van a reáljövedelmek növekedésében is, a magasabb reáljövedelmek pedig növelik a jólétet, a különböző termékek és szolgáltatások iránti keresletet, ezáltal gazdasági bővülést és újabb munkahelyeket indukálva. Emellett a magasabb termelékenység a gazdaságot is versenyképesebbé teszi a nemzetközi piacokon, ezáltal az export növekedését is eredményezi.

Hosszabb távon a munkatermelékenység javulásának és a reálbérek növekedésének együtt kell mozognia. A nominális béreknek a munkatermelékenység növekedésénél nagyobb ütemű emelkedése ugyanis növeli az inflációt, aminek következtében a reálbérek növekedése megtorpan, visszaesik. Emellett a növekvő infláció hatására a rendszeres jövedelmek és a megtakarítások vásárlóereje csökken, és áremelkedési spirál alakulhat ki.

Rövidtávon azonban a reálbérek és a munka termelékenysége együtt mozgása nem feltétlenül következik be. Ezért van racionalitása annak az elgondolásnak, amely szerint a nominális bérek nagyobb mértékű emelésével a munkatermelékenység is emelkedni fog. Erre utal a *magas nyomású gazdaság* fogalma is, amikor a gazdaságpolitikai döntéshozók magas foglalkoztatási és kibocsátási szintet kívánnak elérni a gazdaságban, még akkor is, ha ez a magasabb infláció kockázatát hordozza.

A magyar gazdaság a 2008-ben kirobbant gazdasági világválságot követően lassan tudott talpra állni. 2013-tól viszont növekedési pályára állt. A kilábalás első éveit extenzív növekedés jellemezte, ennek során a reál munkatermelékenység¹ még nem tudott érdemben emelkedni. 2017-től azonban a beruházási aktivitás mellett a reál munkatermelékenység is növekedett.

Az elemzett időszak három szakaszra osztható: egy növekvő foglalkoztatotti létszám melletti növekedési szakaszra (2013-2016.), és egy, a feszesség váló munkaerőpiaci környezetben magas munkatermelékenység-bővüléssel jellemezhető szakaszra (2017-2019), ezt követi a koronavírus járvány kitörésének éve (2020.), amikor a termelékenység visszaesett, és az azt követő szakasz (2021-2023.), amiből a 2021-2022. időszak fellendüléssel jellemezhető, 2023. azonban visszaeséssel.

AZ ELEMZÉS CÉLJA

Az elemzés célja a munkatermelékenységre ható kiválasztott tényezők bemutatása és az azokban bekövetkezett változások értékelése. 2013-ban Magyarországon a termelékenységben jelentős régiós, ágazati és vállalatméretbeli különbségek voltak, amelyek az elemzett időszakban némileg csökkentek, ezért cél annak feltárása is, hogy mindez milyen tényezők hatására következett be. Az elemzés emellett kitekintést nyújt az európai uniós, illetve a közép- és kelet európai országok munkatermelékenységében bekövetkezett változásokra és rávilágít a főbb különbségekre, és azok okaira. Az elemzés kitér a külföldi közvetlentőke-befektetések munkatermelékenységre gyakorolt hatásaira, valamint az átlagkeresetek és a termelékenység közötti kapcsolatra. Végezetül azt mutatja be az elemzés, hogy a

¹ A fejezetben a reál munkatermelékenység adatok az Eurostat adatbázisából származnak. Az Eurostat a reál munkatermelékenységet láncindex alkalmazásával határozza meg.

termelékenység-növekedést meghaladó kereset növekedés főbb tényezőinek volt-e az inflációra számottevő hatása.

AZ ELEMZÉS MÓDSZERE

Az elemzett időszak: a 2013-2023. évek (ahol nem állt rendelkezésre 2023. évi adat, ott a 2022. évig tart az elemzés).

Az elemzésben a hozzáadott-értéket mérő megközelítésen keresztül vizsgáljuk a munkaerő termelékenységét. Az Eurostat adatai között elsősorban a GDP-n alapuló, az előállított hozzáadott értéket mérő megközelítést alkalmazó statisztikák állnak rendelkezésre Magyarország egészére, illetve bizonyos mutatók esetében régióira. Az adatbázis tartalmaz egy foglalkoztatottra, illetve egy munkaóra jutó termelékenységi adatokat is, nominális és reálértéken is. A KSH adatai között a Nemzeti számlák fejezetén belül nemzetgazdasági ágak szerinti bontásban található bruttó hozzáadott értékre vonatkozó statisztika, amely a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbségeként áll elő.

Az elemzéshez az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték (országos szinten a GDP) adatokat használjuk fel, a munkatermelékenység fogalom alatt ezt értjük. Az Eurostat a reáltermelékenység változását a GDP volumen és a foglalkoztatottak száma hányadosának változásaként határozza meg. A reálkereset kiszámításához a KSH által közzétett bruttó nominális átlagkereset statisztika adatait korrigáltuk a fogyasztói árak növekedésével.

A KSH nem hoz nyilvánosságra munkatermelékenységre vonatkozó adatokat, de publikál adatokat az egyes nemzetgazdasági ágazatokban foglalkoztatottak számáról, és az ott előállított hozzáadott értékről, így e két tényező alapján az elemzés keretében számítottuk ki a munka termelékenységét a különböző nemzetgazdasági ágazatokban. Hasonlóképpen a KSH adatai között vállalatméret szerinti bontásban megtalálható a hozzáadott értékre és a foglalkoztatottak számára vonatkozó statisztika, amely alapján a hozzáadott érték és a foglalkoztatottak számának hányadosaként kiszámítható az egy foglalkoztatottra jutó hozzáadott érték a vállalatméret szerinti kategóriákban. Az elemzés több fejezetéhez a KSH adatokat szolgáltatott.

Az összes külföldi közvetlentőke-befektetés (FDI) állomány reálértéke a KSH adatszolgáltatásban szereplő nominális értékekből láncindexekkel a GDP implicit árindexek felhasználásával került kiszámításra. Szektor szintű adatok nominális értéken állnak rendelkezésre az FDI állományra, ezért ezek esetében időbeni változást nem számoltunk, összhangban az Eurostat módszertani megfontolásaival. A reál munkatermelékenység időbeni változását láncindexekkel kalkulált hozzáadott érték (GDP) volumenindexek és a foglalkoztatottak létszámának hányadosaként számítottuk ki. Ahol a hozzáadott értékre az adatok csak nominális értéken állnak rendelkezésre, ott csak az egyes időpontokra vonatkozó relatív arányok (%) számíthatók összhangban az Eurostat munkatermelékenységi indikátor számításokra vonatkozó módszertani megfontolásaival.

1. A MUNKATERMELÉKENYSÉG VÁLTOZÁSÁRA HATÓ FŐBB TÉNYEZŐK

A fejezetben azokat a tényezőket vesszük számba, amelyek az ország termelékenységének alakulását leginkább meghatározták.

A **nemzetgazdasági ágakban foglalkoztatottak száma** egy ország termelékenységi rangsorban elfoglalt helyét alapján meghatározza, mivel az egyes nemzetgazdasági ágak között jelentős különbség van a munka hozzáadott értékét illetően.

A **felsőoktatás szerkezete, minősége** és az ehhez is kötődő kutatás-fejlesztés hatással van az új technológiák integrálására, illetve az új, saját technológiák fejlesztésében is nagy szerepe van (ÁSZ, 2022a). A megfelelő szerkezetű felsőoktatás – a magasabb hozzáadott értéket előállító szakmákban és tudományterületeken nagyobb arányú támogatások biztosításával – hozzájárulhat a magasabb termelékenységű nemzetgazdasági ágakban (pl. információs és kommunikációs szektor, pénzügyi és biztosítási szektor) dolgozók arányának növekedéséhez. Ugyancsak kedvező hatással van a termelékenységre a duális képzésben résztvevők számának növekedése a közép- és a felsőoktatásban².

A **nagyobb méretű vállalatok** a méretgazdaságosság révén alacsonyabb termelési költséggel tudnak egységnyi terméket előállítani kisebb méretű versenytársaiknál, a hatékonyabb termelés pedig magasabb termelékenységet eredményez. A méretgazdaságosságon kívül a nagyvállalatok jellemzően további olyan kompetenciákkal is rendelkeznek, amelyekkel kisebb méretű piaci szereplők nem, ez pedig szintén a nagyobb méretű vállalatok magasabb termelékenységét eredményezi.

A **külföldi tulajdonban vagy rész tulajdonban levő vállalatok** termelékenysége még a legfejlettebb országokban is magasabb a belföldi vállalatok termelékenységénél (MKIK, 2015). Ennek méretgazdaságossági okai is vannak, ugyanakkor a külföldön is terjeszkedni képes vállalatok olyan speciális tudással rendelkeznek, amely által hatékonyabb termelésre képesek, ez pedig magasabb termelékenységi mutatókat eredményez.

Amennyiben a **tőke/munka arány** nő, az növeli a munkatermelékenységet is (Hüttl, 2017). Minél nagyobb a tőkeállomány – illetve minél korszerűbb az alkalmazott technológia -, annál több terméket (hozzáadott értéket) lehet ugyanannyi munkával előállítani.

A **bérek és a termelékenység változása** kölcsönösen befolyásolhatják egymást. A teljes tényezős termelékenység növekedése azt jelenti, hogy egységnyi idő alatt, egységnyi erőforrás felhasználásával előállított javak és hozzáadott értéke nő, megteremtve a bérek növelésének lehetőségét. A reláció fordítva is igaz. Magasabb bérek esetén a munkahely elvesztésének alternatív költsége nagyobb, így a munkavállalók motivációja erőteljesebb, ez pedig magasabb termelékenységet eredményez. (Lásd még: magas nyomású gazdaság fogalma.)

A **kutatás és fejlesztésre** fordított kiadások kedvezően hatnak az innovációra és növelik a termelékenységet, azonban a termelékenységi szint magasabb ütemű növekedése szempontjából nem elegendő a K+F források növelése, hanem azok hatékony felhasználása is fontos. (lásd még Ortega-Argilés et al., 2009).

Az **infrastrukturális háttér** kiépítettsége is fontos tényező a termelékenység kedvező alakulásában. A közlekedési infrastruktúra, a raktározási kapacitás fejlesztése elsődleges

² 2013-2018. közt számuk 47 ezerről 54 ezerre nőtt (Kormány (2023): Szakképzés 4.0 alapján)

fontosságú a termelő vállalatok hatékonysága terén. A hagyományos infrastruktúra mellett a versenyképesség szempontjából fontos a megfelelő információs infrastruktúra is.

A **társadalom kor szerinti összetétele** hatással van a munkaerő termelékenységére, ugyanakkor a termelékenységi szint életkor függvényében történő változása jelentősen eltér bizonyos csoportok (pl. fizikai és szellemi munkát végzők) között. Bár a társadalom előregedése a termelékenységre kedvezőtlenül hat, ugyanakkor a tudásintenzív ágakban a hatás sokkal mérsékeltebb (Feyrer, 2002, Aiyar et al., 2016, Liu&Westelius, 2016, Calvo-Sotomayor et al., 2019).

Elemzésünk a **mobilitást** a termelékenység szempontjából egyértelműen pozitív tényezőként kezeli, mivel a munkaerő magasabb termelékenységű munkahelyekre vándorlásával a megüresedő álláshelyeket betöltik az alacsonyabb termelékenységű (egyúttal bérezésű) munkahelyekről elvándorolt foglalkoztatottak, így végső soron pozitív elmozdulást idéznek elő a termelékenység változásában.

Az, hogy egy országon belül egy adott **térségben (régióban, vármegyében) hogyan alakul a termelékenység**, arra a fenti – részben befolyásolható, részben adottságnak tekinthető - tényezők mindegyike hatással lehet. A munkatermelékenységet egy térségben maga a területi elhelyezkedés is meghatározhatja, mert a térség országon belüli elhelyezkedése, megközelíthetősége hatással van a vállalkozások megtelepedésére, az infrastruktúra kiépítésére, a szakképzett munkaerő el- és bevándorlására.

Az elemzés a felsorolt tényezők közül a területi (regionális) sajátosságok, a vállalatméret, a nemzetgazdasági ágak, a hazai és a külföldi közvetlen tőkéből (FDI) létrehozott vállalkozások esetében felmerülő termelékenységbeli különbségek, valamint a munkatermelékenységre közvetlenül ható - aktivitással összefüggő - mutatók alakulásának vizsgálatát tűzte ki célul.

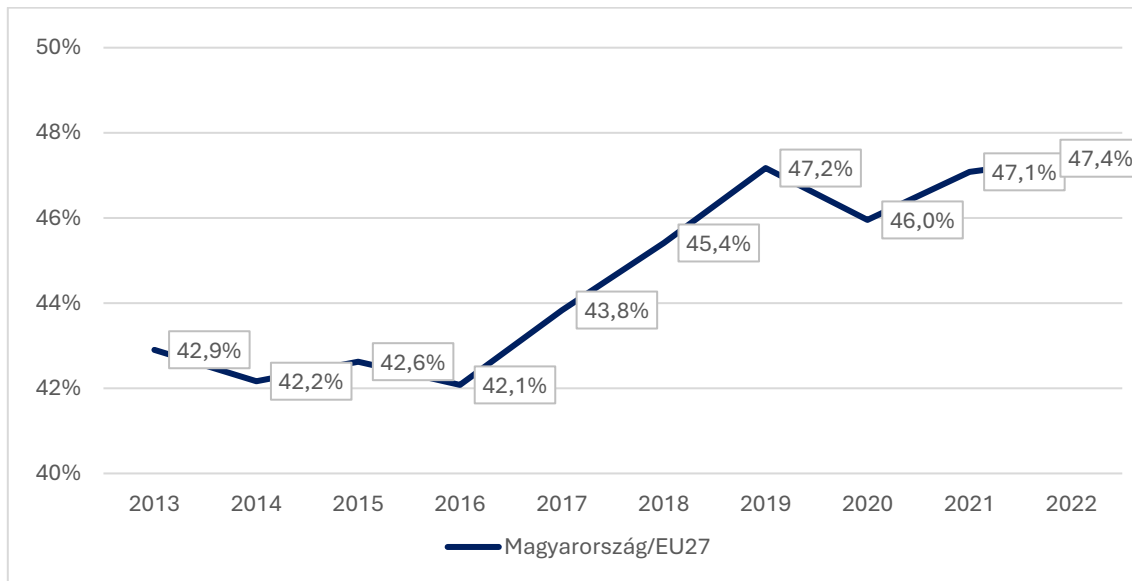
2. A MAGYAR GAZDASÁG TERMELÉKENYSÉGE

2.1. A hazai munkatermelékenység alakulása az EU tagországok és a V4 országok munkatermelékenységével összevetve

A hazai **nominális munkatermelékenységnek** európai uniós (EU-s) országok átlagához viszonyított alakulását mutatja be az 1. sz. ábra a 2013-2022. közötti évek vonatkozásában.

1.sz. ábra

A magyar nominális munkatermelékenység EU átlaghoz viszonyított arányának alakulása 2013-2022. között ³

Forrás: Eurostat „Nominal Labour productivity by NUTS 3 regions” alapján, ÁSZ szerkesztés

Az ábra bemutatja, hogy a magyar (euróban mért) nominális munkatermelékenység az EU 27 átlagának arányában hogyan változott. A hazai munkatermelékenység EU átlaghoz mért szintje az ábrázolt időszakban mintegy 10%-kal nőtt, jelentősebb javulás 2017-től következett be, majd 2022-ben érte el a legmagasabb arányt, 47,4%-ot.

2013. és 2019. között a magyar gazdaságban a **reál munkatermelékenység** átlagos éves növekedési üteme több mint 0,5 százalékponttal haladta meg az **eurózóna** növekedését. 2020-ban a COVID-válság következtében jelentősen, több mint 3%-kal visszaesett a reál munkatermelékenység, a COVID járványt követően azonban 2021-2022-ben érdemben tudott emelkedni. Hazánkban, az elemzett időszakban (2013-2023.) éves átlagban 1,5% volt a reál munkatermelékenység növekedési üteme (összességében 15,6%), míg az EU-ban átlagosan évi 0,6%-kal (összességében 6,5%-kal) nőtt. A reál munkatermelékenység változása a 2017-2023. közötti években is meghaladta az EU átlagot, a hazai éves átlagos reál munkatermelékenység ekkor 2,1%-kal nőtt, míg az EU-ban 0,6%-kal.

Az időszak éveiben történő termelékenység-változást mutatja be a 2. ábra a V4 és az EU országaiban. A V4 országok, vagyis hazánk mellett Csehország, Lengyelország és Szlovákia adatait azért elemezzük, mert ezen országok a régióban helyezkednek el és hasonló gazdasági

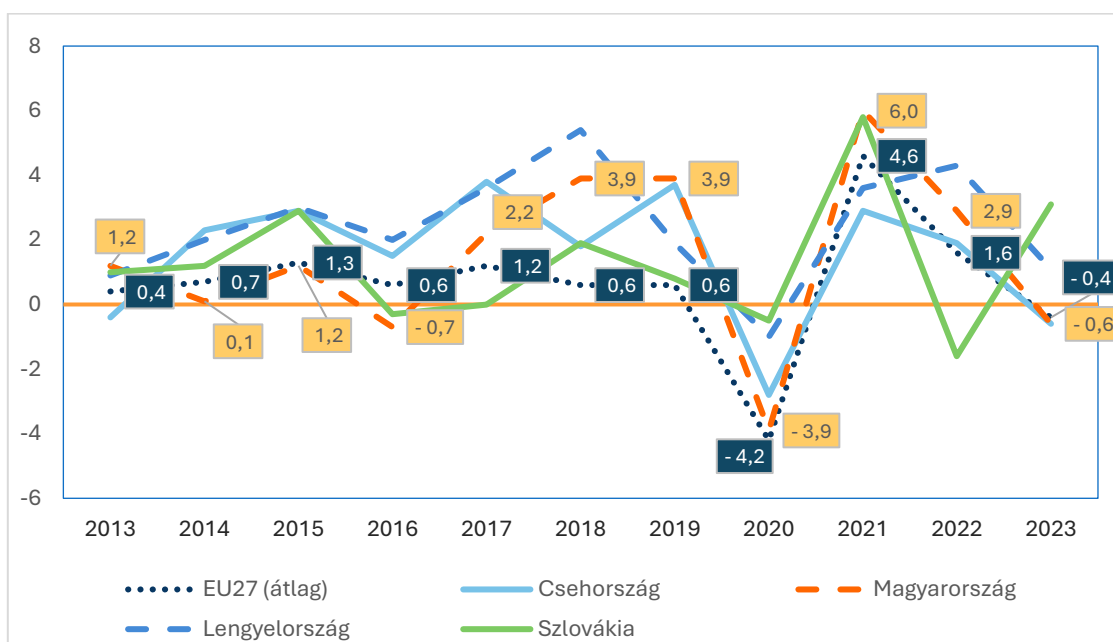
³ A 2023. évi adat előzetes adat, ezért az ábrán nem szerepel.

fejlettségi szintről indultak a rendszerváltozást követően⁴, emellett pedig a legfőbb versenytársainknak tekinthetők a külföldi közvetlentőke gazdaságba történő vonzása terén.

A termelékenységi dinamikák (a termelékenység növekedése, csökkenése) összehasonlításához a reál munkatermelékenységi adatokat használtuk fel.

2.sz. ábra

A reál munkatermelékenység változása 2013-2023. között hazánkban, a V4 országokban és az EU-ban (az előző évhez viszonyítva)

Forrás: Eurostat „Real Labour productivity by NUTS 2 regions” alapján, ÁSZ szerkesztés. A feliratok a hazai és az uniós átlagos termelékenységváltozást mutatják.

Az EU27 átlagos reáltermelékenysége 2013-2019. közt évről-évre egyenletesen, de csekély mértékben (0,4-1,3% közt) nőtt. Hazánk esetében 2014-ben stagnálás, 2016-ban visszaesés látható, és 2017-2019. közt – Csehországhoz és Lengyelországhoz hasonlóan- dinamikus növekedés. 2013-2019. között Magyarország 1,7%-os éves átlagos növekedése Lengyelország után a 2. legnagyobb.

2019-ben a hazai gazdaság 4,9%-kal nőtt, ami az egyik legmagasabb bővülés volt az EU-ban. A növekedéshez nagyban hozzájárult az ipar (ezek közt főként az autóiipar és az építőipar) jó teljesítménye.

2020-ban, a COVID-19 járvány kitörésekor mindenhol jelentős visszaesés látható, innentől kezdve 2022. végéig a legnagyobb növekedés hazánk esetében történt. 2023-ban ugyanakkor az EU nagy részében ismét csökkent a reál munkatermelékenység, így hazánkban is, miközben a régiós országok mérsékelt növekedést tudtak elérni. Összességében a hazai átlagos reál munkatermelékenység növekedés a 2013-2023. közötti időszakban 1,5% volt, hasonlóan Csehországhoz (Lengyelország esetében a növekedés 2,4% volt).

⁴ Csehország valamelyest magasabb fejlettségi szintről indult az egy főre jutó GDP adatok alapján (IMF, 2024). Az egy főre jutó hazai GDP adatot a cseh adat 30,5%-kal, a V4 átlagot 32,6%-kal haladta meg 1995-ben. (1989. évi adat nem áll rendelkezésre)

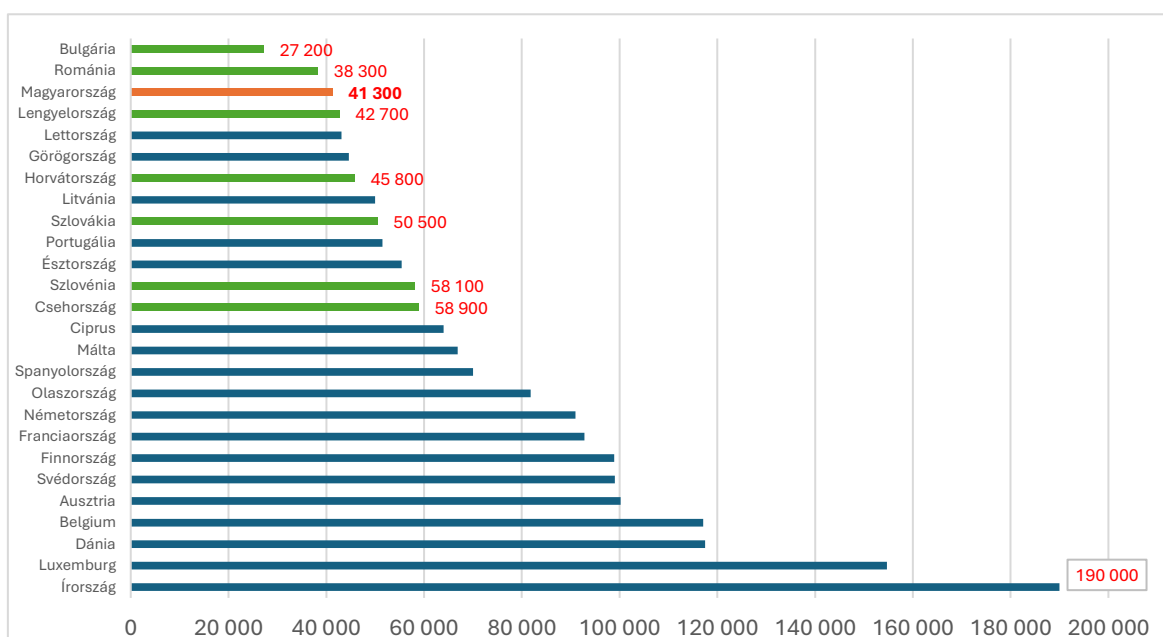
2013-2023. közt az EU27 öt legnagyobb növekedést elérő tagállamai (Bulgária, Írország, Lettország, Lengyelország, Románia) 2% fölötti átlagos növekedést értek el, és Írország növekedése meghaladta az 5%-ot is⁵. Az öt legkisebb növekedésű tagállam Görögország, Franciaország, Luxemburg, Ausztria, Finnország volt, itt kiemelhető Ausztria, Luxemburg mindössze 0,1, illetve 0,5 %-os növekedéssel, és Görögország 0,3%-os csökkenéssel. A legnagyobb növekedést felmutató tagállamok (Írország kivételével) volt szocialista országok és a 2013-ban az alacsonyabb termelékenyséű országok közé tartoztak. A legalacsonyabb növekedésű országok (Görögország kivételével) az EU-ban az átlaghoz képest magasabb termelékenységgel rendelkező országok közé tartoztak 2013-ban, vagyis egyrészt a termelékenység növekedésében jelentős felzárkózás és kiegyenlítőds történt az elemzett években az EU tagállamai között, másfelől, a magas termelékenyséű országok növekedési potenciálja alacsonyabb.

Magyarország a **nominális munkatermelékenységi** adatok alapján a 2013. évben az EU-ban a 24. helyen helyezkedett el (Bulgáriát, Romániát és Lengyelországot megelőzve), míg a V4-ek között a 3. helyen (Lengyelországot megelőzve). Ehhez képest 2023-ban mindkét tekintetben 1-1 helyet visszaesve a 25. és a 4. helyen állt (az EU27-ek között Bulgáriát és Romániát megelőzve). Az adatok alapján 2023-ra 2013-hoz képest Bulgária és Románia lemaradása csökkent Magyarországhoz képest, ugyanakkor Magyarország is csökkentette lemaradását az EU27 átlagához képest ugyanezen időszakban.

A 3. sz. ábra nominális munkatermelékenységet mutatja be az EU 27 ország vonatkozásában. Hazánk a 2023. évi nominális munkatermelékenységi adatok alapján az Európai Unión belül az utolsó negyedben helyezkedik el, Bulgária és Románia után hazánkban a 3. legkisebb a nominális munkatermelékenység értéke. Az EU 79 000 euró/fő átlagos értékéhez képest is jelentős az elmaradás, azonban azt is figyelembe kell venni, hogy a nemzeti valuta árfolyama, amiben a hozzáadott érték számítása történik az eurózónán kívüli országokban, az egyes országokban különböző mértékben változott.

⁵ Írország termelési és hozzáadott érték adatai kapcsán lényeges, hogy azok jelentős mértékben a betelepült külföldi vállalatok gyakran nem valós, hanem allokált bevételeivel magyarázhatók. Írországot gyakran adóparadicsomnak tekintik, mivel Írország 12,5%-os társasági nyereségadót alkalmaz, az egyik legalacsonyabb az OECD-ben. Emellett az ország olyan kedvező adóstruktúrákat alkalmaz, amik lehetővé teszik, hogy a cégek minimális adófizetés mellett mozgassanak át óriási bevételeket az Írországon keresztül működő leányvállalatokon. (lásd még Kopint-Tárki, 2019, Beke, 2021.)

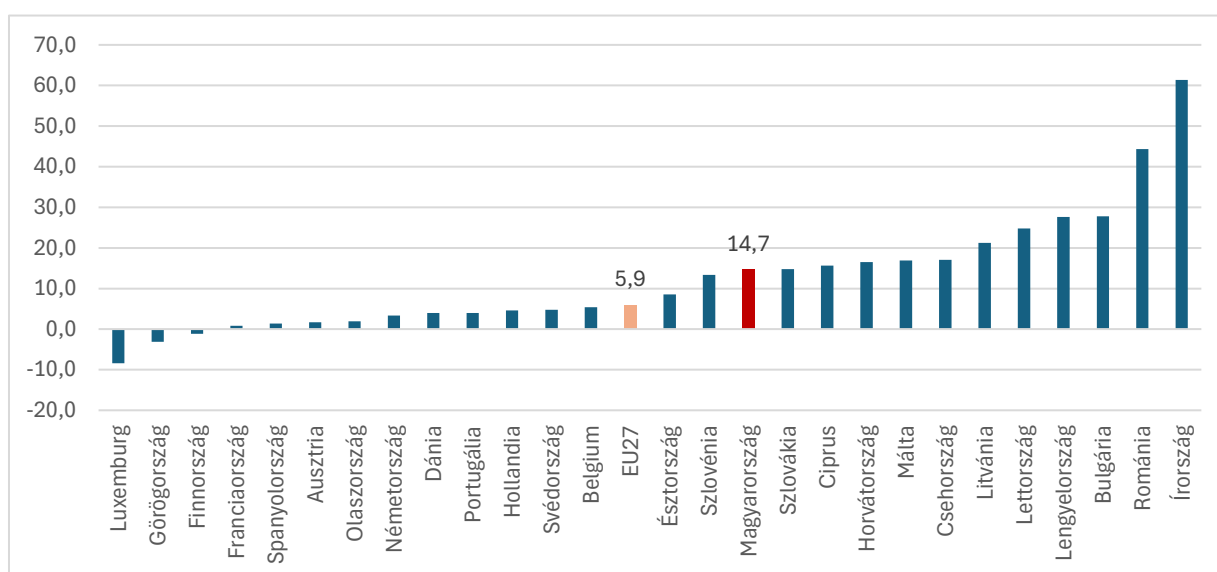
A munkatermelékenység értéke az EU országokban 2023-ban (euró/fő)

Forrás: Eurostat Nominal Labour productivity by NUTS 3 regions alapján, ÁSZ szerkesztés. *Hollandia adata 2023-ra nem áll rendelkezésre az elemzés készítésének idején. Hollandia 2022-ben az EU-s rangsor 8. helyén állt.

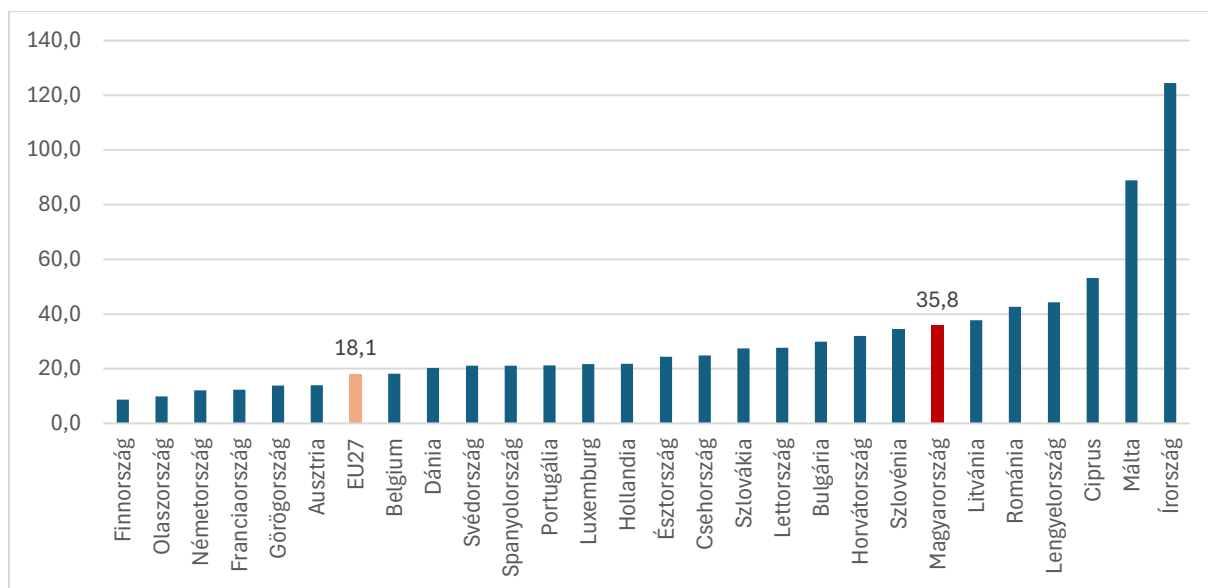
A magyar munkatermelékenység (GDP/foglalkoztatott) változásának európai uniós országokhoz való viszonyítása során elengedhetetlen, hogy külön vizsgáljuk azt is, hogy a változáshoz miként járult hozzá a GDP növekedése, illetve a foglalkoztatottak számának a változása az elemzett időszakban. A foglalkoztatottak számának, a GDP volumenének és a reáltermelékenységnek a változását mutatják be a 4-6. sz. ábrák EU országokban.

A reál munkatermelékenység változása 2013-2023. között az EU tagállamaiban (%)

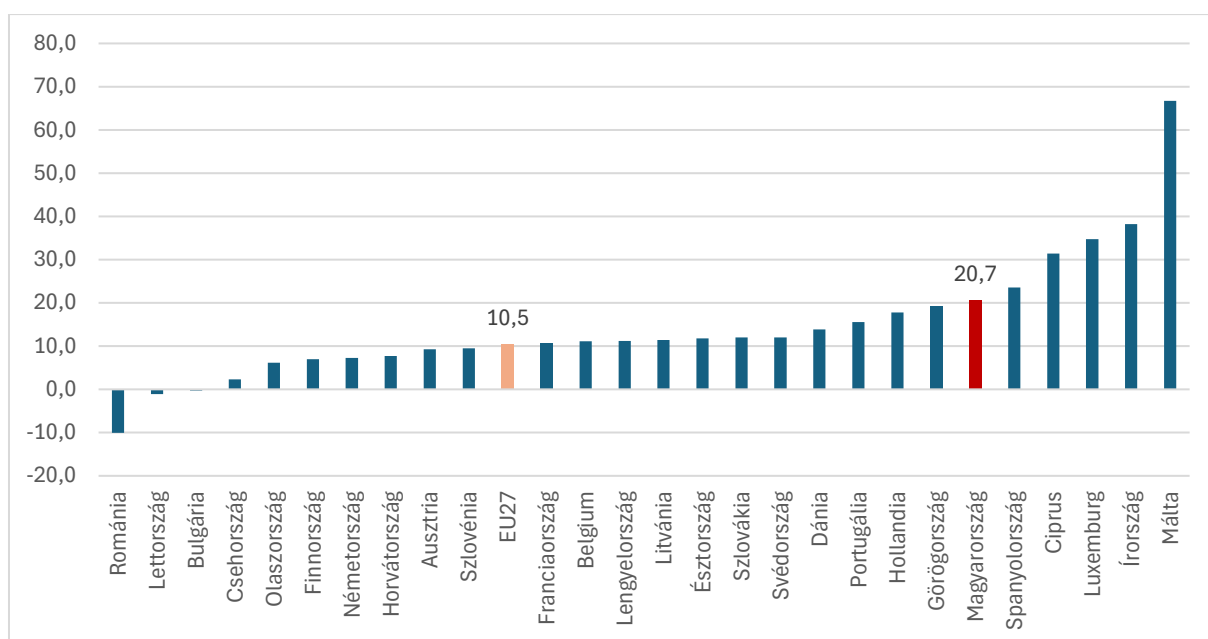
Forrás: Eurostat: Labour productivity and unit labour costs [nama_10_lp_ulc] alapján, ÁSZ szerkesztés. EU: a tagállamok termelékenység változásának a súlyozott átlaga.

A reál GDP változása 2013-2023. között az EU tagállamaiban (%)

Forrás: Eurostat: Real GDP growth rate - volume [tec00115] alapján, ÁSZ szerkesztés. EU: a tagállamok GDP változásának a súlyozott átlaga.

A foglalkoztatottak számának változása 2013-2023. között az EU tagállamaiban (%)

Forrás: Eurostat: Population by sex, age, citizenship and labour status (1 000) [lfsa_pganws] alapján, ÁSZ szerkesztés. EU: a tagállamok foglalkoztatotti létszáma változásának a súlyozott átlaga.

Látható, hogy mindhárom bemutatott tényező esetében a magyarországi növekedés üteme az EU átlagot meghaladja. Magyarország a reál munkatermelékenység növekedését tekintve a 12. helyen áll az időszak egészét tekintve. Hazánkban a termelékenység javulása jelentős foglalkoztatás-bővülés mellett következett be: míg a reál GDP növekedésben 27 ország közül a

7. helyezést értük el, a foglalkoztatottság növekedésében még előkelőbb helyezést, a 6. helyet szerezte meg Magyarország 2023. végén.

2.2. Magyarország NUTS 2 régióinak munkatermelékenysége

A hazai munkatermelékenység átlagos értékéhez és annak növekedéséhez az elemzett időszakban az egyes régiók eltérő mértékben járultak hozzá.

Az országra jellemző kettősség volt megfigyelhető a közép- és nyugat-magyarországi, illetve további régiók közötti termelékenységi szintben. Az adatok azt mutatják, hogy a régiók gazdasági fejlettsége és a munkatermelékenység szintje között erős kapcsolat van: a gazdasági értelemben legfejlettebb régiók egyben a munkatermelékenység szempontjából legjobb mutatókkal rendelkezők is voltak, Közép-Magyarország (ami a vizsgált időszakban magában foglalta Pest megyét és Budapestet), Nyugat-Dunántúl és Közép-Dunántúl esetében az egy főre jutó bruttó hazai termék is a legmagasabb volt a régiók közül 2023-ban (Eurostat, 2025a). A két bemutatott év között (2013. és 2023.) a közép-magyarországi régióhoz viszonyítva Dél-Alföld, Észak-Magyarország és Nyugat-Dunántúl helyzete javult, azonban ennek mértéke nem volt szignifikáns.

A közép-magyarországi régió termelékenységi előnye a 2013-2023. közötti években lényegében nem változott az országos átlaghoz képest (2013-ban 9,5% volt, 2023-ban 9,4%), Budapest előnye ez idő alatt az országos átlaghoz képest a 2013. évi 9,8%-ról 2023-ra 10,4%-ra nőtt az Eurostat adatai alapján⁶. A legalacsonyabb munkatermelékenységgel rendelkező régió 2013-ban Észak-Magyarország volt, 2023-ban Dél-Dunántúl termelékenysége csúszott az utolsó helyre⁷.

Megvizsgáltuk, hogy a régiók termelékenység-változása hogyan alakult az egyes szakaszokban, milyen különbségek voltak tapasztalhatók (1. sz. táblázat).

1.sz. táblázat

A reál munkatermelékenység éves átlagos változása a hazai régiókban az egyes szakaszokban 2013-2023. közt (%)

	1.szakasz 2013-2016.	2.szakasz 2017-2019.	3.szakasz 2020-2023.	Teljes időszak 2013-2023.
Közép-Magyarország	-1,0%	4,2%	1,8%	1,4%
Nyugat-Dunántúl	3,0%	1,3%	1,0%	1,8%
Közép-Dunántúl	2,7%	1,5%	0,6%	1,6%
Dél-Alföld	0,5%	3,3%	-0,3%	1,0%
Észak-Magyarország	2,0%	2,6%	-0,9%	1,1%
Dél-Dunántúl	-0,1%	4,3%	0,4%	1,3%
Észak-Alföld	1,6%	2,6%	0,3%	1,4%

Forrás: Eurostat „Real Labour productivity by NUTS 2 regions” alapján láncindexek alkalmazásával, ÁSZ szerkesztés

Amennyiben a teljes elemzett időszakot értékeljük, azt látjuk, hogy Magyarország régiói közül **a reál munkatermelékenység** minden régióban nőtt, a legnagyobb mértékben Nyugat-Dunántúlon (éves átlagban 1,8%), míg a legkisebb mértékben Dél-Alföldön (éves átlagban

⁶ Eurostat Nominal Labour productivity by NUTS 2 regions

⁷ Dél-Dunántúl elmaradását számos tényező magyarázza. A térségben kisebb ipari központok találhatóak, amelyek kevesebb gazdasági dinamikát biztosítanak, emellett infrastrukturális, elvándorlással, iparfejlesztéssel kapcsolatos problémák is okozzák a különbséget a gazdasági mutatókban.

1,0%). A változás mértékét tekintve megállapítható, hogy az időszak elején fejlettebb gazdaságú régiók reáltermelékenysége az időszakban nagyobb mértékben nőtt, mint azoké, amelyek a rangsor végén, közepén helyezkedtek el.

A 3. szakaszban a relatíve alacsony növekedést, és két régió (Észak-Magyarország és Dél-Dunántúl) esetében a termelékenység-csökkenést a 2020-ban kitörő COVID járvány és a 2023. évi reál gazdasági visszaesés magyarázza, ami legkevésbé a közép-magyarországi régiót sújtotta.

A **közfoglalkoztatás** volumene szintén befolyást gyakorolt a régiók termelékenységére. A közfoglalkoztatás azokban a régiókban volt magas, amelyek gyengébb, vagy közepes termelékenységi mutatókkal rendelkeztek az időszak egészét tekintve: az összes közfoglalkoztatott kb. 85%-a négy régióban (Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld, Dél-Dunántúl) koncentrált. (A foglalkoztatás alakulását a régiókban lásd még a 3. fejezetben)

Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon a közfoglalkoztatás bővülése visszafogta, majd későbbi a visszaszorulása pedig elősegítette a munkatermelékenység növekedését.

Közép-Magyarország⁸ fejlettsége továbbra is kimagasló, egyedül ennek a régiónak haladja meg a termelékenységi adata az országos átlagot. Gazdaságát elsősorban a szolgáltatási szektor dominálja, különösen a pénzügyi, kereskedelmi, tudományos, informatikai, és kulturális ágazatok⁹ (2023-ban a régió hozzáadott értékének 79%-át adták), míg ugyanez az ország egészében átlagosan 56%-ot tesz ki (KSH Táj. Adatbázis, 2025). A régióban Budapest teljesítménye kiemelkedő.¹⁰

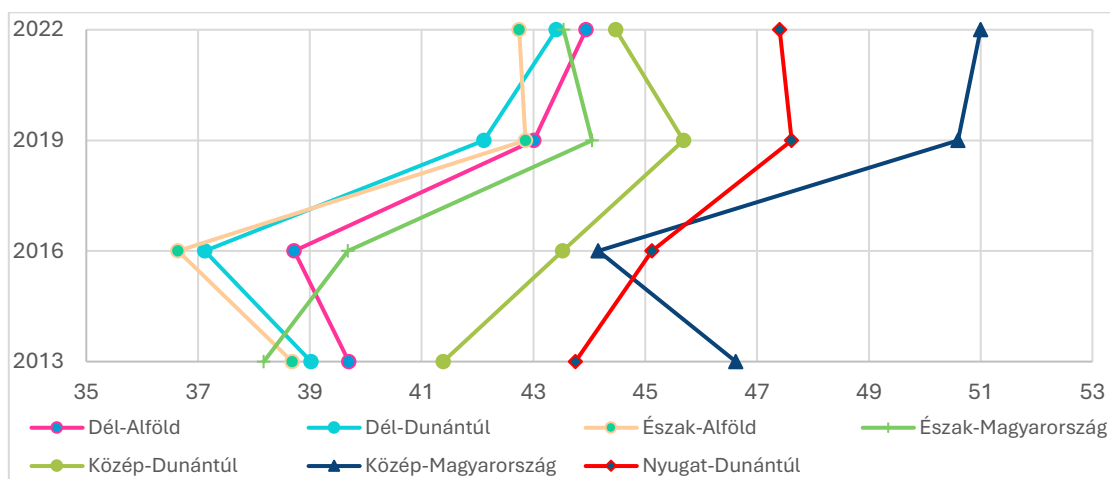
A **régiók uniós átlaghoz mért munkatermelékenységi szintjét** 2013-ban, 2016-ban, 2019-ben és 2022-ben a 7. sz. ábra mutatja be.

⁸ 2018. január 1-jétől a Közép-magyarországi régió kettéválasztásáról szóló 2013/2015. (XII. 29.) Korm. határozatnak megfelelően Közép-Magyarország régió kettévált Pest vármegyére és Budapestre. Ugyanakkor a Közép-Magyarországi régió az adatpublikációkban mint közigazgatási egység továbbra is megmaradt, így a teljes elemzett időszakra rendelkezésre állnak az adatok.

⁹ Ezen szolgáltatások magas GDP előállítására képesek, azonban csak egy részük tartozik a csúcstechnológias szolgáltatások közé. Ilyenek: IT és szoftverfejlesztés, felhő alapú szolgáltatások, kiberbiztonsági megoldások, telekommunikáció és hálózatépítés, biotechnológia és egészségügyi technológiák, diagnosztikai eszközök fejlesztése, gyógyszerkutatás, telemedicina és digitális egészségügyi szolgáltatások, mérnöki szolgáltatások és kutatás-fejlesztés (K+F), robotika fejlesztése és automatizálás, anyagtudomány és nanotechnológia.

¹⁰ Budapesten és Pest megyében, ahol a legmagasabb volt az időszakban az egy főre jutó hozzáadott érték, a szolgáltatási szektor dominált, és ezek közt is magas arányt képviseltek a bankok, biztosítók, befektetési alapkezelők, IT-szolgáltatók, szoftverfejlesztő cégek, távközlési vállalatok, pénzügyi, ingatlanfejlesztések, HR, IT vagy logisztikai regionális szolgáltatóközpontok.

A régiók nominális munkatermelékenysége az EU átlagához viszonyítva %-ban, 2013-2022. között, EU =100%

Forrás: Eurostat „Nominal Labour productivity by NUTS 2 region” alapján, ÁSZ szerkesztés. Közép Magyarország régió magában foglalja Pest megyét és Budapestet is.

Az EU átlagához viszonyítva kiemelkedik Közép-Magyarország, ahol a termelékenység 2022-re elérte az EU átlag 51%-át, a többi régió értéke az EU-s átlag 42,7-47,4%-a között helyezkedett el 2022-ben. A 2013-ban legnagyobb átlagos termelékenységű négy régió 2022-ben is megőrizte vezető szerepét, az utolsó három régió esetében azonban átrendeződés történt. Észak-Magyarország az utolsó helyről az 5. helyre jött fel, míg Észak-Alföld a hatodik helyről az utolsó, 7. helyre, Dél-Dunántúl pedig az ötödik helyről a 6. helyre csúszott vissza. A legnagyobb mértékben (5,4 %pont) Észak-Magyarország tudott fejlődni, ennek legfőbb oka, hogy a régióba több, a korábinál magasabb hozzáadott értéket termelő gyár települt be.

2.3. A munkatermelékenység alakulása nemzetgazdasági ágak szerint

Hazánkban is, mint a fejlett gazdaságokban a szolgáltatások egyre nagyobb részét adják a hozzáadott értéknek, egyre magasabb képzettséget és specializációt igénylő, magasabb béreket eredményező munkakörökben helyezkedik el a munkavállalók egy része. A szolgáltatások előnye, hogy ezek esetében kisebb a globális verseny, a gyártási folyamatoknál gyorsabban és kisebb tőkebefektetéssel lehet termelékenység-növekedést elérni. Mindamelllett az (újra)iparosítás is hangsúlyt kapott az EU-ban, a legfejlettebb technológiák (pl. chipgyártás, akkumulátorgyártás) helybeni gyártásának ösztönzésével, aminek egyik fő oka a beszállítóktól való függetlenedés (Economx, 2024, Draghi report, 2024).

A legmagasabb munkatermelékenységű, illetve a GDP-hez való hozzájárulásban legnagyobb súlyú ágak köre kettő kivétellel eltér egymástól.

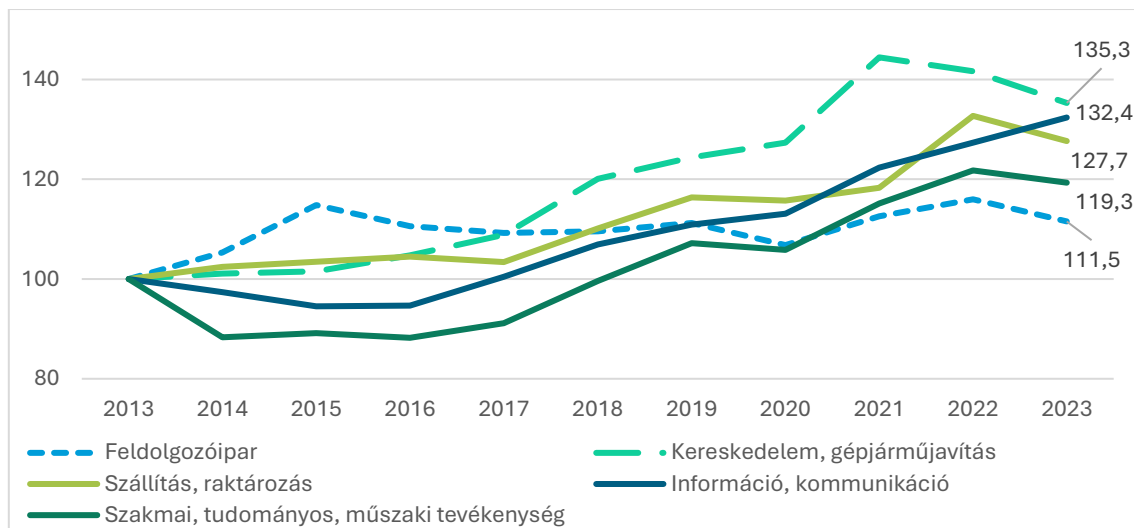
Az euróban mért legmagasabb munkatermelékenységű 5 nemzetgazdasági ág 2023-ban a Bányászat, kőfejtés; a Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás; a Pénzügyi, biztosítási tevékenység; a Kereskedelem, gépjárműjavítás és az Információ, kommunikáció voltak. Ezen ágak azonban a 2023. évi bruttó hozzáadott értékhez mindösszesen 22,2%-kal járultak hozzá (rendre 0,4; 2,2; 4,2; 10,3; 5,1%), vagyis nem tekinthetők meghatározónak. A munkatermelékenységben öt legnagyobb súlyú, illetve a GDP-hez való hozzájárulásban öt legnagyobb súlyú ágak közt csak az Információ, kommunikáció és a Kereskedelem, Gépjárműjavítás nemzetgazdasági ágak

szerepelnek egyaránt (amennyiben az Ingatlanügyletek és a Közigazgatás nemzetgazdasági ágakat az Eurostat módszertanára tekintettel nem vesszük figyelembe, lásd: Eurostat's Labour Productivity Indicators)

A 14 (Eurostat által publikált) nemzetgazdasági ág közül a bruttó hozzáadott értékben legnagyobb súlyú öt ág (Feldolgozóipar; Kereskedelem, gépjárműjavítás; Szállítás, raktározás; Információ, kommunikáció; Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység) munkatermelékenységi adatait mutatja be a 8. sz. ábra¹¹.

8.sz. ábra

A bruttó hozzáadott értékben legnagyobb súlyú öt nemzetgazdasági ág reál munkatermelékenységének* alakulása Magyarországon 2013-2023. között (2013=100%)

*Forrás: Eurostat Labour productivity and unit labour costs at industry level alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés. * Egy munkavállalóra jutó hozzáadott érték.*

Az ábrán szereplő öt nemzetgazdasági ág állította elő a **bruttó hazai össztermék (GDP) több mint felét** (50,1%-ot) 2013-ban (KSH STADAT 21.1.1.6.), így ezen ágaknak kiemelkedő szerepük van a magyar gazdaság teljesítményében. Az ábrán szereplő nemzetgazdasági ágakra a feldolgozóipar kivételével – jellemző, hogy 2016-ig stagnált vagy csökkent reál munkatermelékenységük. De az egész időszakot tekintve (2013-hoz képest 2023-ban) mind az öt vizsgált nemzetgazdasági ágban nőtt a reál munkatermelékenység, a legnagyobb mértékben a Kereskedelem, gépjárműjavítás ágban, 35,3%-kal. Közel hasonló mértékű növekedést ért el az Információ, kommunikáció ág is.

A feldolgozóiparban a reál munkatermelékenység 2023-ig úgy tudott nőni, hogy az öt ág közül itt bővült a legjobban a foglalkoztatás. A 2016. év után ugyanakkor látható, hogy a feldolgozóipar reál munkatermelékenysége már csak minimálisan nőtt, sőt, a 2015. évet bázisnak tekintve még csökkent is.

A **Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység** reál munkatermelékenysége 2013-2016. között 11,8%-kal csökkent, majd 2017-2019. és 2020.-2023. között egyaránt nőtt (19, illetve 12,1%-kal). 2016. és 2023. között a foglalkoztatottak száma 39,5%-kal nőtt a területen, míg a

¹¹ A fejezetben az Eurostat nemzetgazdasági ágakra vonatkozó, egy foglalkoztatottra vetített reál munkatermelékenység adatait használtuk fel. Az Eurostat módszertani dokumentuma alapján az Ingatlanügyletek; a Közigazgatás, védelem, kötelező társadalom-biztosítás; az Oktatás; a Humán-egészségügyi, szociális ellátás és az Egyéb tevékenységek ágakra nem publikál adatokat.

hozzáadott érték ennél is nagyobb mértékben bővült. A vizsgált öt nemzetgazdasági ág közül az egyes ágak reál munkatermelékenységi növekedési üteme a 19,3%-tól a 35,3%-ig terjed, míg hazánk nemzetgazdasági szintű átlagos növekedési üteme 2013-hoz képest mintegy 17% volt 2023-ig, vagyis a GDP-hez legnagyobb arányban hozzájáruló nemzetgazdasági ágak termelékenységének növekedése meghaladta a nemzetgazdaság összes ágazatának átlagos termelékenység-növekedését.

Amennyiben az Eurostat által figyelembe vett nemzetgazdasági ágak mindegyikét megvizsgáljuk, látszik, hogy nagyobb szórás van. A legnagyobb ütemben (61,3%) a Bányászat, kőfejtés nemzetgazdasági ágban¹² nőtt a termelékenység. A nemzetgazdasági ág az elemzett időszakon belül elsősorban 2017-2019. között teljesített kiugró mértékben, ekkor a bruttó hozzáadott érték volumenindexe az előző évhez képest 30-60% közötti mértékben növekedett, amelyet támogatott az időszakot jellemző gazdasági bővülés. Emellett még két nemzetgazdasági ágban volt 50% fölötti a növekedés, a Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás; és a Pénzügyi, biztosítási tevékenység ágakban. Ezzel szemben négy ágban csökkent a reál munkatermelékenység 2013-2023. között, a legnagyobb mértékben (közel 40%-kal) a Villamosenergia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás ágban. Ez utóbbi nemzetgazdasági ág reál munkatermelékenysége 2020. után kezdett el csökkenni és különösen 2022-ben volt nagy a visszaesés, az energiaárak emelkedésének és a fogyasztás visszafogásának eredményeképpen, amely a nemzetgazdasági ág kibocsátásának csökkenéséhez vezetett.

2.4. A munkatermelékenység alakulása vállalatméret alapján

A vállalati méret szerinti csoportosítás során¹³ a KSH besorolásának megfelelően öt különböző méretkategóriát különböztetünk meg, amelyekre vonatkozóan meghatároztuk a munkatermelékenység értékét: 1 fős mikrovállalkozások/ 2-9 fős mikrovállalkozások/ kisvállalkozások/ középvállalkozások¹⁴/ nem KKV körbe tartozó szervezetek (nagyvállalkozások¹⁵).

A KKV-k termelékenységi szintje és annak növekedése a gazdaságok fejlődésének egyik kulcskérdése. Amennyiben a KKV körbe tartozó vállalatok termelékenysége alacsony és/vagy nem növekszik, az nem csak az egész gazdaság teljesítményét fogja vissza, hanem növeli a kis- és nagyvállalatok közötti különbséget és akadályozza a közöttük lévő együttműködés kibontakozását is. A nagyvállalatok munkatermelékenysége ugyanis jellemzően nagyobb a kisebb méretű vállalatokénál. Mindez az EU és az OECD országokra is jellemző (MKIK, 2015)

Az 1-9 fő közötti (mikro)vállalkozások jelentős munkahelyteremtők. Magyarországon a foglalkoztatottak jelentős része, 2013-ban 977,4 ezer fő, 2023-ban 1 257,7 ezer fő (KSH STADAT 9.1.1.17.) ebbe a kategóriába tartozó vállalkozásnál dolgozott. Számosságuk okán, amennyiben egy országban a mikro- és kisvállalatok termelékenysége különösen alacsony, az az egész gazdaság átlagos termelékenységét is jelentős mértékben csökkenti (lásd még: Kopint-Tárki, 2019).

A nominális munkatermelékenység vállalatméret szerinti alakulását mutatja be a 2. sz. táblázat a 2013., 2017., 2020. és 2023. évekre.

¹² Tartalmazza a kőolaj- és földgáztermelést is.

¹³ Az Eurostat adatbázisában nem állnak rendelkezésre a vállalatméret szerinti reál munkatermelékenységi adatok, ezért a KSH adatait használtuk fel. A nominális munkatermelékenység értékeit az egyes vállalati méretkategóriák hozzáadott érték adatából és foglalkoztatotti létszámadataiból határoztuk meg a KSH adatai alapján.

¹⁴ A két kategória gyűjtőneve: KKV-k

¹⁵ Magában foglalja a 250 főnél nagyobb vállalkozásokat.

Az átlagos munkatermelékenység változása vállalatméret szerint (nagyvállalkozások= 100%)

Kategória	Munkatermelékenység a nagyvállalkozások arányában			
	2013	2017	2020	2023
1 fős mikrovállalkozások	18,8%	20,4%	19,0%	15,4%
2-9 fős mikrovállalkozások	26,1%	31,8%	34,1%	29,3%
Kisvállalkozás	43,3%	51,0%	57,7%	50,1%
Középvállalkozás	64,3%	67,9%	80,0%	66,1%
Nagyvállalkozás	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

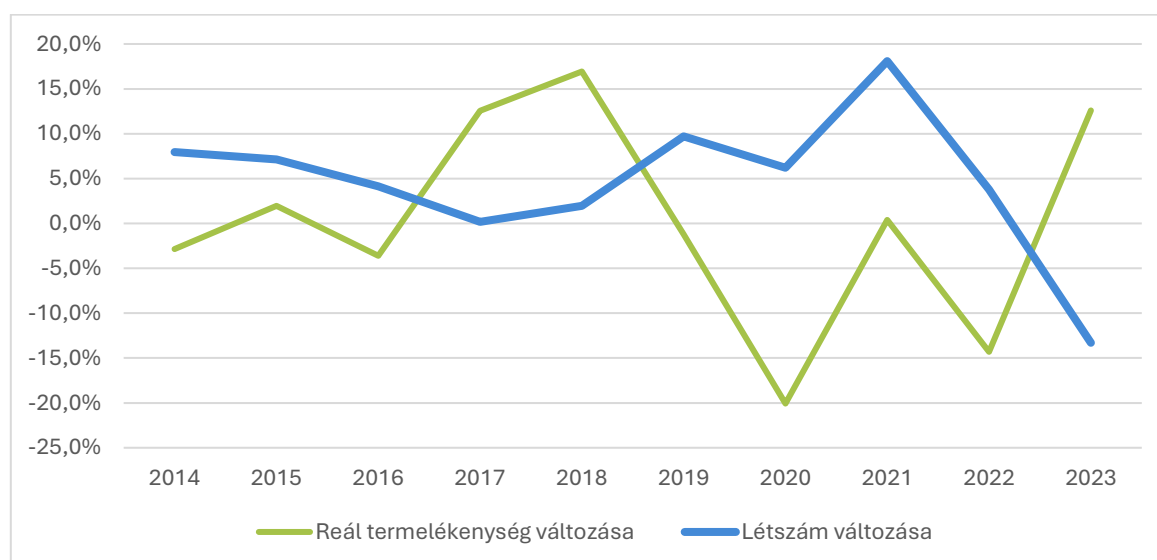
Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. alapján, ÁSZ számítás

A **vállalatméret szerinti szerkezeti összehasonlítás** alapján látjuk, hogy az 1 fős mikrovállalkozások átlagos termelékenysége mindegyik évben jelentősen elmaradt a többi kategóriától és minél nagyobb méretűek a vállalkozások, átlagos termelékenységük annál magasabb.

A 9. ábra az 1 fős mikrovállalkozások létszáma és reál munkatermelékenysége alakulását mutatja be. Az 1 fős mikrovállalkozások száma a 2013. évi 392,9 ezerről 2023-ra 598,4 ezerre nőtt, a vállalkozások számát tekintve 63,9%-ról 66,4%-ra nőtt a súlyuk, a foglalkoztatáson belüli súlyuk 14,8%-ról 18,1%-ra emelkedett. Számuk 2022-ben érte el a csúcstát, és a 2019. óta tartó dinamikus létszámnövekedéssel párhuzamosan a kategóriánál csökkenés történt a munkatermelékenységi adatokban. 2023-ban 2022-höz képest megfordult a trend, a vállalkozások számának csökkenésével a termelékenység nőtt.

9.sz. ábra

Az egy fős mikrovállalkozások számának és reál munka-termelékenységének alakulása

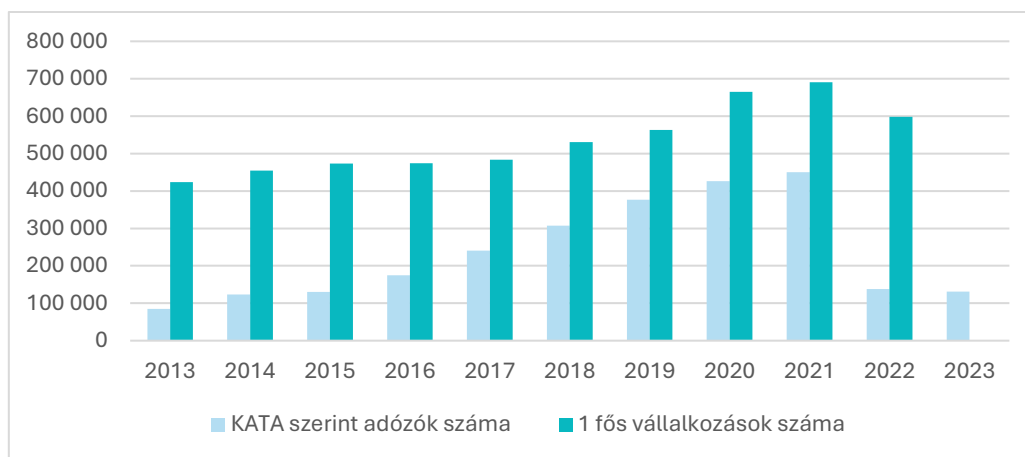
Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. alapján, ÁSZ szerkesztés. Az adatok a 2013. évtől kezdődően állnak rendelkezésre, így a százalékos változást 2014-től kezdődően mutatja be az ábra.

A 9. ábrán látható létszámemelkedéssel egyidejűleg bekövetkező termelékenység-csökkenést az okozta, hogy a vállalkozási körbe belépő újabb vállalkozások átlagosan kevesebb

hozzáadott értéket állítottak elő, mint amennyi a régebbiek átlaga volt. Ennek okát keresve azt tártuk fel, hogy az 1 fős mikrovállalkozások számának változása összefüggést mutat a kisadózó vállalkozások tételes adóját (KATA) választók létszámának alakulásával. Az összefüggést a 10. ábra szemlélteti.

10.sz. ábra

Az 1 fős vállalkozások és a KATA szerint adózók számának változása 2013-2023. között¹⁶

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. és NAV évkönyvek alapján, ÁSZ szerkesztés

Látható, hogy 2013. és 2017. között csak kismértékben nőtt az egy fős vállalkozások száma, miközben a KATA-t választók száma közel háromszorosára nőtt, azaz egy fős vállalkozások egyre nagyobb arányban választották ezt az adózási formát. 2018-tól kezdődően 2021-ig azonban dinamikusan emelkedni kezdett az egy fős vállalkozások száma, és közel ugyanennyivel nőtt a KATA-t választók száma is. 2017. és 2021. között 207 ezerrel nőtt az egy fős vállalkozások száma és 210 ezer fővel a KATA-t választók száma. A mikrovállalkozások számának a gyors felfutását tehát elsősorban az okozta, hogy sok tízezer alkalmazott korábbi munkajövedelmét vagy annak egy részét KATA-s vállalkozóként vette ki, a sokkal kedvezőbb adózási lehetőséget kihasználva. (Ennek a jelenségnek a tömegessé válása készítette a jogalkotót is a szabályozás év közbeni lényeges szigorítására 2022-ben.) A KATA-s vállalkozók számának felfutása után kimutatott hozzáadott érték átlagosan lényegesen alacsonyabb volt, mint egy más formában működő vállalkozás által létrehozott hozzáadott érték (azzal, hogy pl. alacsonyabb közterheket könyveltek el, nem számoltak el amortizációt, a ténylegesen elvégzett munka egy részét „vitték ki vállalkozásba”). Mindezek mellett tény az is, hogy a mikrovállalkozások a nagyobb vállalkozásokhoz viszonyítva hátrányos helyzetben vannak, mivel jellemzően kevésbé tudják költségeiket optimalizálni, fajlagosan magasabb az adminisztrációs költségük, nehezebben jutnak forrásokhoz és tőkéhez, ami hozzájárul az alacsonyabb ütemű termelékenység-növekedéshez. (Csath, 2021.) A mikrovállalkozások helyzetén javítani szándékozó KATA adózási forma azonban a nagyobb vállalkozásokat abban tette érdekeltté, hogy vállalkozókat foglalkoztassanak, ami később a jogszabály módosításához vezetett.

A KATA nyújtotta lehetőség végett „vállalkozóvá válók” tehát jelentősen csökkentették az egy fős vállalkozások átlagos termelékenységét. Ezt erősíti meg az is, hogy a KATA szigorítása

¹⁶ A 2022. évre a KATA adózók számára a KATA törvény módosítása utáni, év végi adat áll rendelkezésre, míg a vállalkozások létszám szerinti száma az év eleji állapotot tükrözi. Ennek az eltérésnek kiküszöbölése végett az ábrán a KSH STADAT 9.1.1.17. adatait 1 évvel késleltetve tüntetjük fel, 2024 évi adat hiányában az ábrán a 2023. évre nem ábrázolunk adatot.

után mintegy 100 ezerrel csökkent az egy fős vállalkozások száma, ami együtt járt az egy fős vállalkozások átlagos termelékenységének nagyarányú emelkedésével.

Közvetetten a KATA jelentős szerepére utal az is, hogy az 1 fős mikrovállalkozások egy főre jutó átlagos árbevétele 2013-ban míg kb. 15%-a volt a 250 fő feletti vállalkozások által előállított árbevételnek, addig 2023-ban ez az arány már 9% alá csökkent (KSH STADAT 9.1.1.16.), ami alátámasztja, hogy a mikrovállalkozások köre olyan (a KATA-t választó) vállalkozásokkal bővült, amelyek ellenérdekeltek voltak magas árbevétel kimutatásában, mivel a KATA választására csak évi 12 millió, majd később 18 millió forint árbevétel alatt volt lehetőség).

Az Állami Számvevőszéknek egy másik, a társasági adó hatálya alá tartozó vállalkozásokról készült elemzése (2026.) szintén azt tárta fel, hogy a mikrovállalkozások termelékenysége elmarad a nagyobb méretű vállalkozások termelékenysége mögött, ez az elmaradás azonban lényegesen kisebb volt, mint amit az összes vállalkozás esetében ez az elemzés kimutatott. Ebből arra lehet következtetni, hogy a KATA adónemet választó mikrovállalkozások átlagos termelékenysége alacsonyabb az összes mikrovállalkozás átlagos termelékenységénél. Ennek egyik oka lehet, hogy a vállalkozást kiegészítő tevékenységként végző, azaz értelemszerűen átlagosan kevesebb hozzáadott értéket létre hozó egyéni vállalkozók jellemzően a KATA adónemet választják.

A 3. sz. táblázat a reál munkatermelékenység változását mutatja be a 2013-2023. évek viszonylatában a különböző vállalati méretkategóriák szerinti bontásban.

3.sz. táblázat

A reál munkatermelékenység vállalatméret szerinti átlagos változása 2013-2023. közt (%)

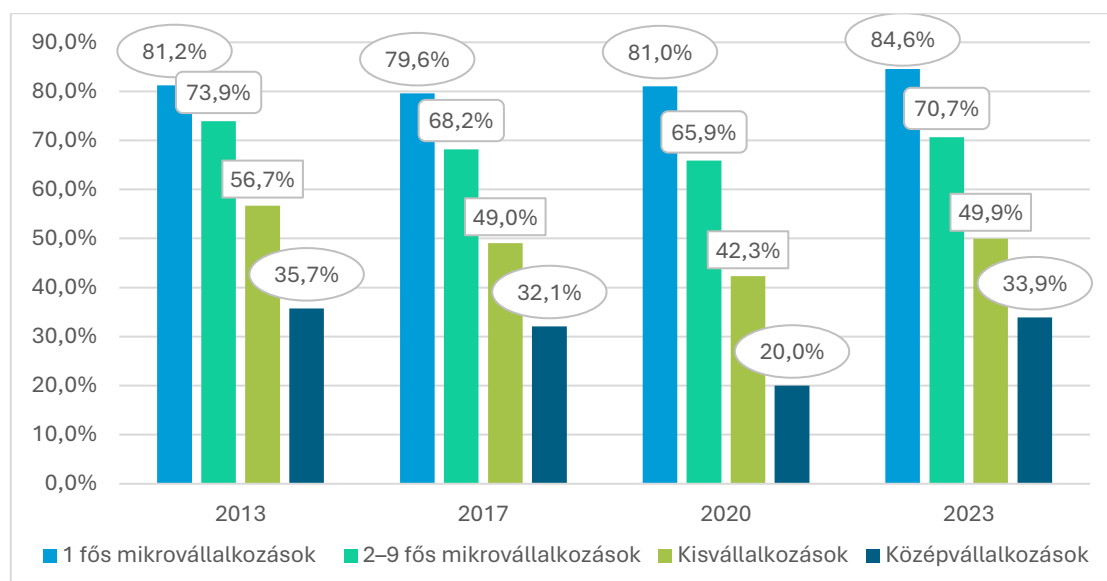
	2023/2013.
1 fős mikrovállalkozások	96,1
2-9 fős mikrovállalkozások	131,4
Kisvállalkozás	135,1
Középvállalkozás	120,1
Nagyvállalkozás	116,8

Forrás: KSH STADAT 1.1.1.2. és 9.1.1.17. alapján, ÁSZ számítás

A **reál munkatermelékenység** (amelyet a hozzáadott érték folyóáras adataiból a GDP implicit árindexével határoztunk meg láncindex módszer segítségével) értékének változását elemezve azt kapjuk, hogy az a 2013-2023. között **a kisvállalkozási körben nőtt a legnagyobb mértékben**, de a 2-9 fős vállalkozási kör értékei is közelítették azt. Ezzel szemben az 1 fős (mikro)vállalkozási körben a reál munkatermelékenység 3,9%-kal csökkent.

A termelékenységi rés a kisebb vállalati méretkategóriák termelékenységének és a nagyvállalatok termelékenységének aránya közti különbséget mutatja meg az egyes méretkategóriákban. 100%-nak tekintjük a nagyvállalati kategória termelékenységi szintjét, az ettől való eltérés pedig a rés értéke. A 11. sz. ábra a **termelékenységi rést** szemlélteti négy évre (2013., 2017., 2020. és 2023.) vonatkozóan.

A termelékenységi rés alakulása az egyes vállalati méretkategóriákban (%)

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés

A termelékenységi rés 2013-2017-ig csökkent minden bemutatott kategória esetében, 2018-2020. közt a rés az 1 fős mikrovállalkozások esetében nőtt. Ugyanakkor 2021-2023. közt a rés növekedett az összes kategória esetében. Összességében a 2013-2023. közötti időszakban növekedés, azaz távolodás a nagyvállalatok termelékenységi szintjétől csak az 1 fős mikrovállalkozások esetében történt. Az új vállalkozások számának növekedése leginkább az 1-9 fős mikrovállalkozások bővülésének köszönhető. 2021-ben emellett már a 20 fő feletti új kisvállalkozások száma is nőtt.

2.5. A mikrovállalkozások termelékenységi lemaradásának hátterében álló lényeges tényezők

A mikrovállalkozások számát, a foglalkoztatottak arányát tekintve a hazai termelékenységet negatívan befolyásoló tényező, és részben lemaradásunkat is magyarázza az EU országok átlagától, hogy a mikrovállalkozásoknál **foglalkoztatottak aránya** az összes foglalkoztatotton belül mintegy 9 százalékponttal magasabb az EU átlagánál, bár a V4 országok átlagával lényegében megegyezik. Az EU-ban a vállalkozások 94,3%-a mikrovállalkozás, a hozzáadott értéknek körülbelül egyötödét állítják elő (Eurostat)¹⁷. A magyar gazdaságban a mikrovállalkozások az összes vállalkozás mintegy 95,8%-át tették ki 2023-ban, jellemzően 1 fős létszámmal és az EU-hoz hasonló arányú előállított hozzáadott értékkel (20%), alacsony árbevétellel (a nagyvállalkozásokhoz viszonyítva mindössze egyötöde az egy foglalkoztatottra jutó átlagos árbevétel). (KSH STADAT 9.1.1.17.) Az, hogy a magyarországi mikrovállalkozások aránya mintegy 1,5 százalékponttal volt 2023-ban magasabb az összes vállalkozáson belül az EU-hoz viszonyítva, és az összes hozzáadott értéknek szintén mintegy 20%-át állították elő, mutatja, hogy valamelyest alacsonyabb a termelékenységük európai uniós társaiknál. Nominális értékben már jóval nagyobbak voltak a különbségek: a mikrovállalkozások átlagos munkatermelékenysége (euró/fő) 2023-ban mintegy 17 000 volt Magyarországon, 42 000 az EU-ban és 21 000 a V4 országok átlagában. (Eurostat))

¹⁷ Enterprise statistics by size class and NACE Rev. 2 activity

A hazai mikrovállalkozások termelékenységében látható különbségek az egyéb vállalati kategóriákhoz mérten több lényeges tényezőre is visszavezethetők.

Képzettség

Az **eltérő iskolai végzettségű munkavállalók** termelékenységében eltérés van (Czaller és Major, 2016), a magasabb végzettségűek alapvetően nagyobb hozzáadott érték előállítására képesek. Az Eurostat adatai szerint¹⁸ a nagyobb méretű vállalatoknál jelentősen magasabb a képzett munkaerő aránya, amiből az is következik, hogy a mikrovállalkozásoknál az alacsonyabb végzettségűek dominálnak. Míg a mikrovállalkozásoknál a felsőfokú végzettségűek aránya a 20%-ot sem éri el, addig a legalább 50 főt foglalkoztató vállalatok körében a 35%-ot is meghaladja. Ugyancsak nagy eltérés látható a középfokú végzettséggel rendelkezők körében, akik a 0-9 fő foglalkoztatottal rendelkező vállalatok körében a foglalkoztatottaknak több, mint kétharmadát teszik ki, míg a legalább 50 főt foglalkoztató vállalatoknál a foglalkoztatottaknak alig több, mint felét alkotja ez a csoport. A legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők aránya a legkisebb foglalkoztatók körében a legmagasabb, míg a legnagyobb foglalkoztatók körében a legalacsonyabb. A különböző méretű vállalkozások között nem csak az állomány, hanem a vállalat elsősorú vezetője iskolai végzettségét illetően is jelentős eltérés van. Egy reprezentatív kérdőíves felmérés alapján arra mutat rá, hogy a nagyobb vállalatok között jelentősen nagyobb a felsőfokú végzettséggel rendelkező vezetők aránya (Kállay, 2012).

Mindezt a V4 országok adataival összevetve az látható, hogy a legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkezők aránya Magyarországon a legmagasabb az összes vállalati méretkategóriában, ugyanakkor a legalacsonyabb végzettségűek aránya az EU országokban átlagosan magasabb, mint Magyarországon. **A mikrovállalkozások körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya Magyarországon az EU átlagnál és a többi V4 ország mindegyikénél alacsonyabb**, míg a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 0-9 főt foglalkoztató vállalatok körében Magyarországon a többi V4 országgal hasonló szinten alakult, lényegesen meghaladva az EU országok átlagos értékét.

Az adatokat a 4.sz. táblázat szemlélteti.

¹⁸ EUROSTAT edat_ifs_9908

A munkaerő megoszlása iskolai végzettség szerint a különböző létszámú vállalatoknál Magyarországon, a V4 országokban átlagosan és az EU országokban átlagosan 2023-ban, %

		Alapfokú végzettség vagy alacsonyabb	Középfokú végzettség	Felsőfokú végzettség
Magyarország	0-9 fő	12,9%	68,8%	18,3%
	10-19 fő	10,3%	63,8%	25,9%
	20-49 fő	10,3%	54,8%	34,8%
	50-249 fő	9,9%	53,5%	36,6%
	250+ fő	7,8%	54,8%	37,4%
EU27	0-9 fő	21,6%	51,4%	27,0%
	10-19 fő	18,4%	50,5%	31,1%
	20-49 fő	15,5%	47,2%	37,3%
	50-249 fő	12,7%	44,9%	42,4%
	250+ fő	10,7%	41,2%	48,1%
V4	0-9 fő	6,3%	68,3%	25,4%
	10-19 fő	5,5%	65,2%	29,3%
	20-49 fő	5,2%	58,1%	36,7%
	50-249 fő	5,0%	57,0%	38,1%
	250+ fő	5,7%	64,2%	30,2%

Forrás: EUROSTAT edat_ifs_9908 alapján, ÁSZ szerkesztés

Magasabb fajlagos költségek és gyenge alkupozíció

Meg kell még említeni a **magasabb fajlagos működési költségek** kérdéskörét. Az alacsonyabb megtermelt GDP, így árbevétel) következtében a fix költségek (például a bérleti díj, a gépek- és berendezések amortizációja, az adminisztrációs és könyvelési költségek, a szoftverlicenck, marketingkiadások) fajlagosan magasabbak alakulnak a nagyobb méretű cégekhez képest. A magas fajlagos költségek mellett további problémaként jelentkezik a finanszírozáshoz való korlátozott hozzáférés, így a fejlesztési, beruházási forrásokhoz, ami szintén hozzájárul az alacsonyabb termelékenységhez. A finanszírozási nehézségek korlátozzák a technológiai fejlesztéseket és a növekedést. (McKinsey, 2024)

Ugyancsak hátráltatja a mikrovállalkozások termelékenységének növekedését, hogy **gyenge alkupozíciójuk** következtében alacsony árréssel működnek. A kínált termékek és nyújtott szolgáltatások kevésbé differenciáltak, így nem tudnak magasabb árakat érvényesíteni. A gyenge alkupozíció miatt szűkebbek a profitabilitás lehetőségei a mikrovállalkozásoknál, ami a termelékenyebb munkavégzés irányába történő elmozdulást sem támogatja. Emellett a mikrovállalkozások, mint vevők is kénytelenek szűkebb mozgástérrel működni: a beszállítók által a mikrovállalkozások számára megszabott szigorúbb fizetési feltételek a gyengébb alkupozíciónak tudhatók be (Belházy, Végső, Bódi-Schubert, 2018)

Ágazati megoszlás

Amennyiben a hazai mikrovállalkozások **ágazati megoszlását** vizsgáljuk, azt látjuk, hogy a legnagyobb arányban a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (19%), illetve a

kereskedelem-gépjárműjavítás (17%) és az építőipar (15%) nemzetgazdasági ágakban tevékenykednek.

Hazánkban a mikrovállalkozások több mint kétharmada a gazdasági tevékenységek szerinti osztályozás alapján (TEÁOR) hat nemzetgazdasági ágban tevékenykedik: Feldolgozóipar (6,2%), Építőipar (15,0%), Kereskedelem, gépjárműjavítás (16,8%), Információ, kommunikáció (6,0%), Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (19,1%), Adminisztratív és szolgáltatást támogató tevékenység (6,7%). Ez a hat nemzetgazdasági ág adja a mikrovállalkozások 2/3-át EU szinten is, illetve a V4-ekre is jellemző arány, kivéve Szlovákiát, ahol a mikrovállalkozások 82,4%-a tartozik ezen nemzetgazdasági ágak közé. A legmagasabb arányt képviselő *Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység* olyan szolgáltatások nyújtását jelenti, mint pl: ügyvédi, jogi tanácsadás, könyvelés, üzletviteli tanácsadás, piackutatás, állatorvosi tevékenység stb.

A legmagasabb termelékenyséű ágazatokhoz, a villamos-energia-, gáz-, gőzellátás, légkondicionálás; illetve a pénzügyi, biztosítási tevékenységi ágakban a mikrovállalkozásoknak csak 0,2%-a és 2,7%-a tevékenykedik. Ezzel szemben az EU-ban a mikrovállalkozások 0,7%-a, illetve 2,9%-a, míg a V4 országokban 0,4%-a, illetve 2,3%-a.

Szektorális megoszlás és nettó árbevétel

A szolgáltatási szektor az EU gazdasága teljes hozzáadott értékének közel felét (49%-át) termelte 2023-ban, ami a 4 fő ágazat (ipar, kereskedelem, szolgáltatások és építőipar) közül a legmagasabb arány.

Az ipari szektor a hozzáadott érték 29%-át tette ki. A kereskedelem a hozzáadott érték 15%-át képviselte. Az építőipari vállalkozások a vállalkozások teljes számának 12%-át adták, de a teljes hozzáadott értéknek csak 7%-át állították elő. (Eurostat, 2025b)

A szolgáltatási szférában tevékenykedők részaránya nem tért el jelentősen az EU-tól: Magyarországon a mikrovállalkozások 78%-a a szolgáltatási szektorban tevékenykedik, míg az EU-ban átlagosan 80%, a V4 országokban mindössze 72% az arány. A szolgáltatások jellegében azonban már jelentős eltérések lehetnek, mivel nálunk magas volt 2023-ban az átlagosan alacsonyabb hozzáadott értéket előállító, KATA adózói körhöz tartozó szolgáltatást végző mikrovállalkozások száma (15,4%)

A szolgáltatási szektorban működő mikrovállalkozások foglalkoztatási szerkezetében jelentős eltérés nem látható Magyarország, illetve az EU között, az egyes nemzetgazdasági ágakban foglalkoztatottak aránya az EU átlagához hasonlóan alakult hazánkban. A szolgáltatások hozzáadott értékének különbsége nagy az EU átlagát és hazánkat tekintve, de ennek hátterében az áll, hogy az egy főre jutó hozzáadott érték az összes szolgáltatási nemzetgazdasági ágban magasabb volt az EU országok átlagát tekintve, mint Magyarországon. A pénzügyi és biztosítási tevékenység ágban kiemelkedő volt ez az eltérés, az EU átlaga itt mintegy 15-szerese a magyarországi értéknek. Az itt foglalkoztatottak aránya mind az EU-ban, mind Magyarországon 2,6%. (Eurostat - Enterprise statistics by size class and NACE Rev. 2 activity)

Az ágazati megoszlásnak és a termelés/ szolgáltatásnyújtás részarányának is függvénye a mikrovállalkozások átlagos **nettó árbevétele**.¹⁹ Az 5. táblázat a mikrovállalkozások nettó árbevételének értékét (millió euróban), a mikrovállalkozások arányát, a hozzáadott érték

¹⁹ A nettó árbevételben nem szerepelnek a bevételekhez közvetlenül kapcsolódó adók és illetékek, egyéb üzleti jövedelmek, rendkívüli jövedelmek. A nettó árbevétel az egy főre vetített előállított hozzáadott értéktől annyiban különbözik, hogy a hozzáadott értéknél az árbevétel csökkentésre kerül felhasznált anyagok/szolgáltatások értékével.

értékét (millió euróban) és a termelő/szolgáltató vállalkozások arányát mutatja be a 2023. évben.

5.sz. táblázat

A hazai, uniós és V4 országokban tevékenykedő mikrovállalkozások egyes gazdasági mutatói 2023-ban (%)

	Átlagos nettó árbevétel értéke/vállalkozás (ezer euró)	Mikrovállalkozások aránya	Hozzáadott érték/mikrovállalkozás (ezer euróban)	Termelő/szolgáltató vállalkozások aránya
Magyarország	97,8	95,8%	25,6	21,6/78,4%
V4 – átlag	117,4	96,4%	28,3	27,7%/72,3%
EU27 – átlag	198,4	94,3%	65,2	20,1/79,9%

Forrás: Eurostat „Enterprise statistics by size class and NACE Rev. 2 activity” alapján, ÁSZ szerkesztés

A táblázat adataiból kitűnik, hogy a magyar mikrovállalkozások nettó árbevétele és a hozzáadott értéke jócskán elmarad az EU27 és a V4 átlagától. Itthon és az EU-ban a mikrovállalkozásoknak kb. 1/5-e termelő vállalat, a V4 országok átlagában ennél magasabb arányt képviselnek a termelő vállalatok az összes mikrovállalkozás között. Az összes vállalkozás vonatkozásában hasonló arányok mutatkoznak, mint a mikrovállalkozási körre.

Azt, hogy melyik szektor termelékenysége magasabb egy országban, az iparágak megoszlása, illetve a tevékenységek jellege nagyban meghatározza. Általánosságban elmondható, hogy az EU-ban a szolgáltatási szektorban magasabb a munkatermelékenység, vagyis az egy foglalkoztatottra jutó előállított érték nagysága (Eurostat). Ennek oka részben az is, hogy kevés fizikai inputtal készülnek, ezzel szemben az ipar által előállított hozzáadott érték anyag-, energia- és tőkeigényes. Azon szolgáltatások, ahol magas hozzáadott érték / munkaóra a jellemző, a pénzügyi szolgáltatások, az IT, szoftver, digitális szolgáltatások, az üzleti tanácsadás, K+F. Az iparban alacsonyabb hozzáadott értéket termelnek az egyszerű összeszereléssel, bér munkával, azonban nagyon magas hozzáadott értéket állít elő pl. a gyógyszeripar, a precíziós gépgyártás.

Az export és az import szerepe

A vállalati haszonkulcsok alakulásában meghatározó a piaci részesedés mellett a vállalat életkora, a bérszint és régiós elhelyezkedése is. Külön vizsgálták a **külkereskedelem szerepét** a haszonkulcsok alakulásában. Az importálás egyértelműen pozitív módon függ össze a haszonkulcsokkal, ennek magyarázata részben az önszelekció, részben az importált termelési tényezők magasabb minősége lehet. Az exportáló vállalatok haszonkulcsa is magasabb, mint a nem külkereskedő vállalatoké, de ez a többlet a magasabb termelékenységből származik. Ebből következik, hogy a minimális külkereskedelmet folytató mikrovállalkozások alacsonyabb haszonkulccsal dolgoznak alacsonyabb termelékenység mellett (Hornok-Muraközy, 2015). Hazánkban az export-értékesítés árbevételének megoszlása (a 2023. évi adatok szerint) csak kis részben kötődött a mikrovállalkozásokhoz, annak mindössze 1,2%-a volt. Ezzel szemben a nagyvállalkozásokhoz az export-értékesítés árbevételének 87,4%-a volt köthető. A hazai mikrovállalkozások termelékenységét mindezek alapján a külkereskedelem minimálisan határozza meg, hiszen a hazai kiscégek szinte kizárólag belföldre termelnek/szolgáltatnak (KSH STADAT 9.1.1.17.)

3. A FOGLALKOZTATÁS SZERKEZETÉNEK VÁLTOZÁSA ÉS ENNEK HATÁSA A TERMELÉKENYSÉGRE

3.1. A foglalkoztatottak számának alakulása

Magas foglalkoztatás esetében, amikor a foglalkoztatottság a potenciális munkavállalók, a korábban alulfoglalkoztatott rétegek egyre nagyobb számú integrálásával nő, a munkatermelékenység (változatlan tőke- és technológiai szintet feltételezve) csökkenni fog, hiszen ezek nagyobb része a kevésbé képzettek köréből kerül ki²⁰. A foglalkoztatottak száma 2013-2023. között a 15-74 éves népesség körében 4 029,3 ezer főről 4 697,5 ezer főre (16,6%-kal) emelkedett (KSH STADAT 20.1.1.2.), a foglalkoztatási ráta 52,9%-ról 64,8%-ra nőtt. A folyamatosan emelkedő trendet csak a COVID-járvány törte meg 2020-ban (1,2%-pontos csökkenés).

Az elemzett időszak két részre bontható a foglalkoztatás növekedése tekintetében, a váltópont a 2016. év volt, ami összefüggésben áll a **közfoglalkoztatással** is, mivel ebben tetőzött a közfoglalkoztatottak száma.

2013-2016. között folyamatosan emelkedett a közfoglalkoztatásban résztvevők éves átlagos létszáma (a 2013. évi 129,1 ezer főről 2016-ra 202,5 ezer főre), ezt követően kezdett el erőteljesen csökkenni a közfoglalkoztatás szerepe, 2023-ban éves átlagban már csak 66,3 ezer főt foglalkoztattak a program keretében. (KSH STADAT 20.1.1.1.) 2013-ban a közfoglalkoztatottak száma az összes foglalkoztatotton belül 3,2%-os arányú volt, ez az arány 2016-ra érte el a maximum értékét 4,5%-kal, majd 2023-ra 1,4%-ra csökkent. A közfoglalkoztatottak magasabb száma a munkatermelékenység értékére kedvezőtlenül hatott, különösen a vizsgált időszak első éveiben. Ennek oka, hogy a közfoglalkoztatás keretében elsősorban olyan munkakörökben keletkeztek munkahelyek, amelyek alacsonyabb termelékenységűek voltak, mivel a közfoglalkoztatottak többsége alacsony (alapfokú) végzettséggel rendelkezett.

A közfoglalkoztatás visszaszorulása hozzájárult a nemzetgazdasági szintű munkatermelékenység javulásához 2017-től kezdődően. (Kopint-Tárki, 2019) Amennyiben a közfoglalkoztatottak számát a foglalkoztatotti adatokból levonjuk, és kiszámoljuk az egy főre jutó termelékenységet, abban az esetben 2016-ban, amikor a legmagasabb volt a közfoglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül (vagyis 4,5%), 1,5%-kal magasabb termelékenységi eredményt kapunk nemzetgazdasági szinten.²¹ (KSH STADAT 21.1.1.6., 20.1.1.8., 20.1.1.1.)

A foglalkoztatásban az éves növekedési ütem **2013-2016. között**, az előző évhez viszonyítva 2,7-4,8% között változott, majd 2017-től ez az érték jelentősen lecsökkent, 1,5% alá, összefüggésben azzal, hogy csökkent a munkaképes korú 15-74 év közötti lakosság létszáma, illetve a potenciális munkaerőtartalék – a munka világába bevonható álláskeresők – száma is lecsökkent. 2012-től a nyugdíjkorhatár megemelkedése²² következtében leginkább az idősebb korosztály foglalkoztatási rátája nőtt (lásd még: ÁSZ, 2018).

2020-tól a foglalkoztatásra elsősorban a pandémia okozta lezárások, illetve a munkahelymegőrző kormányzati intézkedések voltak hatással. (ÁSZ, 2022b) A Kormány által

²⁰ A KSH statisztikai adatai alapján a nem diplomás munkavállalók aránya jellemzően magasabb a munkanélküliek közt, és ezek teszik ki a munkaerőtartalék mintegy 60%-át. (Lásd még: KSH STADAT 20.2.1.9. A munkanélküliek számának alakulása)

²¹ A KSH módszertan szerinti éves adatok alapján, a közfoglalkoztatottak száma 2016-ban 202,5 ezer fő, az összes foglalkoztatott száma 4 475,3 ezer fő, 13 389,3 ezer Ft / fő.

²² 2012–2022. között a korhatár fokozatosan emelkedett 62 évről 65 évre, ami jelenleg is a törvényes öregségi nyugdíjkorhatár Magyarországon.

2020-tól bevezetett munkahelyteremtő és -megtartó, beruházásösztönző intézkedések pozitívan hatottak a munkaerőpiacra, támogatták a gazdaság újraindulását, mérsékeltek a lezárások hatását, így a 2019. évi, magas foglalkoztatotti szintet hazánk 2022-ben újra elérte – és meg is haladta - a 15-74 éves korosztályban, majd 2023-ban a foglalkoztatottak száma tovább növekedett (a 2019. évi 4 624,4 ezer fő után 2022-re 4 669,7 ezer főre, majd 2023-ra 4 697,5 ezer főre).

A foglalkoztatás bővülését az elemzett időszakban támogatta a fokozatosan **emelkedő nyugdíjkorhatár**, ennek hatására a korcsoportok szerinti foglalkoztatási rátát tekintve a 60-64, 65-69 és a 70-74 éves korcsoportban is nőtt a foglalkoztatás mértéke. Az érintett korcsoportok foglalkoztatási rátáját az időszak elején és a végén mutatja be a 6. sz. táblázat.

6.sz. táblázat

A foglalkoztatásalakulása korcsoportok és nemek szerint (%) 2013-ban és 2023-ban

Korcsoport	Az adott korcsoportból foglalkoztatottak aránya	2013		Az adott korcsoportból foglalkoztatottak aránya	2023	
		Nők	Férfiak		Nők	Férfiak
60-64	15,5	11,1	21,1	55,0	40,2	72,1
65-69	4,9	3,8	6,4	13,6	10,1	18,1
70-74	1,6	-	2,9	6,7	4,2	10,4

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.5. alapján, ÁSZ szerkesztés

A táblázatban szereplő korcsoportok közül 2013. és 2023. között a 60-64 évesek esetében 39,5 százalékponttal, a 65-69 éves korosztály esetében 8,7 százalékponttal, míg a 70-74 éves korosztálynál 5,1 százalékponttal nőtt a foglalkoztatási ráta. A növekedés a férfiak körében volt nagyobb. A nyugdíjasok foglalkoztatása az elmúlt időszakban a legnagyobb mértékben az oktatás ágazatban bővült, közel 15%-uk ebben a szektorban dolgozott 2024. I. negyedévében. (KSH, Foglalkoztatás, 2024. I. negyedév). Tekintettel arra, hogy az oktatásban és a betegellátásban is könnyítettek a munkaerőhiány miatt a nyugdíjas foglalkoztatás feltételein, a nyugdíjasok munkavállalók nagy része ezeken a területeken helyezkedett el.

A **potenciális munkaerő-tartalékot** négy csoport képezi (munkanélküliek; alulfoglalkoztatottak; dolgozni szándékozó, de munkát aktívan nem keresők; rendelkezésre állás kritériumát nem teljesítő inaktívak). Ezek együttes száma a 15-64 éves népesség körében a 2010-es évek elején 7-800 ezer fő között alakult (2013: 757,4 ezer fő), ami a foglalkoztatás bővülésével párhuzamosan az elmúlt időszakban 300 ezer fő körüli szintre mérséklődött (2023-ban 290,5 ezer fő, KSH STADAT 20.1.1.3.). A potenciális munkaerő-tartalék csökkenését a demográfiai változások mellett elsősorban az elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedés eredményezte.

Jelentős **regionális eltérések** mutatkoznak a munkaerő-tartalék mértékében, ami jellemzően az ország keleti és déli részén összpontosul, ezzel szemben a munkaerő-kereslet elsősorban a gazdaságilag fejlettebb észak-nyugati és a középső országrészben jelentős. (ÁSZ, 2019a)

3.2. A foglalkoztatás szerkezetének alakulása

A munkatermelékenység alakulásában a foglalkoztatás szerkezete, a végzettség, kor (nem) szerinti összetétel alakulása, valamint a nemzetgazdasági ágak közötti megoszlás játszik kiemelt szerepet. A **foglalkoztatottak képzettség szerinti összetételének javulása** önmagában nem eredményezi a termelékenység javulását, csak ha a humán erőforrás többletkapacitásait a

termelés és a szolgáltatások szolgálatába tudják állítani, azaz találkozik a munkaerő-kereslet és a kínálat.

Magyarország a magasabban képzett munkavállalók arányát tekintve nem tartozik az élmezőnybe, mind a felsőfokú, mind a középfokú szakképzettséggel rendelkezők aránya elmaradt a többi V4-es országtól. Pozitív változás, hogy 2013-ban 22,6%, míg 2023-ban már 29,8%-ot ért el a 25-64 éves népességben belül a felsőfokú végzettségűek aránya. (KSH STADAT 23.1.1.26.)

A 2013-2023. között 668,2 ezer fővel bővült a foglalkoztatás, ez 58,3%-ban a felsőfokú végzettségűek körében, míg 41,6%-ban a középfokú végzettségűek körében ment végbe. Ennek következtében 2013-2023. között **a felsőfokú végzettségűek aránya a foglalkoztatottakon belül** 27,4%-ról 31,8%-ra nőtt. (KSH STADAT 20.1.1.7.) A felsőfokú végzettségűek arányának növekedése a termelékenységre pozitív hatással volt az elemzett időszakban, mivel azokon a munkahelyeken, ahol több a felsőfokú végzettségű, ott jellemzően magasabb az egy főre eső munkatermelékenység pénzben kifejezett értéke is. (lásd még: MKIK, 2015) A termelékenység javulása irányába hatott 2013-2023. között, hogy a foglalkoztatási szerkezetben az alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya csökkent (KSH STADAT 20.1.1.27.).

Az **egyes korcsoportokba tartozó** népességszámot, illetve **foglalkoztatottak számát** és a korcsoportok foglalkoztatási rátáját a 2013. és a 2023. évekre vonatkozóan, valamint a 2013-ról 2023-ra történt változás mértékét a 7.sz. táblázat tartalmazza.

7.sz. táblázat

A 15-74 éves népesség és a foglalkoztatottak száma Magyarországon korcsoportonként 2013-ban és 2023-ban (ezer fő)

Korcsoport	Népesség			Foglalkoztatottak száma			Foglalkoztatási ráta	
	2013	2023	Változás	2013	2023	Változás	2013	2023
15-19	536,6	471,9	-64,7	12,6	26,5	13,9	2,3%	5,6%
20-29	1 212,2	1 045,0	-167,2	664,4	692,6	28,2	54,8%	66,3%
30-39	1 533,7	1 220,1	-313,6	1 255,0	1 073,6	-181,4	81,8%	88,0%
40-49	1 345,4	1 534,9	189,5	1 079,2	1 381,0	301,8	80,2%	90,0%
50-59	1 356,3	1 295,9	-60,4	882,3	1 105,5	223,2	65,1%	85,3%
60-69	1 191,9	1 172,7	-19,2	129,0	384,0	255,0	10,8%	32,7%
70-74	433,7	513,8	80,1	6,7	34,5	27,7	1,6%	6,7%
Összesen	7 609,7	7 254,3	-355,4	4 029,2	4 697,7	668,2	52,9%	64,8%

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.5. alapján, ÁSZ szerkesztés

Magyarországon a nyugdíjkorhatár emelkedésének hatására a 60 év feletti korosztályba tartozó foglalkoztatottak száma jelentősen nőtt. A foglalkoztatottan belül a 60 év felettek aránya 2013-2023. között 3,4 százalékról 8,9 százalékra emelkedett. Emellett a fiatal (30 év alatti) foglalkoztatottak száma is nőtt, ezért a fiatal foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatotton belül nem változott számottevően. A népesség kor szerinti összetétele változásának következtében a 30-39 év közötti korcsoportba tartozó foglalkoztatottak száma csökkent, míg a 40-49 év közötti korcsoportba tartozók száma jelentősen nőtt²³. A 40-49 év közötti korcsoportba tartozó foglalkoztatottak számának bővülése 63 százalékban a népesség

²³ A 60-as évek végén, 70-es évek elején született népesebb korosztályok az elemzésünk időszaka során átléptek a 30-39 éves korosztályból a 40-49 éves korosztályba.

korcsoport szerinti összetételének változásával, 37 százalékban a potenciális munkaerő tartalék csökkenésével magyarázható (KSH STADAT 20.1.1.15. alapján ÁSZ számítás).

Magyarországon az elemzési időszakban két lezajlott népszámlálás adatai szerint a **60 év feletti foglalkoztatottak** számában 2011-2022. között a legnagyobb növekedés (+111 ezer fő) a középiskolai érettségi nélkül, szakmai oklevéllel (szakmunkás) foglalkoztatottak számában történt, és ezt követte az érettségivel rendelkező (+99 ezer fő), illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkező (+82 ezer fő) foglalkoztatottak számának növekedése²⁴. A teljes időszakban a 60 évnél idősebb foglalkoztatottak körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya 37,7 százalékról 29,6 százalékra csökkent. (KSH Népszámlálási adatbázis, 2011. és 2022). Amennyiben azonban a 2021-2023. évek folyamatait tekintjük át, látható, hogy a 2020-2023. közötti időszakban a 60-69 évesek között a foglalkoztatás a felsőfokú végzettséggel rendelkezők csoportjában nőtt a legnagyobb mértékben. Ez összefüggésben van a diplomához kötött szakmák (pl. tanárok, orvosok) esetében tapasztalható munkaerőhiánnyal és a munkavállalás feltételeinek könnyítésével ezeken a területeken. (KSH, 2024. és KSH STADAT 4.1.1.6.).

3.3. A foglalkoztatásban bekövetkező változások az egyes régiókban

A 8. sz. táblázat a 2013. és 2023. évekre mutatja be a 15-64 éves népesség regionális foglalkoztatottsági adatait.

8.sz. táblázat

A 15-64 éves népesség foglalkoztatottsági adatai régióként (ezer fő és %)

	2013		2023		Változás a létszámban (%)
	Foglalkoztatottak száma, ezer fő	Foglalkoztatottak országon belüli aránya a régióban, %	Foglalkoztatottak száma, ezer fő	Foglalkoztatottak országon belüli aránya a régióban, %	
<i>Közép-Magyarország</i>	1 295,8	32,4%	1 526,3	33,3%	17,8%
<i>Közép-Dunántúl</i>	460,7	11,5%	523,6	11,4%	13,7%
<i>Nyugat-Dunántúl</i>	431,6	10,8%	484,4	10,6%	12,2%
<i>Dél-Dunántúl</i>	347,0	8,7%	375,3	8,2%	8,2%
<i>Észak-Magyarország</i>	415,0	10,4%	479,7	10,5%	15,6%
<i>Észak-Alföld</i>	547,2	13,7%	642,9	14,0%	17,5%
<i>Dél-Alföld</i>	499,2	12,5%	545,0	11,9%	9,2%
Ország összesen	3 996,5	100,0%	4 577,3	100,0%	14,5%

Forrás: KSH STADAT 20.1.2.2. alapján, ÁSZ szerkesztés

2013-ról 2023-ra a foglalkoztatottak számában nagyobb arányú, 14,5%-os bővülés következett be országosan. Három régióban azonban ennél kisebb növekedés következett be. Dél-Dunántúlon mindössze 8,2%-kal, Dél-Alföldön 9,2%-kal, Nyugat-Dunántúlon 12,2%-kal nőtt a foglalkoztatottak száma. Közép-Magyarországon volt a legmagasabb a foglalkoztatás bővülése, ugyanakkor nem közvetlenül Budapesten nőtt leginkább a foglalkoztatottak száma, hanem Pest megyében (Budapesten 12,3%-os, Pest megyében 25,8%-os volt.) A reál

²⁴ A nyugdíjkorhatár 2014-2022. közt fokozatosan emelkedett 65 évre.

munkatermelékenység változásával összevetve az adatokat (lásd a 1. sz. táblázatot) azt látjuk, hogy ez a két régió az utolsó három közt volt ebben a tekintetben is az időszakban és a két régió a 4 legnagyobb közfoglalkoztatotti létszámmal rendelkezett az időszak egészét tekintve.

A foglalkoztatottak számának nagyobb arányú növekedése jellemzően nem azokban a régiókban történt, ahol a reál termelékenység a legnagyobb arányban nőtt. Ezzel szemben a reál GDP növekedése és a foglalkoztatottak számának növekedése esetében hasonló változásokat látunk, a legnagyobb mértékben Közép-Magyarországon és Észak-Magyarországon nőtt az egy főre jutó reál GDP (41,9%- és 40,9%, KSH STADAT 21.1.2.2), ezek egyben az első és a harmadik legnagyobb foglalkoztatás-bővülést felmutató régiók.

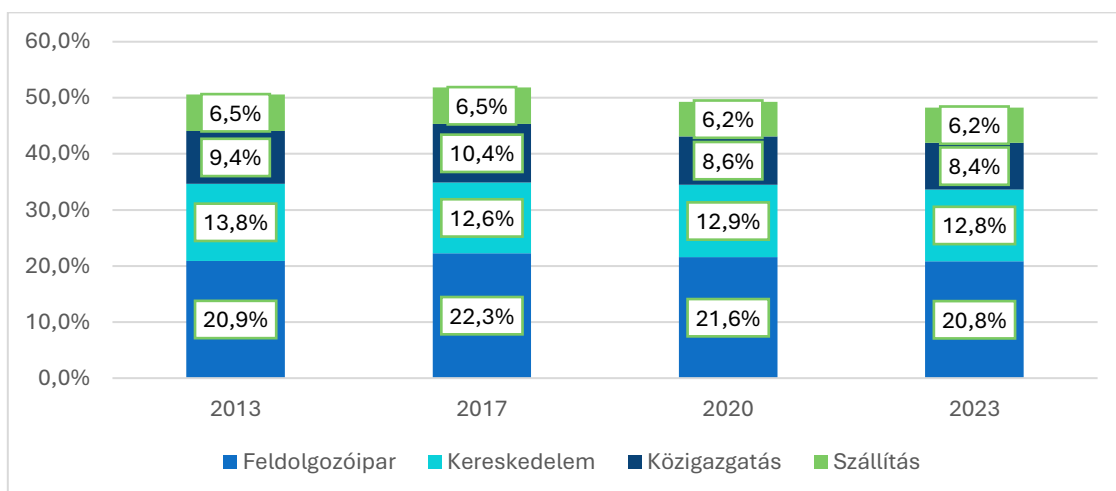
A foglalkoztatottság bővülése ellenére még több régióban is érdemi munkaerő-tartalék állt rendelkezésre 2023-ban. Az országon belül – a lakosságszám okán is - a legnagyobb tartalék Közép-Magyarországon állt rendelkezésre (65,2 ezer fő, kb. fele-fele arányban Budapesten és Pest megyében), emellett Észak-Alföldön (63,0 ezer fő) és Észak-Magyarországon (50,2 ezer fő) volt a munkaerőtartalék létszáma (KSH STADAT 20.1.2.2.)

3.4. A foglalkoztatásban bekövetkező változások nemzetgazdasági ágak szerint

A 2013-2023. közötti időszakban a foglalkoztatás növekedésének (668 ezer fő) közel kétharmada öt nemzetgazdasági ágban koncentrált (Feldolgozóipar; Építőipar; Kereskedelem, gépjárműjavítás; Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység; Közigazgatás, védelem, társadalombiztosítás). A bruttó hozzáadott értékben az időszak elején a legnagyobb súlyú öt ág a Feldolgozóipar 22,2%; a Kereskedelem, gépjárműjavítás 10,5%; az Ingatlanügyletek 8,9%; a Közigazgatás, védelem, kötelező társadalombiztosítás 8,4%; és a Szállítás, raktározás 6,5% voltak, 2023-ra a sorrendben változás következett be, a Szállítás, raktározás ág helyett ötödik helyre a Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység ág lépett fel, míg a Szállítás, raktározás a 7. helyre csúszott vissza. Mindez azt jelenti, hogy a foglalkoztatás növekedésének nagy része a GDP előállításban jelentős ágazatokban történt az elemzett időszakban. A 2013-ban legnagyobb súlyú öt ág foglalkoztatotti adatait mutatja be a 12. sz. ábra.

12.sz. ábra

A 2013-ban a bruttó hozzáadott értékben öt legnagyobb súlyú nemzetgazdasági ág foglalkoztatotti arányának alakulása a kiválasztott években *

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.8. alapján, ÁSZ szerkesztés. * Az Ingatlanügyletek nélkül. Ezen ágazat adatai: 2013:0,5%, 2017: 1,6%, 2020: 0,6%, 2023:0,7%.

Az ábrázolt öt ág GDP-hez való hozzájárulása 2013-ban 56,5% volt. A foglalkoztatáson belül is meghatározó szerepük van, az összes foglalkoztatott mintegy 50%-át ebben az öt ágban foglalkoztatták az időszakban.

Az öt bemutatott nemzetgazdasági ág közül az Ingatlanügyletek ágazatban nőtt a legnagyobb mértékben a foglalkoztatottak száma (63,1%-kal), ugyanakkor az összes foglalkoztatotton belüli súlya így is 1% alatti maradt²⁵, azaz az itt bekövetkező munkatermelékenység növekedés nem hatott érdemben az országos átlagra. A másik négy ágban 8,6-15,4% közötti mértékben nőtt a foglalkoztatotti létszáma, de a foglalkoztatáson belüli súlya csökkent. A 2.3. fejezetben láttuk, hogy az ábrázoltak közül a termelékenység növekedése a Kereskedelem, gépjárműjavítás ágazatban volt a legmagasabb az időszakban, de a többi bemutatott ágazatban is magasabb volt a növekedés, mint az egyéb, a hozzáadott érték előállításban kisebb súlyú ágazatokban.

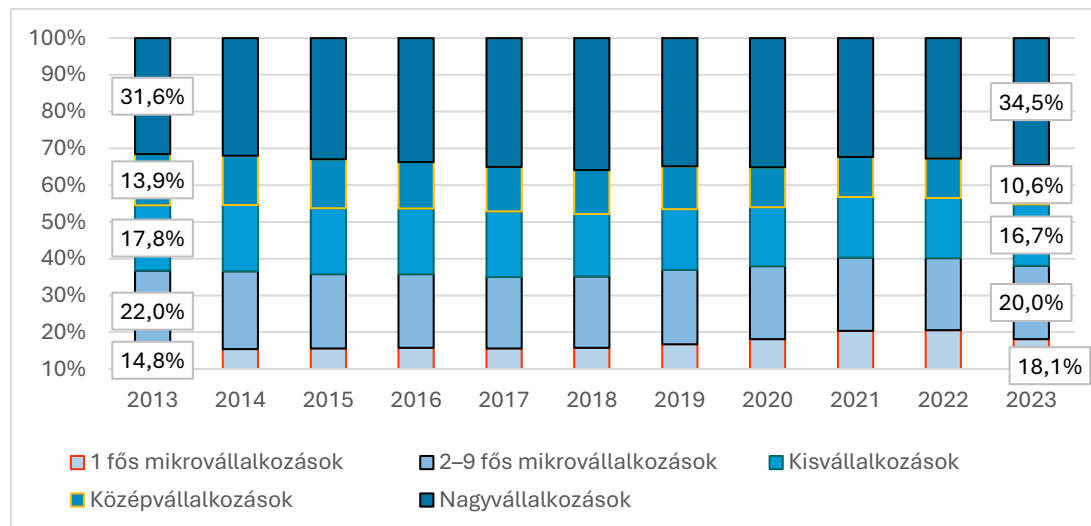
A foglalkoztatottak megoszlása az egyes nemzetgazdasági ágakban stabilnak volt tekinthető az elemzett időszakban, 2013. és 2023. között csupán egy nemzetgazdasági ág (a kereskedelem) esetében érte el a változás az egy százalékpontot, érdemi átrendeződésekre nem került sor.

3.5. A foglalkoztatásban bekövetkező változások vállalati létszámkategória szerint

A korábban leírtak alapján a termelékenység szempontjából az a kedvező, ha a nagyvállalkozások aránya minél magasabb. A 13. sz. ábra a **vállalkozások létszámkategóriái** szerinti csoportosításban mutatja be a foglalkoztatáson belüli súlyukat a 2013-2023. években.

13.sz. ábra

A foglalkoztatás megoszlása a hazai vállalkozások létszámkategóriái szerint (%)

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. alapján, ÁSZ szerkesztés. Nagyvállalatok: 50-249 fő és 250 fő feletti vállalkozások.

²⁵ Az ingatlanügyletek nemzetgazdasági ágba jellemzően olyan tevékenységek tartoznak (pl. ingatlan adásvétele, bérbeadása, üzemeltetése), amelyekre a munkatermelékenység nem értelmezhető. Ugyanakkor az ingatlanügyletek nemzetgazdasági ág súlya jelentős a GDP-hez való hozzájárulása alapján, ezért célszerű itt szerepeltetni az adatokat. *Megjegyzés:* a 8. ábrában felsorolt ágazatok nem egyeznek az itt bemutatott ágazatokkal, aminek oka, hogy a Közigazgatás nemzetgazdasági ágat az Eurostat módszertanára tekintettel nem vette figyelembe.

A foglalkoztatottak aránya 2013. és 2023. között jelentősebb mértékben az 1 fős mikro-vállalkozásoknál nőtt a már bemutatott okok miatt, 2022-ben az arány elérte a 20,1%-ot, 2023-ban ez ugyan 18,1%-ra csökkent, de így is 4,8%ponttal meghaladta a 2013. évi értéket. A nagyvállalatok aránya az időszakban ingadozott, csúcserőket 2018-ban vett fel, 2023-ban a legnagyobb súlyt továbbra is a nagyvállalati kategória képviselte, míg a középvállalkozásoknál csökkenés következett be, elsősorban 2020-ban (2013-2019. között a foglalkoztatottak száma lényegében stagnált), vagyis a COVID-járvány és az azt követő folyamatok (pl. egyéni vállalkozások térnyerése) elsősorban a középvállalati körnél okoztak visszaesést, esetükben csökkent a leginkább a foglalkoztatottak aránya 2019-hez képest.

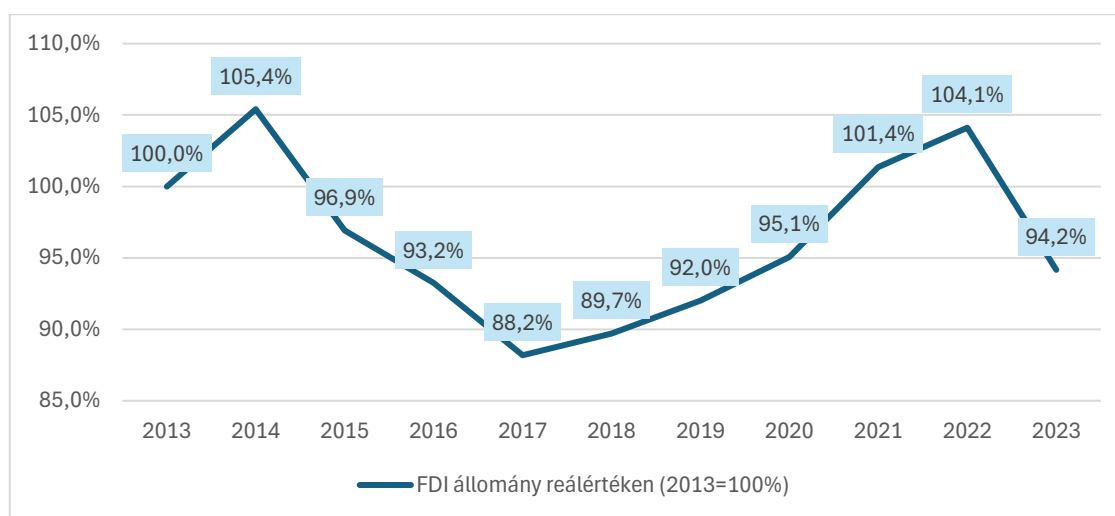
Az egyes vállalati kategóriák közül **a nagyvállalati volt a legnagyobb foglalkoztató**, részaránya nőtt a vállalkozások kategóriáiban, ami segítette a termelékenység javulását. Az 1 fős mikro-vállalkozások számának csökkenésével a nagyobb méretű vállalkozások száma is növekedésnek indulhatott, 2023-ra a leginkább a nagyvállalatok részaránya nőtt meg.

4. A KÜLFÖLDI KÖZVETLENTŐKE-BERUHÁZÁSOK HATÁSA A MUNKATERMELÉKENYSÉG ALAKULÁSÁRA

A külföldi közvetlentőke-befektetések legfőbb potenciális előnyei közé tartoznak, hogy új pénzügyi források lehetőségeit nyitják meg, új munkahelyeket teremthetnek, és modern technológiákat importálhatnak a fogadó országba. (Sutherland-Earle, Telegdy, 2012). A külföldi befektetésekkel nőhet a foglalkoztatás, az országba érkező korszerű technológia, berendezések, tudás révén javulhat a termelékenység és a magasabb hozzáadott értéket előállító tevékenységek aránya. Mindez magasabb jövedelmet, jobban teljesítő gazdaságot és jobb minőségű termékeket eredményezhet (ÁSZ, 2019b). A külföldi vállalatok magas beruházási aktivitását elősegíti, hogy az elmúlt években a Kormány hangsúlyos befektetés-ösztönző politikával, kiemelkedő volumenben támogatta a külföldi közvetlentőke-befektetéseket. A hazai, egyedi kormányzati döntéseken alapuló befektetésösztönzési rendszer prioritásai 2019 végétől kezdődően jelentősen módosultak. Ma már a támogatások az új munkahelyeket létrehozó beruházásoktól egyre inkább a magasabb hozzáadott értékű termelés támogatása felé mozdultak el. Emellett az energiahatékonyság, a hazai ökoszisztémához való illeszkedés is nagyobb hangsúlyt kap. (ÁSZ, 2025)

A hazai munkatermelékenység a külföldi közvetlentőke-befektetések révén jelentős mértékben akkor javulhat, ha magas hozzáadott értékű tevékenységet hoz Magyarországra. A 14. ábra 2013-hoz képest (100%) mutatja be az FDI állomány értékeit évenként hazánkban.

Az összes hazai külföldi közvetlentőke-befektetés állomány reálértéken²⁶ 2013-2023. között (2013=100%)

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.9. alapján, ÁSZ szerkesztés

Az ábra alapján látható, hogy az FDI állománya reálértéken a 2014. évet követően 10 százalékpontot meghaladó mértékben csökkent 2017-ig, majd jelentős növekedésnek indult: 2022. évre 2017-hez képest 15,9 százalékponttal nőtt. Ennek háttérében a 2017. évi nagyarányú (10, illetve 19%-ról 9%-ra történő) társasági adókulcs csökkentés, valamint a feldolgozóiparon belül elsősorban a vegyiparban, gyógyszergyártásban, valamint a villamos berendezés gyártásban megvalósuló, a korábbiaknál nagyobb értékű beruházások állnak. 2023-ban a gazdaság visszaesésével²⁷ a külföldi közvetlentőke-befektetés értéke is csökkent.

4.1. A külföldi közvetlentőke-befektetések megoszlása a régiók között és ezek hatása a munkatermelékenységre

A külföldi közvetlentőke-befektetések régiók közötti megoszlása befolyással van a régiók fejlődésére. Az **egy lakosra jutó külföldi közvetlentőke-befektetések** alakulását az egyes szakaszokban a 9. sz. táblázat mutatja be.

Az egy lakosra jutó külföldi közvetlentőke-befektetések 2013-2023. közötti átlagos értéke a Közép-magyarországi régióban volt kiemelkedő, emellett még Közép-Dunántúlon volt magas. Ugyanakkor, ha a külföldi közvetlentőke-befektetések alakulását a harmadik szakaszban értékeljük, akkor az látszik, hogy a befektetések arányaiban elsősorban a kevésbé fejlett gazdaságú, alacsonyabb termelékenységgel rendelkező régiókban nőttek meg a 2013-2016. közötti időszakhoz viszonyítva, Észak-Magyarország esetében 212,1%-kal és Észak-Alföld esetében 217,6%-kal, ami a kormányzati befektetés-ösztönzési politika változásának is köszönhető. Bár a külföldi közvetlentőke-befektetések éves (növekvő) mértéke általában kedvező egy térség gazdasági növekedésére nézve, a két utóbbi régióban a javulás a

²⁶ Az összes külföldi közvetlentőke-befektetés (FDI) állomány reálértéke a KSH STADAT 9.1.1.9. táblában szereplő nominális értékekből chain-linked GDP implicit árindexek (KSH STADAT 21.1.1.1.) felhasználásával került kiszámításra. Szektor szintű adatok is nominális értéken állnak rendelkezésre külföldi közvetlentőke-befektetés (FDI) állományra, ezért ezek esetében csak a relatív arányuk (%) számítható ki összhangban az Eurostat módszertani megfontolásaival (Eurostat, 2021).

²⁷ 0,9%-os visszaesés történt 2022-höz képest az előzetes adatok szerint. (KSH STADAT 21.1.1.1.)

munkatermelékenység változásában csekély mértékű volt az időszakban (12,7 és 14,7%). Az elemzett szakaszokban abban a két régióban volt a közép-magyarországi régióba befektetett külföldi közvetlentőke-befektetések egy főre jutó értékéhez viszonyítva a legmagasabb FDI befektetési arány, ahol a reál termelékenység a legnagyobb mértékben javult az időszak egészét tekintve (ezek: Közép- és Nyugat-Dunántúl, itt a reál termelékenység javulása 21,6 és 19,5% volt 2013-2023. közt)²⁸.

9.sz. táblázat

Az egy lakosra jutó átlagos külföldi közvetlentőke-befektetések alakulása a hazai régiókban az egyes szakaszokban (e Ft és %)

	2013-2016. évek átlagos értéke	2017-2019. évek átlagos értéke	2020-2023. évek átlagos értéke	Az egyes régiók egy lakosra jutó FDI befektetéseinek Közép-Magyarországhoz viszonyított aránya 2020-2023. közt
Közép-Magyarország,	5 152,7	4 881,9	6 639,8	100,0%
ezen belül: <i>Budapest</i>	7 493,4	7 133,0	9 699,0	146,1%
Közép-Dunántúl	1 926,3	3 195,6	4 712,4	71,0%
Nyugat-Dunántúl	3 913,4	2 531,1	2 427,9	36,6%
Dél-Dunántúl	329,3	374,5	602,6	9,1%
Észak-Magyarország	734,7	1 428,5	2 292,8	34,5%
Észak-Alföld	650,5	828,6	2 065,7	31,1%
Dél-Alföld	568,8	617,9	991,6	14,9%

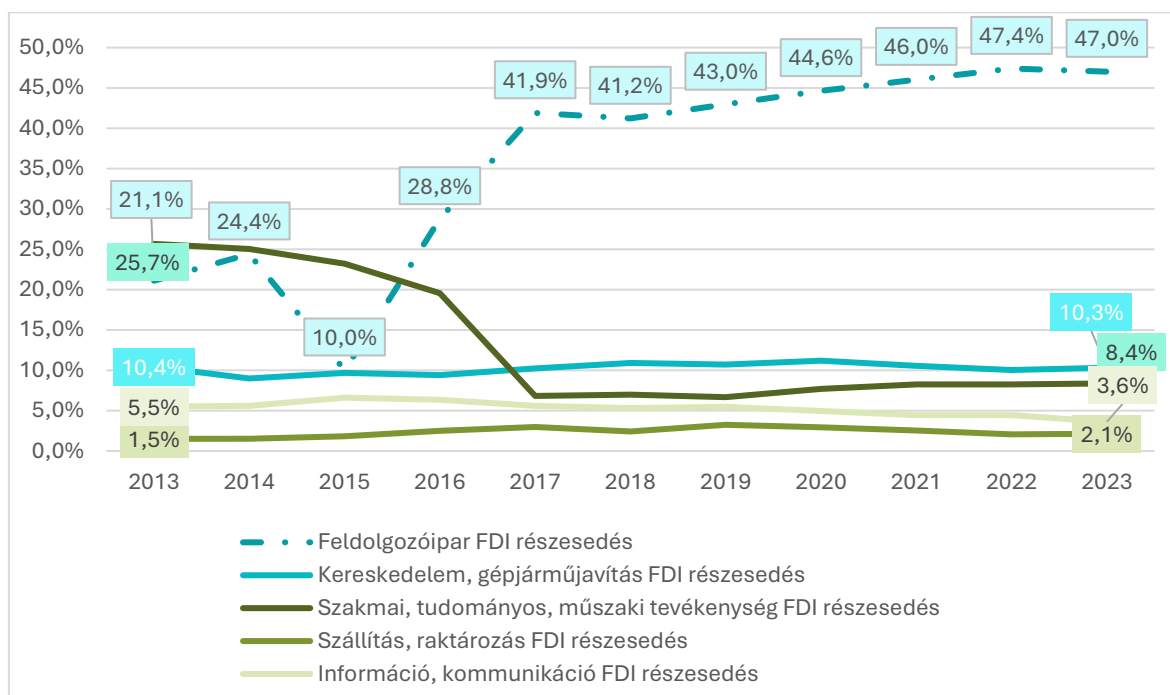
Forrás: KSH STADAT 9.1.2.5. és 22.1.2.1. alapján, ÁSZ szerkesztés

4.2. A külföldi közvetlentőke-befektetések megosztása a nemzetgazdasági ágak között

A GDP-hez való hozzájárulás szempontjából 2013-ban legjelentősebb öt nemzetgazdasági ágazat - Kereskedelem, gépjárműjavítás; Feldolgozóipar, Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység; Szállítás, raktározás; Információ, kommunikáció – esetében azt vizsgáltuk, hogy hogyan alakult részesedésük a külföldi közvetlentőke-befektetésekből. (Lásd a 15. ábrát)

²⁸ Real Labour productivity by NUTS 2 region [nama_10r_2rlp__custom_17520457] Eurostat, [nama_10r_2rlp__custom_17520457])

A GDP-hez való hozzájárulás szempontjából 2013-ban legjelentősebb ágazatok²⁹ részesedése az összes (adott évben történő) külföldi közvetlentőke-befektetésből (%) 2013-2023. közt

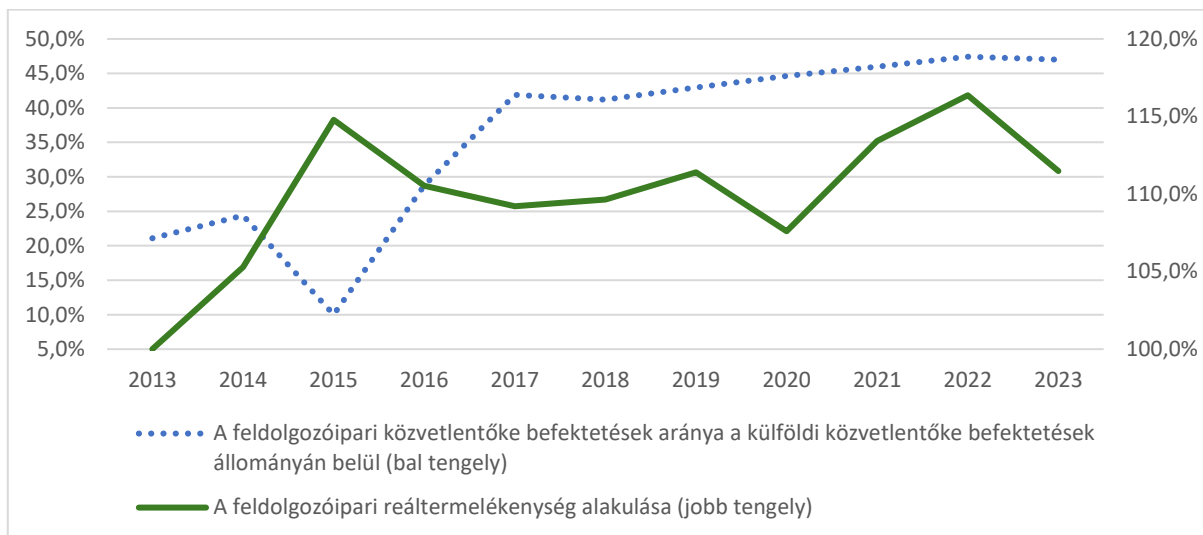
Forrás: KSH adatszolgáltatás és KSH STADAT 9.1.1.9. alapján, ÁSZ szerkesztés (a vonalak számadatai a 2013. és a 2023. év adatait mutatják)

Látható, hogy a legjelentősebb mértékben a feldolgozóipar részesedése növekedett az éves külföldi közvetlentőke-befektetésekből 2013. után: a 2013-as 21,1%-ról 2023-ra 47,0%-ra emelkedett. A Szakmai, tudományos, műszaki tevékenység ágazat esetében ez az érték 25,7%-ról 8,4%-ra csökkent, a Kereskedelem, gépjárműjavítás; Szállítás, raktározás; Információ, kommunikáció ágazatok esetében pedig érdemben nem változott a vizsgált időszakban.

A 8. ábra alapján a nemzetgazdasági ágazatok közül a Kereskedelem, gépjárműjavítás ágazat esetében nőtt a legjelentősebben egy foglalkoztatott reál munkatermelékenysége, 2023-ra elérte a 2013. évi érték 135,3%-át. A szakmai, tudományos, műszaki tevékenység ágazatban a munkatermelékenység növekedése ugyanebben az időszakban 19,3%-os volt, míg a feldolgozóipar esetében csak 11,5%-os.

²⁹ Az Eurostat a módszertani dokumentuma alapján az Ingatlanügyletek; a Közigazgatás, védelem, kötelező társadalom-biztosítás; az Oktatás; a Humán-egészségügyi, szociális ellátás és az Egyéb tevékenységek ágakra nem publikál adatokat, az ábrában az ezen kívüli 14 nemzetgazdasági ágat vettük figyelembe.

A feldolgozóipari közvetlentőke-befektetések aránya a külföldi közvetlentőke-befektetések állományában és a reáltermelékenység alakulása a feldolgozóiparban 2013-2023. között (2013=100%)

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.9. és Eurostat nama_10_lp_a21 alapján, ÁSZ szerkesztés

A feldolgozóipari termelékenység-növekedés hullámzó volt az időszakban: 2013-2015. közt gyorsult, lassult 2016-tól 2017-ig, 2018-2019. újra gyorsult, majd 2020-ban, a COVID járvány hatására visszaesett az üteme. 2021-2022. közt újra dinamikus növekedés látható, de 2023-ra a kiemelt ágazatok közt a legalacsonyabb növekedést tudta felmutatni a 2013. évhez viszonyítva. Amennyiben a feldolgozóipar részarányát vizsgáljuk az összes külföldi közvetlentőke-befektetésen belül, látható, hogy az arány 2015. után nőtt meg jelentősen, míg a feldolgozóipari termelékenység változása ekkor lassult le egészen 2017-ig. 2017. után azonban - a 2020. (COVID terhelte) évet leszámítva – a növekedés felgyorsult 2022-ig.

A külföldi közvetlentőke-befektetések magyarországi nettó tartozásállománya³⁰ 2014-ről 2015-re lecsökkent, és a csökkenés háttérében elsősorban a feldolgozóipar esetében látható jelentős állományváltozás áll. Míg 2014-ben a feldolgozóiparban a nettó tartozásállomány 6 289 Mrd Ft volt, addig 2015-ben mindössze 2 440 milliárd forint, majd az érték 2016-ban 6 830 Mrd Ft-ra nőtt és innentől az időszak végéig növekedett. A 2014-ben tapasztalt negatív tőkefolyam nagy részben a Nokia kivonulásával függ össze.

A 2023. évi termelékenység változásban történt lassulás egyik oka, hogy a feldolgozóipar külföldi tőkebefektetéseken belüli súly-növekedésével egyidejűleg az időszak végére a termelés visszaesett, ugyanakkor a vállalatok megtartották a dolgozóikat, a szektorban foglalkoztatottak száma 2021-2023. között nem változott érdemben (KSH STADAT 20.1.1.8.), ez pedig a feldolgozóipar termelékenységének csökkenését eredményezte.

A feldolgozóiparon belül a GDP-hez való hozzájárulás és az FDI-n belüli részesedés (2013-2023 évek átlagában:27,9%) szempontjából is meghatározó járműgyártás termelékenysége a 2016. évet követően csökkent³¹ (KSH STADAT 13.1.1.4., 9.1.1.9., Csath 2023, Varga-Rippel 2023).

³⁰ A nettó tartozásállomány tartalmazza a részesedéseket, valamint az adósság típusú instrumentumokat, de nem tartalmazza a speciális célú vállalkozások adatait.

³¹ 2013-2017. között a járműgyártásban a reál munkatermelékenység éves átlagos értéke 55,9 ezer euró/fő volt, 2018-2023. között 51,5 ezer euró/ fő.

Ennek háttérben részben a technológiai váltás áll, mivel a járműgyártók jelentős befektetéseket eszközöltek olyan új technológiákba (pl. elektromos járművek), amelyek hosszú távon ugyan növelik a termelékenységet, de a kezdeti szakaszban a termelékenység csökkenhet. Emellett 2020. után a globális ellátási láncok problémái, az alkatrészek és nyersanyagok hiánya, jelentős hatással voltak a járműgyártás termelékenységére. További fontos szempont, hogy a zöld átállás szabályozói (nem piaci alapú) mechanizmusai, a szállítói láncok zavarai, illetve az energiapiaci krízis egyaránt jelentős terhet jelenthetnek rövid távon a versenyképesség, illetve a termelékenység szempontjából, különösen az energiaintenzív és szén-dioxid emisszió szempontjából jelentős nemzetgazdasági ágakban (papír, papírtermék gyártása; kocszgyártás, kőolaj-feldolgozás; vegyi anyag, -termék gyártása, fém-alapanyag gyártása). (ECB 2021, 2024)

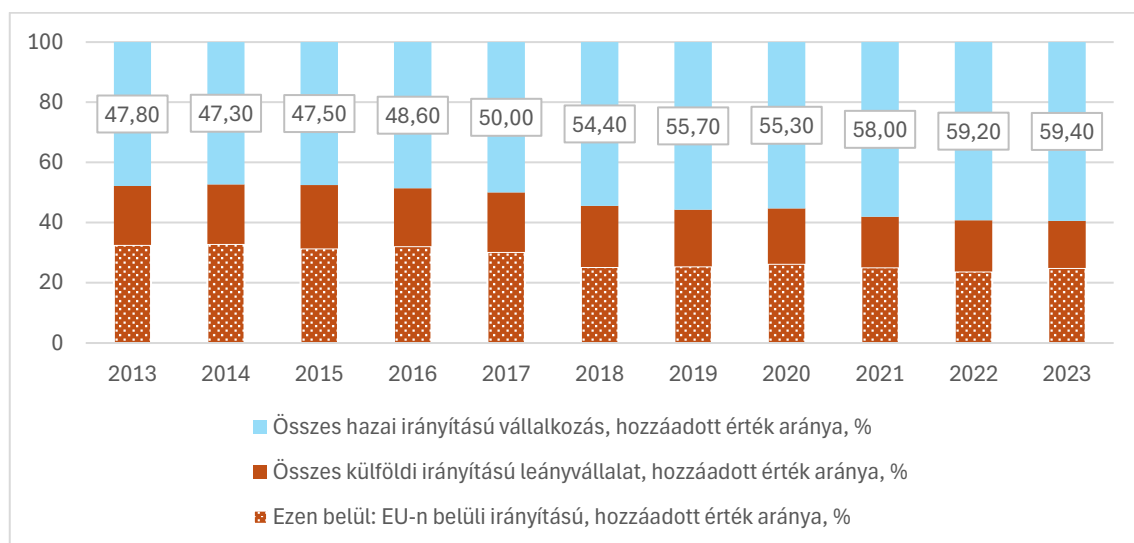
4.3. A külföldi irányítású leányvállalatok részesedésének változása a Magyarországon előállított hozzáadott értékből és foglalkoztatottakból

Amennyiben a külföldi irányítású leányvállalatok részesedése az előállított hozzáadott értékből jobban csökken, mint a foglalkoztatottak számából való részesedésük a Magyarországon működő vállalkozások között, akkor a külföldi irányítású leányvállalatok előnye a munkatermelékenység terén is csökken a hazai vállalatok előtt.

A Magyarországon működő külföldi cégek számuk alapján a legnagyobb részben a Kereskedelem, gépjárműjavítás ágban (31,2%) működnek, ezt követi az Ingatlanügyletek ág (16,4%) és a Feldolgozóipar (13,3%). A következő két ábrán a **külföldi irányítású leányvállalatok részesedésének változását** mutatjuk be a Magyarországon előállított hozzáadott értékből, illetve a foglalkoztatottak számából az összes Magyarországon működő vállalkozáshoz viszonyítva 2013-2023. között. Ennek elemzése azért fontos, mert megmutatja, hogy a csökkenő arányú és számú külföldi vállalkozás mellett a növekvő számú hazai vállalkozás arányaiban hogyan járult hozzá a hozzáadott érték előállításához. Az összes Magyarországon működő vállalkozásból 2013-ban 17 689 db (3,5%), míg 2022-ben 15 008 db (1,5%) volt külföldi irányítású leányvállalat. (KSH STADAT 9.1.1.21.)

17. sz. ábra

A magyar, illetve a külföldi irányítású vállalkozások részesedése az előállított hozzáadott értékből a Magyarországon működő vállalkozások körében (%) 2013-2023. közt

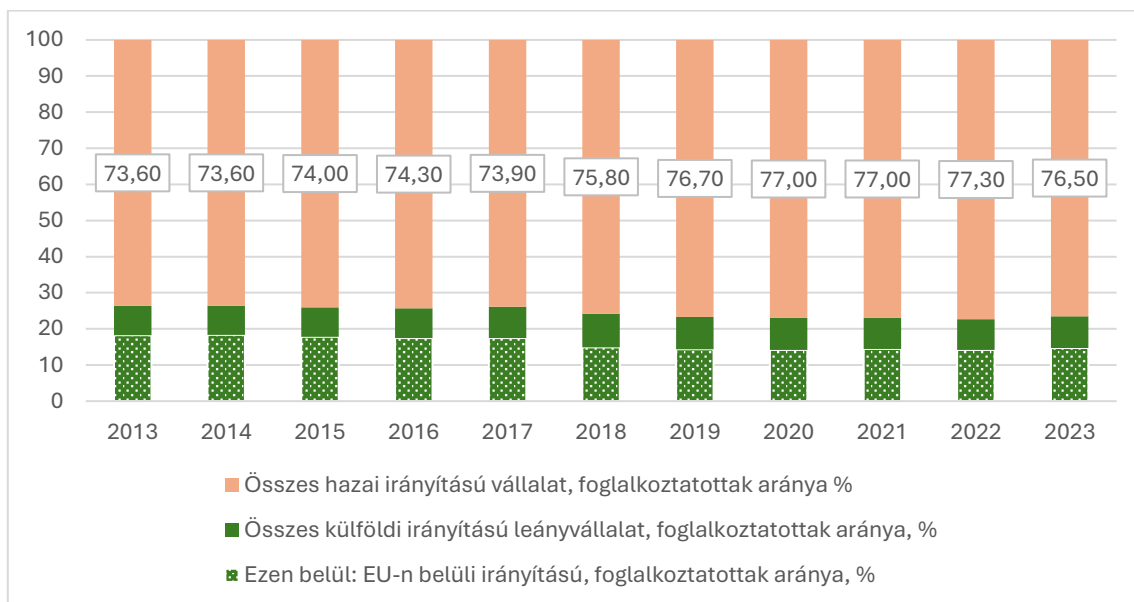

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.24. alapján, ÁSZ szerkesztés. Az EU-n belüli irányítású leányvállalatok adatai az összes külföldi leányvállalat arányában értendők.

A 17. sz. ábra alapján látható, hogy a külföldi irányítású leányvállalatok az elemzett években a hozzáadott érték 41-52%-át állították elő, és ennek is legnagyobb része az európai uniós irányítású vállalkozásoknak köszönhető. Az arány mindazonáltal fokozatosan csökkent, a 2013. évi 52,2%-ról 40,6%-ra.

18. sz. ábra

A magyar, illetve külföldi irányítású vállalkozásoknál foglalkoztatottak aránya a Magyarországon működő vállalkozások között (%), 2013-2023.

Forrás: KSH STADAT 9.1.1.25. alapján, ÁSZ szerkesztés. Az EU-n belüli irányítású leányvállalatok adatai az összes külföldi leányvállalat arányában értendők.

A külföldi irányítású cégek foglalkoztatásból való részesedése ugyanebben az időszakban kisebb mértékben, 26,4%-ról 23,5%-ra csökkent (18. ábra). A külföldi irányítású leányvállalatok részesedése az előállított hozzáadott értékből jobban csökkent, mint a foglalkoztatottak számából való részesedésük a Magyarországon működő vállalkozások között, következésképpen relatív termelékenységi előnyük a hazai vállalkozásokhoz képest visszaesett.

Az ábrákon látható, hogy az európai uniós irányítású leányvállalatok részesedése a külföldi irányítású leányvállalatokon belül mind a foglalkoztatás (69,1%-ról 62,6%-ra), mind az előállított hozzáadott érték (62,5%-ról 61,3%-ra) vonatkozásában csökkent. Az európai uniós irányítású leányvállalatok munkatermelékenysége a többi külföldi irányítású leányvállalathoz képest³² alacsonyabb volt a 2013-2023. években (a vizsgált időszakban 59% körül alakult).

2013-hoz képest 2023-ban mintegy 6%-kal volt alacsonyabb az összes külföldi közvetlentőke-befektetés reálértéke, azonban a 2013. évihez képest az itt lévő cégek profilja, szerkezete is változott, miközben a **hazai vállalkozások** csökkentették termelékenységi lemaradásukat és jelentős mértékben nőtt a számuk is, így a 2013. évi hozzáadott érték előállításához képest 2023-ban már nagyobb hányadban, 59%-ban tudtak hozzájárulni. A hazai vállalkozások számának jelentős növekedése következtében a **külföldi cégek hazai vállalkozásokon belüli aránya** 3,5%-ról 2022-re 1,5%-ra esett vissza, miközben a számuk is csökkent, emellett azonban az **általuk előállított hozzáadott érték** több mint kétszeresére nőtt

³² Az Európai Unió tagállamain kívüli külföldi irányítású leányvállalatok esetében a legjelentősebb országok a befektető székhelye szerint a következők: Egyesült Államok, Japán, Dél-Korea, Svájc és Kína.

nominálértékben (2013: 7 480 961,0 M Ft, 2022: 17 052 929,0 M Ft.)³³ A külföldi irányítású leányvállalatok átlagos méretük, az importált *know how* és technológia révén változatlanul termelékenyebbek a hazai vállalkozásoknál.

5. AZ ÁTLAGKERESET-ALAKULÁS ÉS A MUNKATERMELÉKENYSÉG ALAKULÁSÁNAK ÖSSZEFÜGGÉSEI 2013-2023. KÖZÖTT

A fejezetben a reál munkabérek jelentősebb növekedéséhez hozzájáruló tényezőket vesszük górcső alá, megvizsgáljuk, hogy ez miért nem vezetett az infláció jelentős felpörgéséhez. A bérek nominális emelésének üteme vajon a tudatos bérfelzárkóztatás miatt (ennek eszköze a hároméves bérmegállapodás), vagy a munkaerőpiac feszesebbé válása következtében nem gyorsította fel a pénzromlást?

5.1. Összefüggések a bérek és a termelékenység növekedése közt

A munkatermelékenység növekedése hozzájárulhat a vállalati profit növekedéséhez és ez megteremti a munkabérek növelésének lehetőségét. Ugyanakkor ez fordítva is igaz: a reálbérek növekedése hozzájárulhat a termelékenység növekedéséhez, mivel a reálbérek gyorsabb növekedése esetén a munkahely elvesztésének alternatív költsége magasabb, ami a munkavállalókat nagyobb erőfeszítésre sarkallja, ezzel növelve a termelékenységüket. Mindazonáltal ez a folyamat csak addig tartható fent, amíg a bérek növekedése a munkaerőköltséget nem növeli meg olyan mértékben, hogy a vállalatok a munkaerőt tőkével (pl. technológiai fejlesztéssel) helyettesítsék (lásd még: Sileika et al. 2010) A bérek és a termelékenység növekedése általában nem azonos mértékben történik. Egy tanulmány 34 fejlett gazdasággal rendelkező ország hosszútávú, 50 éves időszakot (1970-2017.) felölelő vizsgálata alapján a termelékenység 1%-kal történő növekedése az átlagbérek 0,6-0,8% közötti növekedésével járt együtt. (Pasameni 2018)

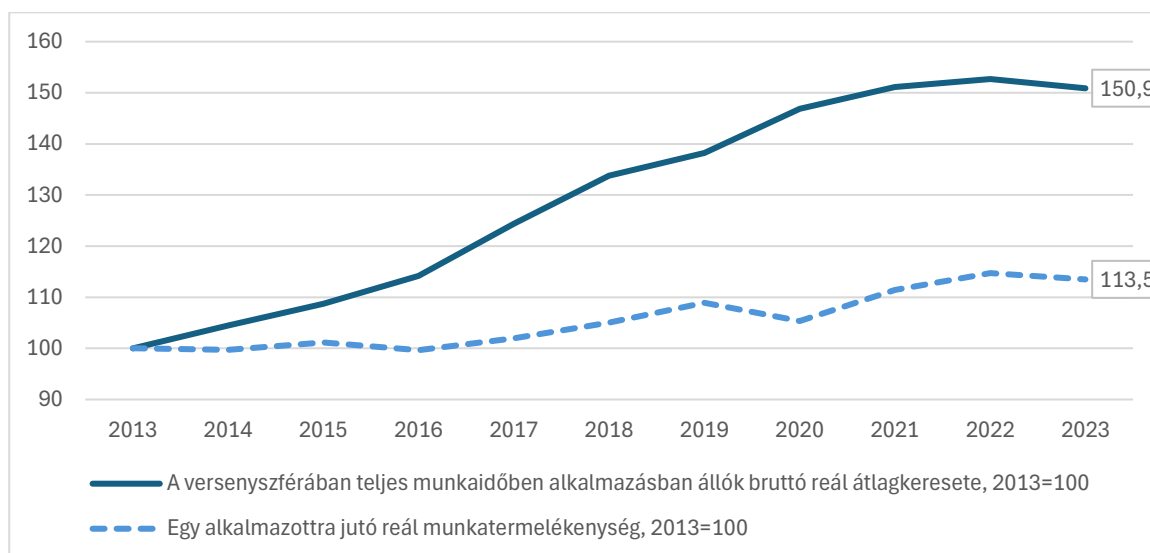
5.2. A bérek és a termelékenység növekedése az elemzett időszakban

Magyarországon az általunk elemzett időszakban a reálbérek növekedésének üteme meghaladta a munkatermelékenység növekedésének ütemét. A 19.sz. ábrán az egy alkalmazottra jutó reáltermelékenység, illetve a versenyszférában teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó reálkeresetének alakulása látható a 2013-2023. közötti időszakban³⁴.

³³ Forrás: KSH STADAT 9.1.1.25. és 9.1.1.26.

³⁴ Mind a termelékenységi adatok, mind a reálkereset adatok esetében a 2013-as évet tekintjük bázisnak. Jóllehet, az elemzett időszakban a reáltermelékenység növekedése jelentősen elszakadt a reálbérek növekedésétől, ez a tendencia az elemzést megelőző időszakra nem volt jellemző, a 2013. előtti években a reáltermelékenység és a reálbérek közel azonos ütemben növekedtek.

A reál munkatermelékenység és a versenyszférában teljes munkaidőben alkalmazásban állók reál átlagkeresetének alakulása Magyarországon 2013-2023. között (%)

Forrás: KSH STADAT 1.1.1.1. és Eurostat „Labour productivity and unit labour costs” alapján, ÁSZ számítás és szerkesztés

Az ábrán látható, hogy a reálbérek a 2013. utáni időszakban a termelékenységnél lényegesen gyorsabb ütemben nőttek. 2013-2016. között a termelékenység gyakorlatilag stagnált, 2017-ben azonban elindult a növekedés, de ezzel párhuzamosan a reálbérek növekedése még erőteljesebb volt. 2021-ben és 2022-ben a termelékenység növekedési üteme meghaladta a reálbérek növekedésének ütemét, azonban 2023-ban mindkét tényező esetében csökkenés történt. 2022-2023-ban a reálbérek alacsony növekedésében, illetve csökkenésében kiemelt szerepe volt a magas átlagos inflációnak (14,5% és 20,1%).

Megvizsgáltuk, hogy a munkajövedelem GDP-ből való részesedésének növekedése teremtette-e meg annak a lehetőségét, hogy a reálbérek tartósan jobban növekedjenek, mint a termelékenység³⁵. Az általunk elemzett időszakban **a munkajövedelemnek a GDP-ből való részesedése csökkent** (10. sz. táblázat). Ez azonban szinte teljes mértékben a szociális hozzájárulási adó csökkenésével volt összefüggésben, a bérek és keresetek GDP-n belüli súlya lényegében stagnált.

³⁵ A GDP jövedelmi oldalról felosztható munkajövedelemre és tőkejövedelemre, valamint a termék- és termelési adók és támogatások egyenlegére. A munkajövedelmekbe beletartozik a munkavállalók társadalombiztosítási ellátásának fedezetére a munkáltatók által fizetett adó és járulék, így a szociális hozzájárulási adó is.

A munkajövedelem GDP-ből való részesedése Magyarországon 2013-2023. között (%)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A munkavállalói jövedelem GDP-ből való részesedése	43,9 %	42,6 %	41,9 %	42,9 %	43,0 %	42,1 %	42,1 %	42,0 %	40,7 %	40,6 %	41,1 %
Bérek és keresetek a GDP arányában	35,6 %	34,3 %	33,6 %	34,3 %	35,7 %	35,5 %	36,0 %	36,6 %	35,8 %	36,4 %	36,9 %
Munkaadók társadalombiztosítási befizetései a GDP arányában	8,3%	8,3%	8,3%	8,6%	7,3%	6,6%	6,1%	5,4%	4,9%	4,2%	4,2%

Forrás: KSH STADAT 21.1.1.69 – KSH STADAT 21.1.1.79. alapján, ÁSZ szerkesztés

A termelékenység növekedését meghaladó átlagkereset növekedésnek egy lehetséges magyarázata lehet a **béregyenlőtlenség esetleges növekedése** is. Ha a magas bért keresők fizetésének növekedése meghaladja az alacsony bért keresők fizetésének növekedését, az az átlagkereset és a mediánkereset közötti különbség további növekedését eredményezi. Egy ilyen irányú változás a bérek eloszlásában magyarázatot adhat az átlagkeresetek termelékenységet meghaladó növekedésére. Ugyanakkor az általunk elemzett időszak esetében ez a hipotézis sem állja meg a helyét. 2010. és 2020. között Magyarországon az átlagkereset nominális növekedése 99%, míg a mediánkereset nominális növekedése ennél magasabb, 110% volt (Janák, Szőkéné, 2022), vagyis a jövedelmi egyenlőtlenség nem nőtt, sőt, némileg csökkent.

5.3. A munkaerőpiac feszességének hatása a bérek növekedésének ütemére

A munkaerő iránti megnövekedett kereslet hozzájárulhat a nominális bérek növekedéséhez. Ugyanakkor a **fesztes munkaerőpiac** nem csak a bérek szempontjából teremt kényszerhelyzetet a vállalatok számára. A megdrágult munkaerő miatt a vállalatok rákényszerülhetnek a termelés hatékonyságának növelésére, ami a munkatermelékenység növekedését eredményezi vagy a munkaerő technológiával történő helyettesítését.

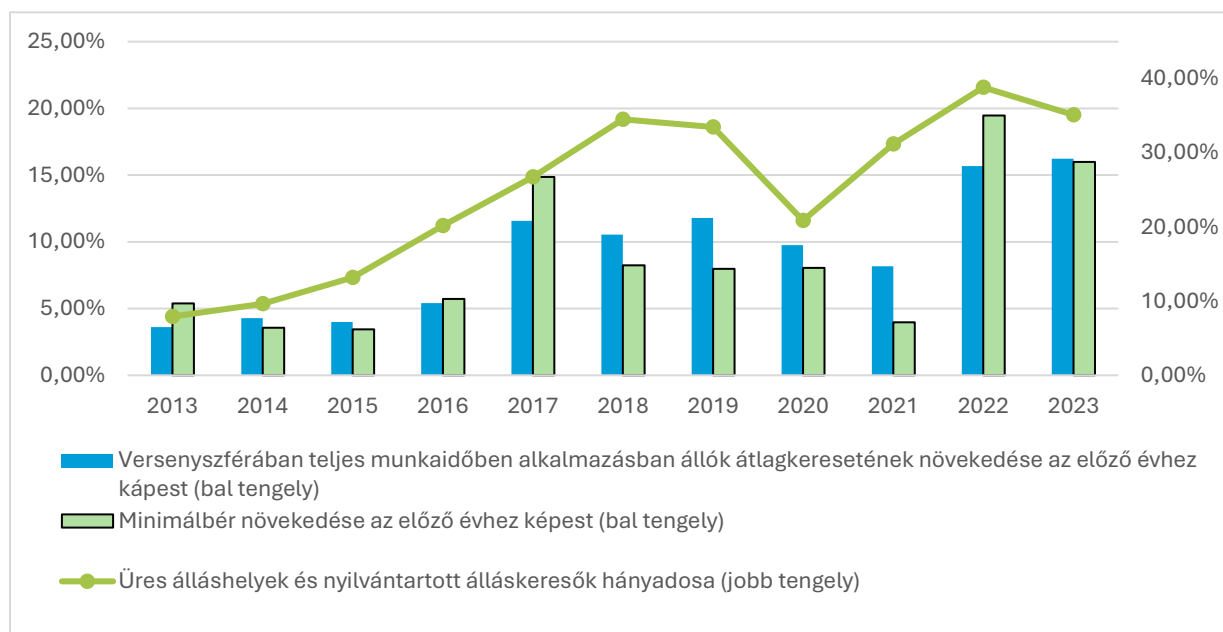
A technológiai fejlesztéssel, a folyamatok automatizálásával a kis- és középméretű vállalkozások esetében nagyobb termelékenység növekedés érhető el, mint a nagyvállalatoknál. Ennek oka részben, hogy a nagyvállalatok esetében a fejlettebb kiindulópont és a folyamatok összetettsége miatt nagyobb volumenű beruházásokra van szükség ahhoz, hogy a termelékenység érdemben javuljon. (Starovatova, 2023)

A 2013. utáni béremelkedést hazánkban leginkább a magas munkakereslet és az alacsony munkanélküliség magyarázza (lásd még: Epich, 2019). A fesztes munkaerőpiac, a minimálbér növekedése, illetve az átlagbérek növekedése között is kapcsolat figyelhető meg, ugyanis a minimálbér emelésének tovagyrűző hatása van a magasabb kereseti csoportokban is (Laporsek et al., 2015, International Labour Organization, 2016).

Bár a 2013. évtől a gazdasági válságot követően beinduló gazdasági növekedéssel együtt az átlagbérek is jelentős emelkedést mutattak Magyarországon, azonban ezek szintje továbbra is számottevően elmarad az EU átlagától (míg 2013-ban az uniós átlag 40 %-a volt, addig 2023-ban már 48 %-a, Eurostat, Nama_10_fte)).

A munkaerőpiac feszessége, a minimálbér nominális értékének növekedése, illetve az átlagbérek nominális értékének növekedése közötti kapcsolatot a 20.sz. ábra szemlélteti.

A munkaerőpiac feszessége, a minimálbérek nominális változása és a versenyszektorban dolgozók átlagbérének nominális változása 2013-2023. között Magyarországon

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.1., 20.1.1.40, 20.1.1.64., 20.8.1.14. alapján, ÁSZ szerkesztés

Az ábrán látható, hogy a munkaerőpiac feszessége egészen 2020-ig nőtt, 2020-ban azonban a COVID járvány következtében a munkaerő-kereslet jelentősen, de az átlagkereset növekedésének mértéke csak csekélyebb mértékben csökkent le.³⁶ 2020-ban és 2021-ben a versenyszféra bérnövekedésének üteme meghaladta a minimálbér emelés ütemét, 2021-ben mintegy kétszerese volt annak az alacsony arányú minimálbér-emelés miatt. A nominális átlagbér növekedése az elemzett időszak első 4 évében (2013-2016.) 5% körül alakult. A 2017-2021. közötti időszakban 10% körül szóródott az éves átlagbér növekedés, míg 2022-ben és 2023-ban ennél is magasabb, 15% fölött volt. 2020-ban a COVID miatt csökkent a munkaerőpiac feszessége, ugyanakkor az üres álláshelyek és a nyilvántartott álláskeresők hányadosának értéke meghaladta 2022-ben és 2023-ban a járvány előtti évek értékeit.

Az üres álláshelyek és a nyilvántartott álláskeresők számának hányadosa folyamatosan nőtt 2013-tól 2019-ig, ezt pedig követte a bérek nominális növekedése. A munkaerő iránti növekvő kereslet mellett a Kormány, a munkáltatók és a szakszervezetek között 2016 novemberében kötött megállapodás is hozzájárult a bérek növekedési ütemének felgyorsulásához.^{37,38}

A minimálbér, illetve a garantált bérminimum emelkedésének üteme és a nemzetgazdasági átlagbér növekedésének üteme között kapcsolat mutatható ki, a minimálbér növekedésének nagyságával közel azonos béremelések jellemzők a magasabb kereseti csoportokban is. Az

³⁶ A teljes munkaidőben foglalkoztatottak átlagkeresete növekedési ütemének jelentősebb visszaesését fékezte, hogy 2020-ban a COVID járvány következtében nőtt a munkanélküliek, illetve a részmunkaidőben dolgozók száma, akik elsősorban az alacsonyabb bérezésű területeken foglalkoztatottak közül kerültek ki (Gáspár és Reizer, 2021).

³⁷ A megállapodás értelmében a minimálbér 15%-os, a garantált bérminimum 25%-os emeléséről döntöttek. Emellett rögzítették a minimálbér (8%) és a garantált bérminimum (12%) 2018-as emelését is.

³⁸ Az elemzés nem tárgyalja az állami szféra béremeléseit, de az átlagkereseteknek 2013-2022. években tapasztalt növekedéséhez érdemben hozzájárult az ágazati bérfelvezetések végrehajtása is.

átlagkereset növekedése a minimálbérek növekedésével hasonló ütemben alakult 2010-2023. közt. (ÁSZ, 2024)

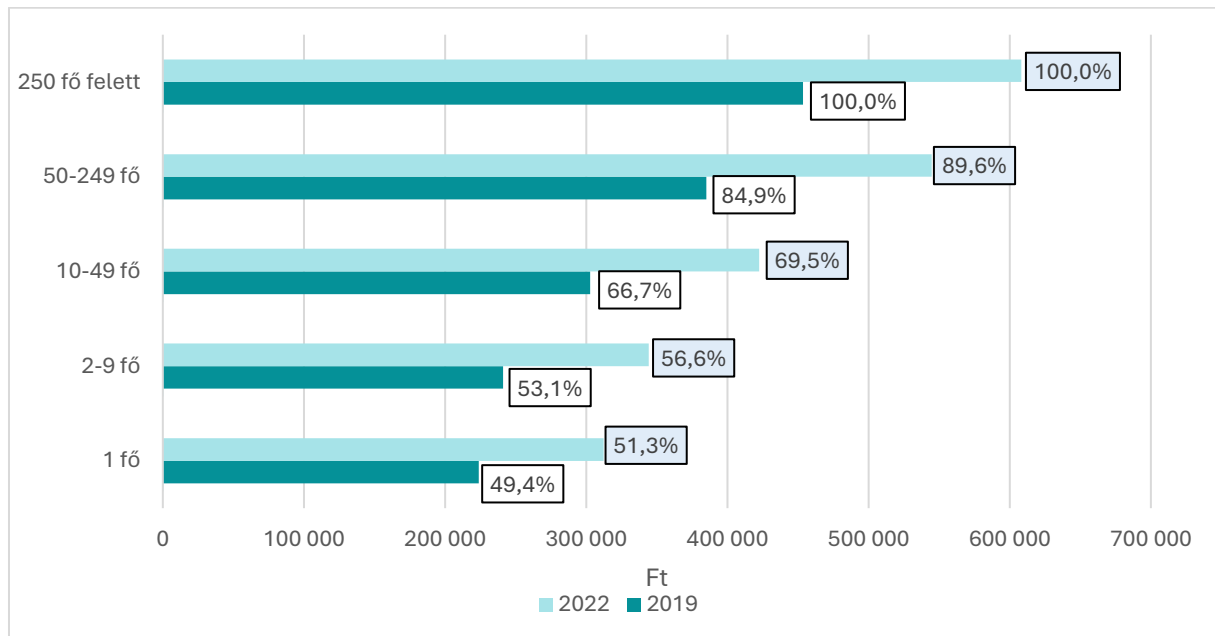
5.4. Termelékenység és bérek az eltérő méretű vállalkozásoknál

A nagyobb méretű vállalatok a méretgazdaságosság révén jellemzően alacsonyabb termelési költséggel tudnak egységnyi terméket előállítani. Egyebek közt a fajlagosan alacsonyabb működési költségek révén keletkező magasabb jövedelemezőség alapján tudnak a nagyvállalatok magasabb béreket fizetni az alkalmazottaiknak. A korábbiakban bemutattuk, hogy a nagyobb méretű vállalatok esetében a termelékenység magasabb, ami alapján várható, hogy a vállalatméret szerint az átlagkereset is különbözik a cégeknél. Kérdés, hogy ha valamelyik méretkategóriában a termelékenység jobban nő, ott a bérfelzárkózás is gyorsabban történik-e.

A 21. ábrában a vállalkozások átlagbéreit és az ezeknél bekövetkezett bérnövekedést mutatjuk be az egyes létszámkategóriák esetében, 2019-ben és 2022-ben.

21. sz. ábra

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresetének összege az egyes vállalati kategóriákban és aránya a nagyvállalati kategóriához mérten, 2019-ben és 2022-ben

Forrás: KSH adatszolgáltatás³⁹, ÁSZ szerkesztés. 2019. és 2022. évi 250 fő feletti vállalatok=100%

Látható, hogy a vállalkozások méretének függvényében jelentős eltérések voltak az elemzett években a teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresetének nagysága között, ugyanakkor arányaiban csökkent a legnagyobb vállalatok és a többi vállalati kategória közötti különbség 2019. és 2022. közt. Minden kategóriában elindult egy felzárkózás a legnagyobb cégeknél kifizetett átlagos bérek irányába, azonban ennek mértéke nem volt jelentős.

A legkisebb, 1 főt foglalkoztató mikrovállalkozások esetében a bruttó átlagkereset a bemutatott időszakban nem tudott jelentősen felzárkózni a legnagyobb cégek béreihez, hozzávetőlegesen 50% körül alakult 2022-ben is. A 2-9 fős mikrovállalkozásoknál 2019-ben az átlagkereset mintegy 53%-a volt a 250 fő feletti vállalkozások átlagkeresetének, 2022-ben pedig annak 56,6%-a, ami nem sokkal jelentősebb növekedés, hasonló a kisvállalatoknál elért növekedéshez (+2,8%pont).

³⁹ Az adatok 2019-2022. évekre állnak rendelkezésre.

A képet némileg árnyalja, hogy az 1 fős vállalkozások esetében a foglalkoztatott jellemzően egy személyben a tulajdonos is, illetve a 2-9 fős vállalkozások esetében gyakori, hogy a tulajdonos beleszámít a foglalkoztatotti létszámba, akik számára kedvezőbb, ha a jövedelmük egy részét osztalékként (tulajdonosi jövedelemként) veszik fel. A tao hatálya alá tartozó nem pénzügyi tevékenységet végző vállalkozások körében a 2021-2023. közötti éveket tekintve a kifizetett osztalék és a személyi jellegű ráfordítások aránya az 1 fős vállalkozások körében 51%, a 2-9 fős vállalkozások körében 31%, míg a többi vállalkozás körében lényegesen alacsonyabb, 18% volt (NAV 2023, NAV 2024). A középállalatoknál ugyancsak mintegy 4%-ponttal nőttek a keresetek 2022-ben a legnagyobb vállalatok béreihez viszonyítva. A 250 fő feletti cégeknél nominálisan 34,1%-kal nőttek a bruttó keresetek 2019-hez képest.

A legkisebb arányban tehát a mikrovállalkozások (1-9 fő) által alkalmazottak átlagkeresete nőtt a nagyvállalatokhoz képest. Ezenél azonban termelékenység-növekedés nem történt, sőt, nőtt a termelékenységi rés 2017-2020 és 2020-2023 közt is (lásd a 11. ábrán.) A fentiek alapján tehát igazolódni látszik, hogy **a magasabb hozzáadott érték magasabb átlagbéreket tesz lehetővé**, és a legmagasabb termelékenységű vállalkozások fizették a bemutatott időszakban a legmagasabb átlagbért. A bérszínvonal összességében a kiegyenlítődés irányába mozdult el, amit részben a minimálbérnek és a garantált bérminimumnak az emelése eredményezett, tekintettel arra, hogy a kisebb vállalkozásoknál nagyobb arányú a minimálbéren foglalkoztatottak aránya.

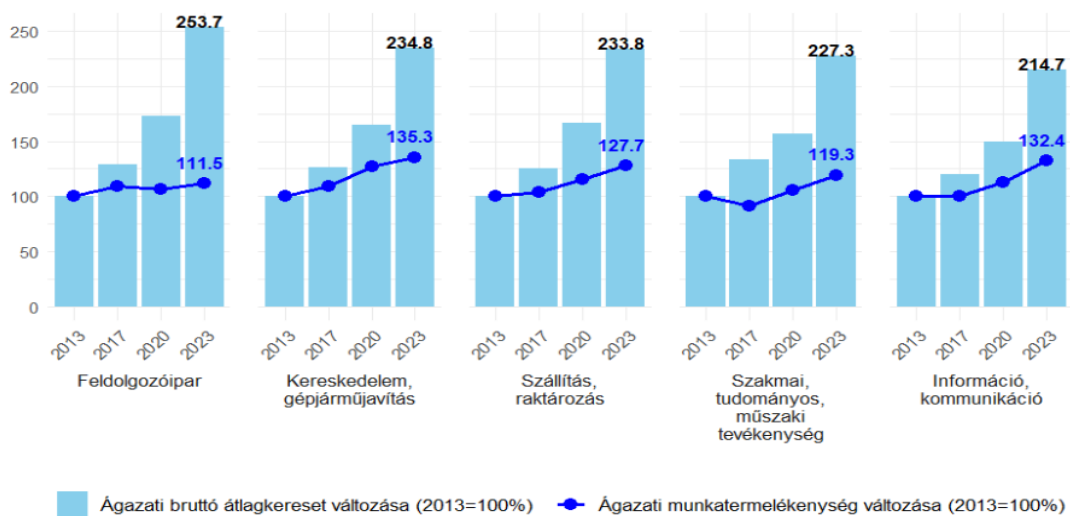
5.5. Termelékenység és bérek az egyes nemzetgazdasági ágakban

Az átlagkereset változását vizsgálva a legnagyobb hozzáadott értéket előállító ágazatok esetében a munkatermelékenység növekedése és az átlagkereset növekedése alapján megállapított sorrend eltér egymástól.

A 22. ábra ágazonként mutatja be az átlagkereset és a munkatermelékenység változását.

22. sz. ábra

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresetének (Ft) és a munkatermelékenység reálértékének a változása a legnagyobb hozzáadott értéket termelő nemzetgazdasági ágakban (2013=100%)

Forrás: KSH STADAT 20.8.1.6. és Eurostat alapján, ÁSZ szerkesztés

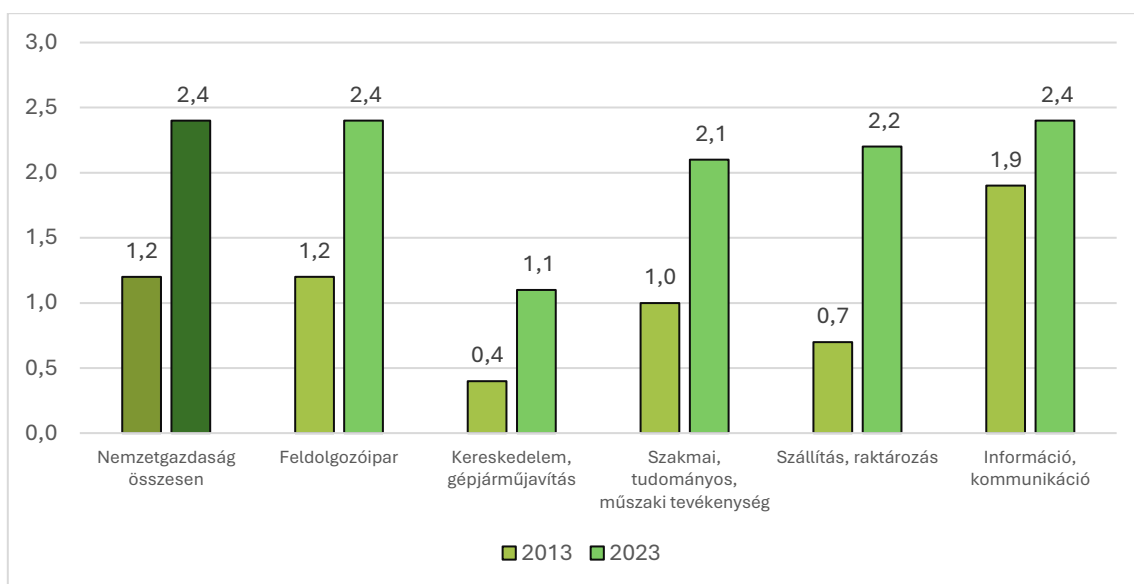
A legdinamikusabb termelékenység-növekedés az elemzett időszakban (2013-tól) a Kereskedelem, gépjárműjavítás és az Információ, kommunikáció ágban történt, miközben az

átlagbérek a legnagyobb mértékben a feldolgozóiparban foglalkoztatottak körében nőttek. A bruttó bérek növekedése minden ág esetében jóval meghaladta a termelékenység növekedését: a legnagyobb eltérés a feldolgozóiparhoz kapcsolódó bérek esetében van (a termelékenység növekedése a bérnövekedés csak mintegy 44%-a volt a 2013-2023. közötti időszakban). Leginkább az Információ, kommunikáció ágazat átlagbérének változása követte le a termelékenység növekedését (az a bérnövekedés 62%-át tette ki volt a 2013-2023. közötti időszakban). A legmagasabb bérek az Információ, kommunikáció ágazatot jellemezték egész időszakban, és itt volt az elemzett időszakban a legalacsonyabb arányú a bérnövekedés (114,7%-os).

A termelékenység és bérezés növekedése közti aránytalansághoz az egyes ágazatokban hozzájárulhat a munkaerőpiac feszessége is. Az üres álláshelyek arányát ágazatonként a 23. sz. ábra mutatja be.

23. sz. ábra

Az üres álláshelyek aránya az összes álláshelyhez viszonyítva a legnagyobb hozzáadott értéket előállító nemzetgazdasági ágazatokban 2013-ban és 2023-ban (%-ban)

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.65. alapján, ÁSZ szerkesztés

A vizsgált időszakban a legnagyobb növekedés a munkaerőhiányban a Szállítás, raktározás és Kereskedelem, gépjárműjavítás ágazatokban volt tapasztalható (3,1-szeres és 2,8-szoros növekedés), míg a növekedés 2013-hoz képest a legkevésbé az Információ, kommunikáció ágazatot érintette (1,3-szoros). Különös módon abban az ágazatban nőttek a legkevésbé a bérek (22. ábra), ahol az egyik legnagyobb arányú volt a munkaerőhiány (Információ, kommunikáció). Erre magyarázatot adhat, hogy itt eleve magasabbak voltak az átlagbérek az időszak elején, mint a többi nemzetgazdasági ágban (KSH STADAT 20.1.1.47.) A másik olyan ágazat, ahol magas volt a betöltetlen álláshelyek aránya 2023-ban, a Feldolgozóipar volt, és ebben az ágazatban jelentős bérnövekedés következett be 2013-hoz képest.

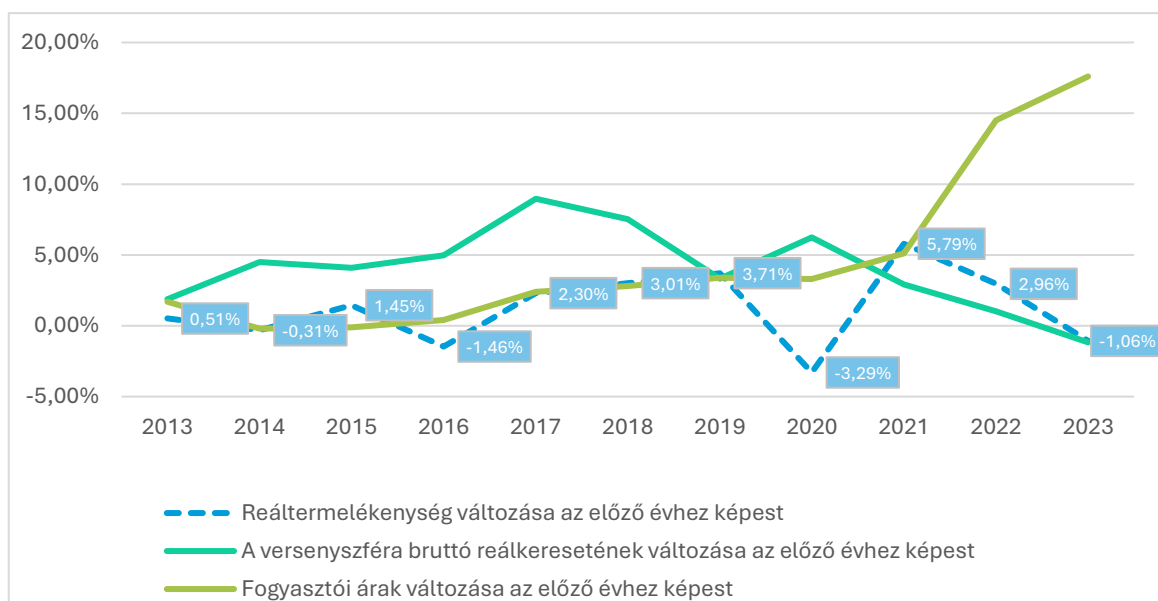
6. A MUNKABÉREK MUNKATERMELÉKENYSÉGET MEGHALADÓ NÖVEKEDÉSÉNEK INFLÁCIÓS HATÁSAI 2013-2021. KÖZÖTT

A reálbérek növekedése (a „magas nyomású gazdaság” elvének megfelelően) ösztönzőleg hat a munka termelékenységének fokozására. A kulcskérdés, hogy a munkabérek dinamikus növelése rövidtávon a termelékenység fokozására vagy az infláció növekedésére gyakorol nagyobb hatást.

Az elemzésben feltártuk, hogy az elemzett időszak első felében a foglalkoztatás jelentősen nőtt, a munkaerőpiac pedig feszes maradt a 2017. évet követően. Mindezek hatására a munkabérek nominális növekedése nem lassult, ami inflációs kockázattal járt. A fogyasztói árak, a reáltermelékenység, illetve a versenyszektorban teljes munkaidőben alkalmazásban állók átlag reálkeresetének az előző évhez mért változását a 24. sz. ábra szemlélteti.

24.sz. ábra

A fogyasztói árak, a reáltermelékenység és a versenyszféra bruttó reálkeresetének évenkénti változása 2013-2023. között Magyarországon

Forrás: KSH STADAT 1.1.1.1. & KSH 20.1.1.40 & Eurostat nama_10_lp_ulc. alapján, ÁSZ szerkesztés

Bár a 2013-2018. közötti időszak minden évében meghaladta a reálbérek növekedése a reáltermelékenység növekedését, az infláció alacsony volt egészen 2021-ig. (Eddig az évig, a fogyasztói árak növekedése 2019-ben volt a legmagasabb (3,4%)). 2021-ben a termelékenység az alacsony 2020. évi bázis miatt, míg az infláció külső tényezők hatására emelkedett. 2022-ben az infláció az orosz-ukrán háború, ill. az energiaválság hatására jelentősen felpörgött. 2023-ban a reáltermelékenység és a reálbérek is csökkentek, az utóbbi a magas infláció miatt. Látható, hogy a 2013-2020. közötti időszakban a munkabérek termelékenységet meghaladó növekedése nem eredményezte a fogyasztói árak túlzott növekedését, azonban a 2020 utáni években – külső tényezők hatására is – az infláció lényegesen nőtt.

Az alábbiakban megvizsgáljuk, hogy milyen tényezők játszhattak szerepet abban, hogy a nominális béreknek a munka termelékenysége növekedésénél lényegesen nagyobb mértékű emelése nem vezetett az infláció megrugásához. A következő tényezőket elemeztük: A társadalmi jövedelmek változása, a megtakarítások alakulása, a szociális hozzájárulási adó

csökkentésének hatásai és a szürkegazdaság visszaszorításának, a bérek kifehéritésének hatásai.

6.1. A társadalmi jövedelmek változása

Az elemzésben azt vizsgáljuk, hogy a **társadalmi jövedelmek**⁴⁰ kevésbé emelkedtek-e, mint a bérek – illetve a társadalmi jövedelmekre kifizetett források összege kevésbé emelkedett-e, mint a bérekre kifizetett forrásoké (pl. létszámcsökkenés hatására), mert ha igen, akkor ez mérsékelte a bérek növekedéséből adódó inflációs hatást. A társadalmi jövedelmek jelentős részét, mintegy 80%-át az öregségi ellátások teszik ki, így a társadalmi jövedelmek változását leginkább ezek alakulása határozza meg.

Az ország lakosságának mintegy egynegyede részesül **nyugdíjban, ellátásban**⁴¹, **járadékban, vagy egyéb járandóságban**. Az öregségi nyugdíjasok száma 2013-ban meghaladta a 2 millió főt, míg az összes szociális ellátásban részesülő⁴² száma 2 869 ezer fő volt. A nyugdíjasok számában az elemzett időszakban nem történt érdemi változás, míg az összes ellátásban részesülő száma mintegy 400 ezer fővel csökkent.

A társadalmi jövedelmek jelentős részét kitevő, a megállapított nyugdíjakra vonatkozó nyugdíjellátás növekedését az infláció határozza meg, így erre a bérek növekedésének nincsen közvetlen hatása. A társadalmi jövedelmeken belül az öregségi ellátásoknál lényegesen kisebb összeg kerül kifizetésre családdal kapcsolatos támogatásként, ugyanakkor ezek között vannak olyan elemek, amelyek a bérhez kötöttek (csecsemőgondozási díj és gyermekgondozási díj), így a bruttó átlagkeresethez hasonlóan ezekben a transzferekben a bruttó átlagkeresethez hasonló növekedés látható. A csecsemőgondozási díj 2021. júliusa előtt a bruttó fizetés 70%-ában került meghatározásra, 2021. július óta azonban a bruttó fizetés 100%-a. Az emelés hatására a CSED kifizetések a bruttó átlagkeresetnél lényegesen nagyobb mértékben nőttek 2021-ben és 2022-ben.

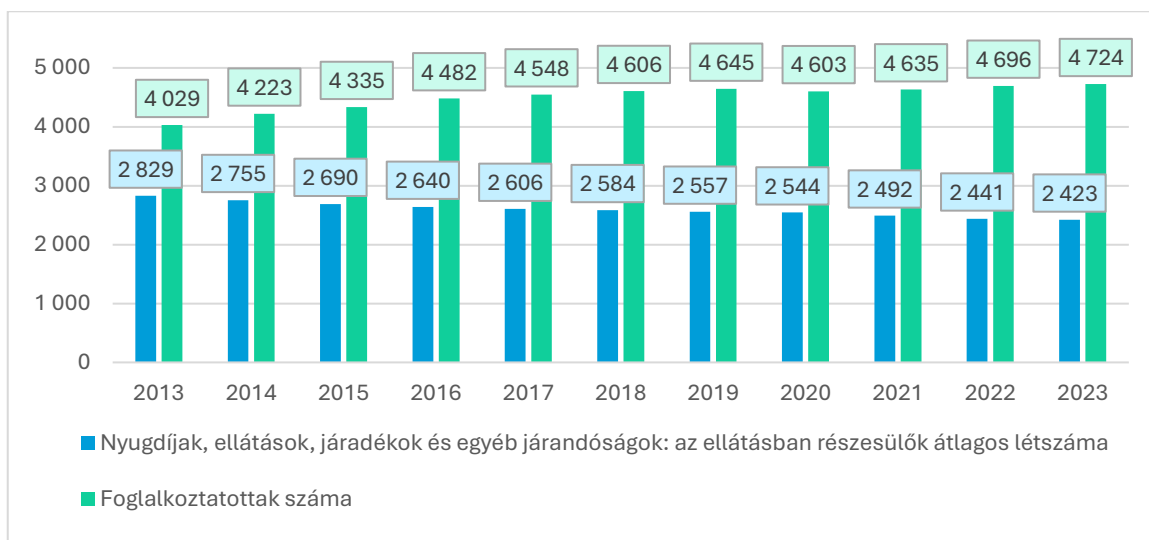
Az ellátásban részesülők számában és a foglalkoztatottak számában a 2013-2023. időszakban történt változások a 25.sz. ábrán láthatók.

⁴⁰ Családdal, gyermekkel kapcsolatos ellátások, munkanélküli-ellátások, öregségi ellátások, egyéb szociális ellátások (KSH STADAT 14.1.1.9.)

⁴¹ Az ellátás fogalom körébe a KSH módszertana szerint egyes szociális támogatások tartoznak (https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/szo_modsz.html)

⁴² Az összes ellátásban részesülők száma alatt azon személyek számát értjük, akik a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság által folyósított ellátásban részesülnek. Az öregségi nyugdíjon kívül ilyen ellátás az életkoron alapuló ellátás, a megváltozott munkaképességűeknek járó ellátás, az özvegyi és szülői nyugdíj és az árvaellátás.

Az ellátásban részesülők és a foglalkoztatottak számának változása 2013-2023. között Magyarországon, ezer főben

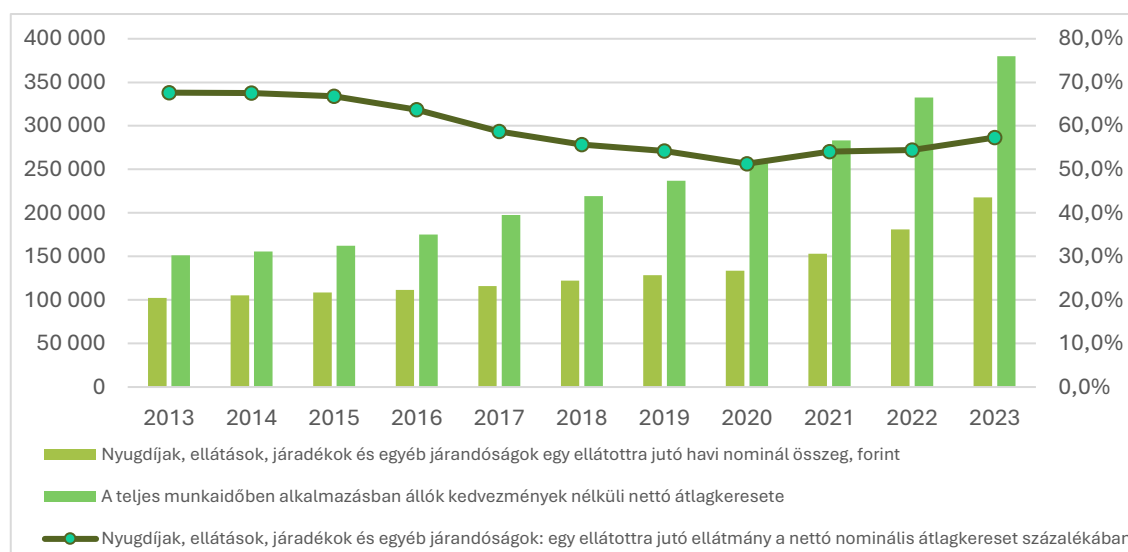

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.2. és KSH STADAT 25.1.1.38. alapján, ÁSZ szerkesztés

Az elemzett időszakban a nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők számának folyamatos csökkenésével párhuzamosan a foglalkoztatottak száma nőtt. Ez alapján a jövedelmek inflációra gyakorolt hatásában a munkabéreknek nőtt a szerepe, míg a társadalmi jövedelmeknek csökkent.

A 26.sz. ábra azt szemlélteti, hogy az elemzett időszakban az ellátások átlagos összege hogyan változott a munkajövedelemhez képest.

A nyugdíjak, ellátások, járadékok, egyéb járandóságok, valamint a munkabérek változása 2013-2023. között Magyarországon

Forrás: KSH STADAT 20.1.1.57. és KSH STADAT 25.1.1.38. alapján, ÁSZ szerkesztés

Amennyiben az átlagos társadalmi jövedelem ugyanolyan mértékben nőtt, mint a munkajövedelem, akkor az infláció emelkedésében betöltött szerepe is azonos volt azzal. Az

ábrán azt látjuk, hogy az elemzett időszak első három évében a társadalmi jövedelmek munkajövedelmekhez viszonyított aránya nem változott, vagyis e három évben a munkajövedelmekkel azonos mértékben nőttek. 2015. után azonban a munkabérek növekedése meghaladta a társadalmi jövedelmek növekedését 2020-ig. Ezt követően változott a trend, a 2020. utáni években a társadalmi jövedelmek gyorsabban nőttek, mint a munkabérek.

A 2013-2015. közötti időszakban a nyugdíjak, ellátások, járadékok és egyéb járandóságok egy ellátottra jutó nettó összege 101 ezer forintról 106 ezer forintra, míg a teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezmények nélküli nettó átlagkeresete 151 ezer forintról 162 ezer forintra emelkedett. Ez a társadalmi jövedelmek esetében 5,9%-os, míg a munkajövedelmek esetében 7,5%-os emelkedésnek felel meg, vagyis ebben az időszakban a társadalmi jövedelmek és a munkajövedelmek változása között nem volt lényeges eltérés. Ezt követően viszont lényegesen nőtt a társadalmi és munkajövedelmek közötti különbség. 2020-ban a nyugdíjak, ellátások, járadékok és egyéb járandóságok egy ellátottra jutó havi átlagos összege 129,4 ezer forint volt, ami alapján a 2015-2020 között mindössze 21,6%-os emelkedés történt. Ezzel szemben a kedvezmények nélküli nettó átlagkereset 2015-2020 között 162 ezer forintról 270 ezer forintra, vagyis 66,0%-kal emelkedett. 2020 után a társadalmi jövedelmek növekedési üteme felgyorsult. A 2020-2023. közötti időszakban a nyugdíjak, ellátások, járadékok és egyéb járandóságok egy ellátottra jutó havi nominális összege - a 13. havi nyugdíj visszaépítésének köszönhetően - 47,2%-kal nőtt, míg a teljes munkaidőben alkalmazásban állók nettó átlagkeresete 46,1%-kal. (KSH STADAT 25.1.1.38., 20.1.1.1.)

A 2013-2020. közötti években a társadalmi jövedelmek növekedése elmaradt a munkabérek növekedésétől. Így a **nyugdíjban, illetve egyéb ellátásban részesülő**, mintegy 2,6 millió ember jövedelmének vásárlóereje nőtt, de **kisebb mértékben, mint a munkabért keresők vásárlóereje**. Ez pedig hozzájárulhatott ahhoz, hogy a bérjövdelem vásárlóerő növekedése kevésbé okozza az infláció emelkedését. 2021-től a nyugdíjak és a munkabérek emelkedésének mértéke közeledni kezdett egymáshoz, és a növekedés mértéke alapján ebben az időszakban megszűnt a társadalmi jövedelmek béreknél lassabb ütemű növekedésének inflációt visszafogó hatása.

6.2. A megtakarítások alakulása

A megtakarítási ráta kifejezi, hogy a háztartások az adott évben rendelkezésükre álló jövedelemből mennyit tartanak tőkejavakban, pénzügyi eszközökben. A háztartások a rendelkezésre álló jövedelem fennmaradó részét fogyasztásra fordítják.

A lakosság megtakarítási szokásai a keresleti oldal által okozott inflációra vannak hatással. A lakosság megtakarításai mindazonáltal nem csak a munkajövedelemből, hanem a társadalmi jövedelmekből és a tőkejövedelemből is származhatnak, az utóbbiakból keletkező megtakarítás csak közvetetten mérsékli a munkabérek gyors növekedésének inflációs hatását.

A háztartások rendelkezésre álló jövedelmének jelentős részét, mintegy 65%-át a háztartások bérből, keresetekből származó bevételei teszik ki. Ebben az arányban a 2013-2023. közötti időszakban nem történt lényegi változás. A transzferjellegű jövedelmek aránya 2013-ban még 28,6%, 2023-ban már csak 21,5% volt a háztartások rendelkezésre álló bevételein belül. A tőkejövedelmek aránya viszont a 2013. évi 6,3%-ról 2023-ra 10,8%-ra emelkedett. (KSH 21.1.1.33.)

Több kutatás (Dirschmid és Glatzer (2004), Palenzuela és Dees (2016), Kolasa és Liberda. (2014)) is **pozitív kapcsolatot mutatott ki a reálkeresetek növekedése és a megtakarítási ráta között**. Ha a jövedelmek növekedésével párhuzamosan a megtakarítási ráta is növekszik, az azt jelenti, hogy a lakosság fogyasztási cikkek és szolgáltatások iránti kereslete nem a

rendelkezésre álló jövedelmének növekedése arányában növekszik A megtakarítási ráta növekedése tehát mérsékelheti a keresleti inflációt.

A háztartások megtakarítási rátájának alakulását, a nominális munkajövedelemnek, illetve a reáljövedelemnek a növekedését a 11.sz. táblázat mutatja be.

11.sz. táblázat

A háztartások megtakarítási rátája, a havi bruttó munkajövedelem és a reáljövedelem növekedése az előző évhez képest 2013-2023. között Magyarországon

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Megtakarítási ráta	12,8%	13,1%	12,8%	12,5%	12,9%	15,3%	16,2%	17,1%	18,7%	16,5%	19,0%
Havi bruttó munkajövedelem növekedése	3,7%	2,6%	4,3%	6,1%	12,6%	11,4%	10,6%	9,6%	9,1%	17,2%	14,3%
Reáljövedelem növekedése	1,7%	3,2%	4,4%	5,7%	10,3%	8,3%	7,6%	6,3%	3,6%	2,5%	-2,9%

Forrás: Eurostat nasa_10_ki, KSH STADAT 20.1.1.1. és KSH STADAT 20.1.1.63. alapján ÁSZ szerkesztés

A táblázatból kiolvasható, hogy 2013. és 2017. között a megtakarítási ráta lényegében stagnált. Ettől kezdődően azonban 2021-ig folyamatosan és jelentős mértékben emelkedett. Következésképpen a nominális bérek dinamikus emelkedésének egy része megtakarításokban csapódott le, ami mérsékelte az inflációs hatást. A 2022-ben drámaian felgyorsult infláció hozzájárult ahhoz, hogy a háztartások megtakarítási rátája magasabb legyen, mint a megelőző években. Látható továbbá az is, hogy az elemzett időszak második felében a magasabb megtakarítási ráta mellett a nominális bérek növekedési üteme is gyorsabb volt, ugyanakkor a növekvő infláció hatására a reáljövedelem növekedése üteme lassult (vagy csökkenésbe fordult), de a lassulás ellenére a megtakarítási ráta nőtt. Ennek oka a lakosság óvatossági motívumaiban keresendő, a csökkenő reálkeresetek miatt a fogyasztás elhalasztásával reagáltak. **A magasabb megtakarítási ráta tehát csökkentette a kereslet növekedése által generált inflációs nyomást.**

6.3. A szociális hozzájárulási adó csökkentésének hatásai

A bruttó átlagkeresetek növekedését fékezheti a bérre rakódó adók és járulékok mértéke. A magyar adórendszerbe 2012-ben került bevezetésre a szociális hozzájárulási adó, ami akkor 27% volt (a munkaadók által a bérek után kell megfizetni). Ennek mértéke csökkent le 2017. január 1-től 22%-ra, 2018. január 1-től 19,5%-ra, 2019. július 1-től 17,5%-ra, 2020-tól 15,5%-ra (és 2022-től 13%-ra). A csökkentések azt eredményezték, hogy a nominális bérek dinamikus növekedése ellenére a vállalatok által fizetett szociális hozzájárulási adó összességében alig változott, sőt 2016-hoz képest némileg csökkent. (KSH STADAT 21.1.1.15. és 21.1.1.16)

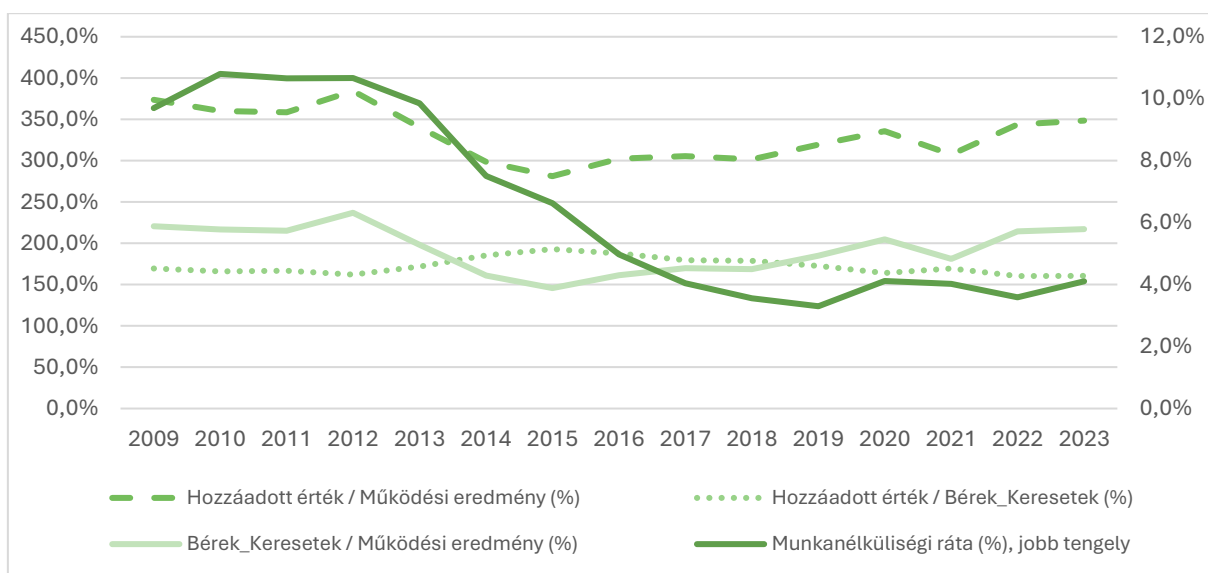
Az adókulcs ilyen mértékű csökkentése is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a vállalkozások nagyobb összegű béremelést tudjanak végrehajtani, mint amekkorát a termelékenység növekedése indokolt volna. **A szociális hozzájárulási adó csökkentése tehát részleges fedezetet biztosított a munkabérek nagyarányú növelésére.** Ugyanakkor a béremelések termelési költségekre gyakorolt növelő hatását csak részben kompenzálta, ami a termelői árak emelkedéséhez vezetett. A GDP implicit árindexe már 2017-2019. között is jelentősen emelkedett, ez azonban csak tompítottan jelentkezett a fogyasztói árindex növekedésében,

azaz az inflációban. Az adómérték csökkentésének ellenére a munkabéreknek a munkatermelékenységet meghaladó emelése kedvezőtlenül hatott a vállalatok eredményességére, az egy forint munkabérre eső működési eredményük ugyanis 2017-től kezdve folyamatosan csökkent. Ez annak volt a következménye, hogy a reálbérek gyorsabban nőttek, mint a termelékenység, vagyis az egy forint munkabérre jutó hozzáadott érték csökkent. Magasabb termelékenység esetén egy vállalat egységnyi erőforrás felhasználásával nagyobb hozzáadott érték előállítására képes, a hatékonyabb termelés alapvetően a vállalat eredményében is megmutatkozik, ezért feltételezzük, hogy a hozzáadott érték növekedésével nő a működési eredmény is (a magasabb bevétel és magasabb profit révén). A működési eredmény növekedése pedig a bérek növekedésével járhat együtt.

A munkabérre jutó hozzáadott érték csökkenésének a folyamatát a nem pénzügyi vállalatok adatai alapján szemlélteti a 27. sz. ábra⁴³.

27. sz. ábra

A nem pénzügyi vállalatok⁴⁴ bérköltségének a hozzáadott értékhez és a működési eredményhez viszonyított aránya Magyarországon 2009-2023. közt (%)

Forrás: KSH STADAT 21.1.1.15., ÁSZ szerkesztés

A hozzáadott értéknek a bérekhez viszonyított aránya a nem pénzügyi vállalati szektor esetében a 2013. évi 171,7%-ról 2015-re 192,9%-ra nőtt, majd 2023-ra 160,6%-ra csökkent; a trend változása a 2013-2016. közötti erőteljes munkanélküliség csökkenéssel párhuzamosan történt a nemzeti számlák adatai esetében is. A bérek 2015-ig lassabban növekedtek, mint a hozzáadott érték. Ez a tendencia azonban megfordult, ennek következtében a hozzáadott értéken belül egyre nagyobb arányt képviseltek a bérek, és ezzel arányosan ennyivel kisebbet a működési eredmény. Ez az oka annak, hogy a vállalkozások nyereséghányada (a működési eredmény/hozzáadott érték mutató) csökkent.

⁴³ A pénzügyi szektor szerepeltetése nem indokolt, mivel ennek vállalatai, a bankok, biztosítók, befektetési társaságok stb. jellemzően nagy hozzáadott értéket állítanak elő viszonylag kevesebb munkaórával. Elsősorban szolgáltatásokat nyújtanak, amelyekben a tőke és a szakértelem nagy szerepet játszik.

⁴⁴ A nem pénzügyi vállalatok az infláció, a keresetek és a termelékenység kapcsolatának elemzése szempontjából jól reprezentálják a versenyszférát. Ezen vállalatok három fő csoportja: termelő, kereskedő és szolgáltató vállalatok.

A **hozzáadott érték nettó működési eredményhez viszonyított aránya** együtt mozgott a bérek és keresetek nettó működési eredményhez viszonyított arányával, vagyis amikor nőtt a hozzáadott érték aránya, akkor a bérek is növekedtek (a működési eredményhez viszonyítva). Ezzel szemben azonban a hozzáadott érték bérekhez/ keresetekhez viszonyított aránya ellentétesen mozgott a hozzáadott érték nettó működési eredményhez viszonyított arányával, vagyis amikor a hozzáadott érték nettó működési eredményhez viszonyított aránya nőtt, akkor a bérekhez viszonyított aránya csökkent. Mindez azt mutatja, hogy amennyiben a növekvő foglalkoztatotti létszám mellett a reálkeresetek növekedési üteme meghaladja a reál termelékenység növekedési ütemét, akkor a hozzáadott érték bérekhez viszonyított aránya csökken. A hozzáadott érték munkabérekhez viszonyított arányának 2015. utáni csökkenésében a munkaerőpiac egyre feszesebbé válása és így a munkavállalók javuló érdekérvényesítési pozíciója fontos szerepet játszott.

A fentiek mellett a 2013-2022. években az **adóéknak** - vagyis a munkadói és munkavállalói terhek teljes munkaerőköltséghez viszonyított arányának – a jelentős **csökkenése** is hozzájárult ahhoz, hogy a vállalkozások a termelékenység növekedését meghaladó béremelést hajtsanak végre. (MNB, 2022) 2023-ban ugyanakkor már nem csökkent tovább az adóék hazánkban, és a magas infláció következtében a reálbérek is csökkentek (míg a bruttó átlagkereset 16,4%-kal nőtt, a reálkereset 2,9%-kal csökkent 2022-höz képest. (KSH, OECD 2024))

6.4. A szürkegazdaság visszaszorításának, a bérek kifehéritésének hatásai

A szakirodalomban rejtett gazdaságról – szürke- és feketegazdaságról - akkor beszélnek, amikor fennáll a tevékenység hatóságok előli elrejtésének a motivációja: az adóelkerülés; egyes munkaerőpiaci szabályozások be nem tartása, mint például a hivatalos bérfizetés nagysága, a maximális munkaórák száma vagy a munkahelyi biztonsági előírások. (Balog, 2014) Az IMF (2018) elemzése szerint Magyarországon 2017-ben a GDP-hez viszonyítva 22,8%-os volt a rejtett gazdaság (shadow economy) mérete.

A szürkefoglalkoztatás fehéredési folyamata azt jelenti, hogy – egyebek mellett – a munkáltatók bejelentik a korábban a munkavállalóknak béren kívül fizetett munkabért, vagy annak egy részét. Ennek következtében növekszik a statisztika által is mért bértömeg. Ha a kifizetés már korábban regisztrált dolgozók számára történik, akkor ez emeli a hivatalos statisztika által kimutatott átlagkeresetet is. A korábban nem bejelentett alkalmazottak és munkabérük bevallása növeli a foglalkoztatottak számát és a bértömeget, ám valószínűleg csökkenti a nemzetgazdasági szintű átlagkeresetet, mivel az ily módon foglalkoztatottak bére is jellemzően alacsonyabb, mint az átlagkereset.

A vizsgált időszakban számos intézkedés járult hozzá az informális gazdaság fehéredéséhez, az értékesítés, illetve a szállítás területén elsősorban a digitalizáció térnyerése révén (pl. online pénztárgépek, online számlarendszer, elektronikus közúti áruforgalom ellenőrző rendszer). Ezekkel párhuzamosan a munkajövedelmet terhelő adók vonatkozásában jelentős könnyítések történtek a vizsgált időszakban és azt megelőzően is. A szociális hozzájárulási adó mértékének csökkentése mellett, a személyi jövedelemadó mértéke 2016-ban 16%-ról 15%-ra csökkent, 2022-ben kivezték a munkáltató által fizetett szakképzési hozzájárulást.

A keresetstatisztika keretében a KSH információt gyűjt a teljes munkajövedelemre, amely a kereseten felül tartalmazza az egyéb munkajövedelem értékét is, ami a munkavégzés ellentételezésére a kereseten felül nyújtott, jellemzően természetbeni javadalmazásokat jelenti (pl. étkezési térítés, munkába járással kapcsolatos költségtérítés, lakhatási költségtérítés). Ezzel szemben a nemzeti számlák rendszerében (KSH STADAT 21.1.1.) nem csak a megfigyelt, hanem

a nem megfigyelt gazdasági tevékenységekből származó jövedelmekre adott becslés is megjelenik, (azaz a szürke- és feketejövedelmek is). A két statisztikából származó összehasonlítható mutatók szintje között az eltérés az elmúlt években jelentősen csökkent, vagyis a gazdaság fehéredésének hatása egyre inkább megjelent a keresetstatisztika adataiban is (Janák, Szőkéné 2022.)

A feketén, azaz regisztráció nélkül foglalkoztatottak bejelentése által létrejövő fehéredés nem járul hozzá az átlagbérek növekedéséhez, hiszen az alapvetően nem a magasabb státuszú munkakörök esetében történik meg, hanem jellemzően az alacsonyabb bérezésű munkakörökben. Ez tehát inkább fékezi a kimutatott átlagbérnövekedés ütemét. Ezzel szemben a már regisztrált munkavállalók számára fizetett munkabéren kívüli juttatások bejelentése, a bejelentett bérek emelése növeli az átlagkereseteket.

Mivel a fehéredés csak a statisztikailag mért bértömeg összegét növelte meg, (a „kifehéredett” pénzmennyiség már nagyrészt korábban is forgalomban volt), ez a hatás a vásárlóerő és ezen keresztül az inflációs szívó hatás növekedéséhez csak elenyésző mértékben járult hozzá.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aiyar, M. S., Ebeke, C., Shao, X. (2016): The Impact of Workforce Aging on European Productivity, IMF Working Paper <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16238.pdf>
- Állami Számvevőszék (2018): Elemzés az aktivitási ráta alakulásáról. https://www.asz.hu/dokumentumok/aktivitasi_rata_20180416.pdf
- Állami Számvevőszék (2019a): Elemzés az alacsony gazdasági aktivitású társadalmi csoportok aktivitási rátája növelésének lehetőségeiről. <https://www.asz.hu/elemezsek-archivum>
- Állami Számvevőszék (2019b): Állami befektetésösztönzés és munkahelyteremtési intézkedések. <https://www.asz.hu/elemezsek-archivum>
- Állami Számvevőszék (2022a): A foglalkoztatottak képzettség szerinti összetételének változása, és ennek hatása a gazdasági növekedésre. (nem nyilvános dokumentum)
- Állami Számvevőszék (2022b): Foglalkoztatás a COVID-19 járvány idején, a gazdaságvédelmi akcióterv és a gazdaság újraindítását szolgáló eszközök munkaerőpiacra gyakorolt hatásai. (nem nyilvános dokumentum)
- Állami Számvevőszék (2024): A bérarányos államháztartási bevételek rövidtávú előrejelzési modellje (nem nyilvános dokumentum)
- Állami Számvevőszék (2025): Külföldi működőtőke beruházásokhoz nyújtott közvetlen költségvetési támogatások szempontrendszere és azok érvényesülése. https://www.asz.hu/dokumentumok/EKD_elemzes_nyilvanossagra_0422.pdf
- Balaton, A. (2022): Még messze Ausztria, sőt az uniós átlag is: több területen óriási a lemaradásunk. <https://novekedes.hu/elemezsek/meg-messze-ausztria-sot-az-unios-atlag-is-tobb-teruleten-oriasi-a-lemaradasunk>
- Balog Á. (2014): Adóelkerülés és rejtett gazdaság Magyarországon. <https://www.mnb.hu/letoltes/balog-15-30.pdf>
- Beke, K. (2021): Európa növekedési bajnoka: kelta tigris vagy mindenkit átverő bűvész? <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20210624/europa-novekedesi-bajnoka-kelta-tigris-vagy-mindenkit-atvero-buvesz-488138>
- Belházy Illés Á., Végső T., Bódi-Schubert A. (2018): A magyarországi mikro-, kis- és középvállalkozások fizetési szokásainak elemzése – fókuszban a készpénzhasználat. <https://www.mnb.hu/letoltes/hsz-17-4-t3-belhazyne-illes-vegso-bodi-schubert-1.pdf> Hitelintézeti Szemle, 17. évf. 4. szám, 2018. december, 53–94. o.
- Bergeaud, A., Cette, G., Lecat, R. (2016): Productivity Trends in Advanced Countries between 1890 and 2012. Review of Income and Wealth, 62(3), 420–444. <http://www.longtermproductivity.com/download.html>
- Berta, A. (2024): Ebben lehet a termelékenységi felzárkózás titka. <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20240805/ebben-lehet-a-termelekenysegi-felzarkozas-titka-701953>
- Bobeica, E., Ciccarelli, M., & Vansteenkiste, I. (2019): The link between labor cost and price inflation in the euro area (No. 2235). ECB Working Paper. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2235~69b97077ff.da.pdf>
- Calvo-Sotomayor, I., Laka, J. P., Aguado, R. (2019): Workforce Ageing and Labour Productivity in Europe. Sustainability 2019, 11(20), 5851. <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/20/5851>
- Csath, M. (2021): Közepes fejlettség, gazdasági szerkezet, termelékenység és az MKKV szektor. Köz-gazdaság-Review of Economic Theory and Policy, 16(2), 78-90. https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/6577/1/1326_Article_Text_4956_1_10_20210620.pdf
- Csath, M. (2023): Az alacsony termelékenység összefügg a gazdasági szerkezettel. <https://novekedes.hu/mag/az-alacsony-termelekenysegi-osszefugg-a-gazdasagi-szerkezettel>
- Czaller L., Major K. (2016): A képzettségi bérpénium és a termelékenység bővülés empirikus vizsgálata, Hétfa Műhelytanulmányok, 2016/16. <https://hetfa.hu/muhelytanulmanyaink/>
- Dirschmid, W., Glatzer, E. (2004): Determinants of the household saving rate in Austria. Monetary Policy & the Economy Q, 4, 25-38.
- Dragi, M. (2024): The Draghi report on EU competitiveness https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en#paragraph_47059

Economx (2024): Összeszerelő üzem jelleg helyett a fejlett országok gazdaságszerkezete jellemző a magyar gazdaságra <https://www.economx.hu/gazdasag/gazdasagszerkezet-magyarorszag-eu-fejlettség-suppan-gergely-nemzetgazdasagi-miniszterium-velemen.798138.html>

Egyesült Nemzetek Szervezete (2024): Labour share of gross domestic product (GDP). <https://unstats.un.org/sdgs/dataportal/database>

Epich, Gy. (2019): Mi az igazság a magyar bérnövekedésről? <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20190114/mi-az-igazsag-a-magyar-bernovekedesrol-310035>

EU Bizottság (2024): European Innovation Scoreboard, Innovation index (2022). <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/statistics/performance-indicators/european-innovation-scoreboard/eis-2024#/eis?year=2022>

European Central Bank (2021): Supply chain disruptions and the effects on the global economy. https://www.ecb.europa.eu/press/economic-bulletin/focus/2022/html/ecb.ebbox202108_01~e8ceebe51f.en.html

European Central Bank (2024): The impact of climate change and policies on productivity. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op340~0173592e52.en.pdf>

Eurostat (2024): R&D expenditure. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=R%26D_expenditure&oldid=551418

Eurostat (2025a): Regional gross domestic product (PPS per inhabitant) by NUTS 2 region. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00005/default/map?lang=en>

Eurostat (2025b): EU businesses: €10.5 trillion in value added in 2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251013-2>

Feyrer, J. (2002): Demographics and Productivity. Dartmouth College Working Paper No. 02-10. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=325365

Gáspár, A., Reizer, B. (2021): Átlagos bérek kivételes időkben – a magyarországi keresetek alakulása a koronavírus-járvány első másfél évében. <https://real.mtak.hu/136459/>

Hüttl, A. (2017): A termelékenységszámítás néhány koncepcionális kérdése és statisztikai vonatkozása. Statisztikai Szemle, 95(6). 576-598. https://www.ksh.hu/statszemle_archive/2017/2017_06/2017_06_576.pdf

Hornok C., Muraközy B. (2015): Magyar vállalatok haszonkulcsai. https://real.mtak.hu/29528/1/03_Murakozy_Balazs_u.pdf Közgazdasági Szemle, LXII. évf., 2015. október (1048–1069. o.)

International Labour Organization (2016): Minimum Wage Policy Guide: Chapter 7 – Monitoring the Effects of Minimum Wages. <https://www.ilo.org/resource/minimum-wage-policy-guide-chapter-7-monitoring-effects-minimum-wages>

International Monetary Fund (2018): Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>

International Monetary Fund (2021): IMF Investment and Capital Stock Dataset, 2021, Estimating Public, Private, and PPP Capital Stocks

International Monetary Fund (2024): GDP per capita, current prices. <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/USA>

Janák, K., Szőkéné Boros, Zs. (2022): KSH: Lássunk tisztán a bérstatisztika kérdésében! <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20220202/ksh-lassunk-tisztan-a-berstatisztika-kerdeseben-524065>

Kállay L. (2012): KKV-szektor: versenyképesség, munkahelyteremtés, szerkezetátalakítás. https://edok.lib.uni-corvinus.hu/458/1/TM58_Kallay.pdf

Kolasa, A., Liberda, B. (2014): Determinants of saving in Poland: Are they different than in other OECD countries? (No. 2014-13).

Kopint-Tárki (2019): A magyar gazdaság felzárkózásának néhány kulcskérdése. https://kopint-tarki.hu/wp-content/uploads/2020/12/2019_Vosz-felzarkozas.pdf

Központi Statisztikai Hivatal (2023): Helyzetkép – Vállalkozások. <https://ksh.hu/s/helyzetkep-2022/#/kiadvany/vallalkozasok/a-mukodo-vallalkozasok-szamanak-alakulasa-adozasi-forma-szerint>

Központi Statisztikai Hivatal (2024): Helyzetkép – Nevelés és oktatás. <https://www.ksh.hu/kiadvanyok/helyzetkep/2024/#/kiadvany/nevel-es-oktatas/az-altalanos-iskolokban-foallasu-munkaviszony-kereteben-foglalkoztatott-pedagogusok-szama-korcsoportok-es-nemek-szerint-2024-2025>

Laporsek, S., Vodopivec, M., Vodopivec, M. (2015): The Employment and Wage Spillover Effects of Slovenia's 2010 Minimum Wage Increase. In Proceeding of the Australasian Conference on Business and Social Sciences 2015, 652-679. <https://core.ac.uk/download/pdf/52490309.pdf>

Liu, Y., Westelius, N. (2016): The Impact of Demographics on Productivity and Inflation in Japan. IMF Working Paper 16/237. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2016/wp16237.pdf>

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (2015): Termelékenység és felzárkózás – Magyarország kilátásai, Tendenciák & összefüggések. https://gvi.hu/files/researches/443/termelekenyseg_2015_kutfuz_15_4_151105_.pdf

Magyar Nemzeti Bank (2022): Termelékenységi jelentés (2022. július). <https://www.mnb.hu/letoltes/termelekenysegi-jelentes-2022-julius.pdf>

Magyar Nemzeti Bank (2023): Versenyképességi jelentés (2023). <https://www.mnb.hu/letoltes/versenyke-pegessegi-jelente-s-2023.pdf>

Magyarország Kormánya (2023): Szakképzés 4.0 <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/9/90/909/90936f8e322b54749bf4c1341e86c070424dd76b.pdf>

McKinsey (2020): Repülőrajt – A magyar gazdaság növekedési pályája 2030-ig. https://www.mckinsey.com/hu/~/_/media/McKinsey/Locations/Europe%20and%20Middle%20East/Hungary/Our%20Insights/Flying%20start%20Powering%20up%20Hungary%20for%20a%20decade%20of%20growth/McK-Hungary-2030-Report-HU.pdf

McKinsey (2024): A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity. <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/a-microscope-on-small-businesses-spotting-opportunities-to-boost-productivity>

Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2023): Gyorsjelentés a 2023. május 31-én társasági adóbevallásra kötelezett vállalkozások adataiból (nem nyilvános)

Nemzeti Adó- és Vámhivatal (2024): Gyorsjelentés a 2024. május 31-én társasági adóbevallásra kötelezett vállalkozások adataiból (nem nyilvános)

Oeconomus (2024a): A fizetésemelések és a munkaerő-mobilitás trendjei Magyarországon <https://www.oeconomus.hu/oecofocus/a-fizetesemelesek-es-a-munkaero-mobilitas-trendjei-magyarorszagon/>

Oeconomus (2024b): Felfedni, ami rejtett – mekkora az árnyékgazdaság és a feketefoglalkoztatás? <https://www.oeconomus.hu/irasok/felfedni-ami-rejtett-mekkora-az-arnyekgazdasag-es-a-feketefoglalkoztatasi/>

Organisation for Economic Co-operation and Development (2024): Taxing Wages 2024. https://www.oecd.org/en/publications/taxing-wages-2024_dbcbac85-en.html

Ortega-Argilés, R., Piva, M., Potters, L., Vivarelli, M. (2009): Is Corporate R&D Investment in High-tech Sectors more Efficient? Some Guidelines for European Research Policy (No. 09/2009). IPTS Working Papers on Corporate R&D and Innovation. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/202110/1/jrc-wp200909.pdf>

Palenzuela, R. D., Dees, S. (2016): Savings and investment behaviour in the euro area. ECB Occasional Paper Series, No 167 <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecbop167.en.pdf>

Pasameni, P. (2018): The Relation between Productivity and Compensation in Europe (No. 079). Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission. https://commission.europa.eu/document/download/4cd4429a-46e8-4b51-8896-29ff3b53109e_en?filename=dp079_en.pdf&prefLang=ro

PWC (2024): Digitális Kereskedelmi Körkép, 2024/II. https://www.pwc.com/hu/hu/sajtoszoba/assets/pwc-dksz_dkk-2024.pdf

Sileika, A., Tamasauskienė, Z., Barteliene, N. (2010): Comparative Analysis of Wages and Labour Productivity in Lithuania and Other EU-15 Countries. Social Research 2010. 3(20) 132-143.o. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:6105805/index.html>

Starovatova, D. A. (2023): The Relationship Between Robots and Labour Productivity: Does Business Scale Matter? Journal of New Economy, 24(1), 81-103. <https://cyberleninka.ru/article/n/the-relationship-between-robots-and-labour-productivity-does-business-scale-matter/viewer>

Sutherland Earle J., Telegdy, Á. (2012): The Effect of Privatization of Wage Differentials and Worker Composition. Evidence from Hungary. <https://doku.iab.de/fdz/events/2012/Telegdy.pdf>

Szabó, D. (2024): Transition may exacerbate regional disparities in Hungary. <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/transition-may-exacerbate-regional-disparities-in-hungary/>

Varga, V., Rippel, G. (2023): Hogyan lehet az FDI a felzárkózás forrása? – Tanulságok az elmúlt két évtizedünkből. <https://www.mnb.hu/letoltes/szakmai-cikk-az-autogyartas-szerepe-a-magyar-gazdasagban-final-javitott.pdf>

Westermarck, A. (2019): How Can Various Structural Changes in the Economy Affect Wages and Inflation? Sveriges Riskbank Economic Review, 2, 71-90. https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/pov/artiklar/engelska/2019/191010/2019_2-how-can-various-structural-changes-in-the-economy-affect-wages-and-inflation.pdf

World Bank (2024): Research and development expenditure (% of GDP). https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?most_recent_year_desc=true

KSH és Eurostat adatbázisok, módszertanok

KSH STADAT 1.1.1.1. Főbb ármutatók

KSH STADAT 1.1.1.2. A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint és a nyugdíjas fogyasztóiár-index

KSH STADAT 4.1.1.6. A dolgozó orvosok száma korcsoport és nem szerint

KSH STADAT 9.1.1.9. Külföldi közvetlentőke-befektetések Magyarországon nemzetgazdasági ágak szerint – BPM6

KSH STADAT 9.1.1.16. A vállalkozások teljesítménymutatói létszámkategória szerint

KSH STADAT 9.1.1.17. A vállalkozások teljesítménymutatói kis- és középvállalkozási kategória szerint

KSH STADAT 9.1.1.21. A külföldi irányítású leányvállalatok száma és aránya nemzetgazdasági ág és a végső tulajdonos székhelye szerint

KSH STADAT 9.1.1.24. A külföldi irányítású leányvállalatok hozzáadott értékének nagysága és aránya nemzetgazdasági ág és a végső tulajdonos székhelye szerint

KSH STADAT 9.1.1.25. A külföldi irányítású leányvállalatok hozzáadott értékének nagysága és aránya nemzetgazdasági ág és a végső tulajdonos székhelye szerint

KSH STADAT 9.1.1.26. A külföldi irányítású leányvállalatok foglalkoztatottainak száma és aránya nemzetgazdasági ág és a végső tulajdonos székhelye szerint

KSH STADAT 9.1.2.5. Külföldi közvetlentőke-befektetések Magyarországon vármegye és régió szerint – BPM6

KSH STADAT 13.1.1.4. Az ipari termelés értéke alágak szerint

KSH STADAT 20.1.1.1. A munkaerőpiac legfontosabb éves adatai

KSH STADAT 20.1.1.2. A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.3. A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.5. A népesség gazdasági aktivitása korcsoportok szerint, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.6. A népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.7. A foglalkoztatottak száma legmagasabb iskolai végzettségük szerint, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.8. A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak, ágazatok szerint, nemenként

KSH STADAT 20.1.1.15. A foglalkoztatottak távmunkavégzése munkaerőpiaci jellemzőik szerint

KSH STADAT 20.1.1.27. A 15–64 éves, legfeljebb alapfokú végzettségűek foglalkoztatási rátájának eltérése a 15–64 évesek foglalkoztatási rátájától

KSH STADAT 20.1.1.40. Főbb kereseti adatok – vállalkozások

KSH STADAT 20.1.1.45. Az alkalmazásban állók száma nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 20.1.1.57. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezmények nélküli nettó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 20.1.1.61. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó munkajövedelme nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 20.1.1.63. Reálkeresetek alakulása

KSH STADAT 20.1.1.64. Üres álláshelyek száma és aránya foglalkozási főcsoportok (FEOR'08) szerint

KSH STADAT 20.1.1.65. Üres álláshelyek száma és aránya nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 20.1.2.1. A 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása, vármegye és régió szerint

KSH STADAT 20.1.2.9. Üres álláshelyek száma és aránya a munkáltató székhelyének elhelyezkedése szerint

KSH STADAT 20.2.1.9. A munkanélküliek számának alakulása

KSH STADAT 20.8.1.6. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 20.8.1.14. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók kedvezmények nélküli nettó átlagkeresete a munkavállalók főbb demográfiai jellemzője szerint

KSH STADAT 21.1.1.1. A makrogazdaság főbb adatai

KSH STADAT 21.1.1.6. A bruttó hozzáadott érték és megoszlása nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 21.1.1.7. A bruttó hozzáadott érték volumenindexei nemzetgazdasági áganként

KSH STADAT 21.1.1.15. A nem pénzügyi vállalatok szektor jövedelem- és tőkeszámlái

KSH STADAT 21.1.1.33. A háztartási szektor bruttó jövedelme és a jövedelmek felhasználása
KSH STADAT 21.1.1.69. A nemzetgazdaság integrált számlái, 2013
KSH STADAT 21.1.1.79. A nemzetgazdaság integrált számlái, 2023
KSH STADAT 22.1.2.1. A lakónépesség nem, vármegye és régió szerint, január 1.
KSH STADAT 23.1.1.26. A 25–64 éves népesség megoszlása iskolai végzettség szerint
KSH STADAT 25.1.1.38. Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma és teljes ellátásának havi átlagösszege, január
KSH Tájékoztatói adatbázis, 2025: Bruttó hozzáadott érték folyó áron – GPKC04_W
KSH Módszertan: Módszertan – Foglalkoztatottság és munkanélküliség.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/modszgyors/fogmodsz2101.html>
KSH Módszertan: Kereseti statisztika. https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/mun_modsz.html
KSH Módszertan: Nemzeti számlák, GDP. https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/gdp_modsz.html
KSH Osztályozások: Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere (TEÁOR'08).
https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/tearor08/tearor08_tartalom_2021_06_01.pdf

Eurostat educ_uoe_grad04 Graduates in tertiary education, in science, math., computing, engineering, manufacturing, construction
Eurostat sbs_sc_oww Enterprise statistics by size class and NACE Rev. 2 activity (from 2021 onwards)
Eurostat edat_ifs_9908 Employees by educational attainment level and size of the local unit
Eurostat nama_10r_2rlp Real Labour productivity by NUTS 2 regions
Eurostat nama_10r_3nlp Nominal Labour productivity by NUTS 3 regions
Eurostat nama_10_lp_a21 Labour productivity and unit labour costs at industry level
Eurostat nama_10_lp_ulc Labour productivity and unit labour costs
Eurostat nama_10r_2gdp Regional gross domestic product (PPS per inhabitant) by NUTS 2 region
Eurostat nama_10_fte Average full time adjusted salary per employee
Eurostat nasa_10_ki Household saving rate
Eurostat pat_ep_ot Patent applications to the EPO by country of applicants and inventors
Eurostat módszertan (2021): EUROSTAT'S LABOUR PRODUCTIVITY INDICATORS (LPIS). Methodological note and quality aspects. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/methodology/european-accounts/productivity-indicators>

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

ÁSZ	Állami Számvevőszék
EU	Európai Unió
FDI	Külföldi közvetlentőke
GDP	Bruttó hazai termék
IMF	Nemzetközi Valutaalap
IT	Információs Technológia
KATA	Kisadózók tételes adója
KKV	Mikro-, kis- és középvállalkozás
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
K+F	Kutatás-fejlesztés
MKIK	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara
MNB	Magyar Nemzeti Bank
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NUTS	Statisztikai célú területi egységek nomenklatúrája

ÁLLAMI
SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Csere János u. 10. | 1364 Budapest 4., Pf. 54
www.asz.hu | szamvevoszek@asz.hu
telefon: +36 1 484 9100